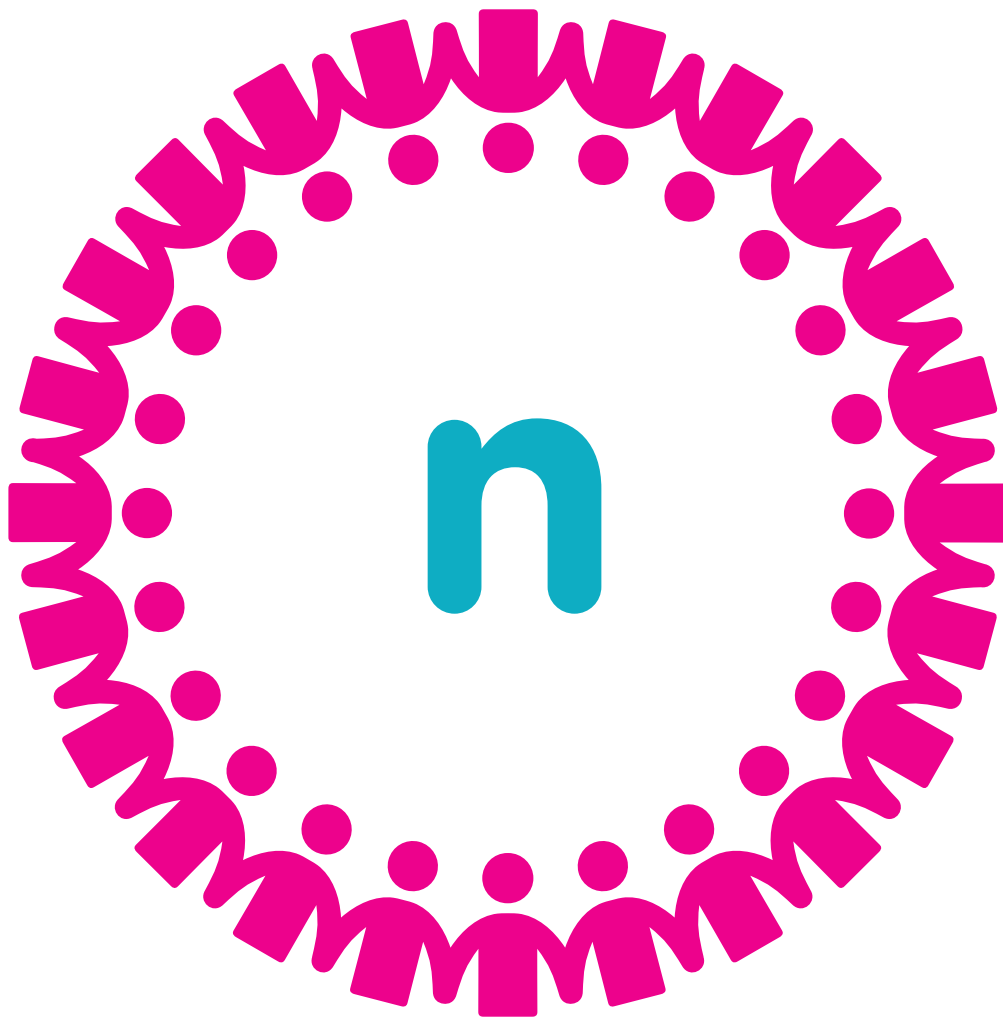

PODIZANJE SVESTI ZA RAVNOPRAVNOST

Priručnik za trenere
PROSVETA

Partneri za implementaciju

An EU funded project managed by the
European Union Office in Kosovo

Zyra për Qeverisje të Mirë
Kancelarija Dëshurë Upravitjanje / Office on Good Governance
Zyra e Kryeministrit
Ured Premijera-Office of the Prime Minister

Ludwig Boltzmann Institute
Human Rights

NATIONAL INSTITUTE
FOR HEALTH AND WELFARE
FINLAND

normallydifferent

Ovaj publikacija je sastavljena uz pomoć Evropske unije i rezultat je EU tvining projekata 'Protiv homofobije i transfobije na Kosovu'.

Ludwig Boltzmann institut za ljudska prava i Kancelarija za dobro upravljanje pri Premijera Kosova su jedini odgovorni za sadržaj ove publikacije i ne odražava poglede Evropske unije.

English Version Proofread: Auberon Kelmendi
Albanian Version Translation from English: Auberon Kelmendi
Prevodio sa engleski na srpski jezik: Edona Brovina
Layout: Gazmend Nimani

Reproduction is authorised, except for commercial purposes, provided the source is acknowledged.

Za više informacija:
Kancelarija za dobro upravljanje pri Premijera Kosova
Trg Majke tereze,
10000, Priština, Kosovo
Tel: +381 38 200 14636
<http://normallydifferent.com>

OVAJ PRIRUČNIK JE SASTAVLJEN OD KARIN BISCHOF,
SA DOPRINOSOM DIETER SCHINDLAUER, PATRICIA
HLADSHICK, GERALDINE SCULLION, JOHANNA HAUTA-
KORPI, PETER LAMPLOT, WOLFGANG SCHUSTER,
ANGELA SCHWARZ.

Kancelarija za dobro upravljanje pri Premijera Kosova (KOS)

<https://zqm.rks-gov.net/sq-al/>

Ludwig Boltzmann institut za ljudska prava (AUT)

<http://bim.lbg.ac.at/en>

Nacionalni institut za zdravlje i socijalnu zaštitu (FIN)

<https://www.thl.fi/fi/web/thlfi-en>

O PROJEKTU

Projekat cilja tretiranje homofobije i transfobije kao jedno lice diskriminacije, koja oslabljuje osnovne vrednosti svakog društva: jednakost i zaštitu ljudskog dostojanstva i ljudskih prava. Na putu ka jedno inkluzivno društvo, važno je da se zakonodavstvo protiv diskriminacije amandamentuje, da se politike sprovedu i da se podigne svest relevantnih aktera koji imaju moć da promene društvo i gaju jednu socialnu koheziju. Sve aktivnosti nastoje da ojačaju profesionalni stav relevantnih aktera i vlasti u priznavanju da su ljudi “normalno drugačiji”.

PROGRAM OBUČAVANJE TRENERA

15 trenera koji dolaze iz redova kosovskih javnih institucija su u okviru projekata pohađali program obuke trenera, koji je trajao 12 dana, gde su stekli znanje i sposobnosti da održe obuku za podizanje svesti za svoje kolege. Treneri dolaze iz redova kosovske policije, prosvete, pravosuđe i opšte centralne administracije. Svi 15 trenera su sa odličnim uspehom savladali program. Oni su se dokazali kao treneri u dva treninga koje su sami organizovali i održali.

Ovaj priručnik se posvećuje upravo ovim trenerima. Trebalo bi da je koristan za buduće treninge i - eventualno - zaiskusne trenere da obučavaju još trenera u sledećim godinama.

PREDGOVOR

Vlasti širem sveta moraju se suočiti sa prednostima i izazovima heterogenog društva svakog dana.

Građani Kosova su zakonom zaštićeni od svih oblika diskriminatornih radnji. Zato, profesionalni stav i radnje kosovskih vlasti odražavaju prava svih građana na ravnopravni tretman. Jedan način sprovođenja ovih standarda, uvek gledajući unapred na održivi način, je formiranje jedne male grupe profesionalnih trenera koji deluju u okviru ovih institucija sposobni da treniraju svoje kolege. Neke od glavnih poruka ovih treninga su komplikovane da se prenesu jer adresiraju znanje, ponašanje i najznačajnije, stav.

Svi građani Kosova su "normalno" drugčiji, iako u svakodnevnom životu ima onih koji su primljeni više ili koji su „normalniji“ od drugih. Kada se tiče veoma privatne ili čak intimnog pitanja seksualne orijentacije, mnogo ljudi su zavedeni idejom da postoji samo jedna „prava“ ili „normalna“ orijentacija. Isključenje i diskriminacija su posledica toga.

Cilj obuke, čije detaje su sadržani u ovom priručniku, je da se pobegne sa tog dvojnog načina razmišljenja, tj, sa „pravog“ i „krivog“, „normalnog“ i „drugčijeg“, putem podizanja svesti o suočavanju sa raznolikom društvom na inkluzivan, opušten i uglavnom profesionalan način.

Sada bismo želeli da iskoristimo priliku i izrazimo našu zahvalnost trenerima sa kosovskih institucija, koji su sa uspehom završili 12-dnevni program obuke trenera i koji su pokazali svoju odlučnost i sposobnost i sami organizovali trening sa svojim kolegama. Ovi treneri su: Habibe Buzuku, Teuta Fazliu, Fadil Gashi, Vesel Gashi, Fatime Jasiqi, Sanie Kiçmari, Esat Marovca, Arian Mustafa, Bajrush Rexhepi, Biljana Rexhiq, Nezaqete Rukovci, Keriman Sadikay, Leonora Shala, Sylejman Sopa, Mejreme Zekaj.

Ovaj priručnik je dizajniran sa njima, za njih i za one koje će raditi zajedno s njim. Mi se nadamo da će ovo biti početna tačka i da će se mnogo nove ideje proizlaziti sa nove saradnje i novog razvoja. Mi želimo korisnicima ovog priručnika uspeh u podsticanju javne rasprave i da pomažu formiranju jednog društva bezbojan diversiteta i svesno za vrednosti svojih članova.

Priština, Februar 2016

Karin Bischof
Glavni trener

Dieter Schindlauer
Resident tvining savetnik

PREDGOVOR

Bilo je potrebno 12 dana intenzivnog rada, neumornog napora i truda brojnih međunarodnih eksperata, kao i volje, koordinacije i spremnosti kosovskih institucija da uspostave jedan održiv vladin resurs, koji će se udružiti u borbi protiv nejednakosti. Ovaj resurs je sastavljen od grupe trenera, posvećenih tome da postanu agenti promena u njihovim sektorima u okviru javnih institucija Kosova, konkretno policije, sudstva, administracije i obrazovanja (ukupno 15 trenera).

U tom smislu, ovaj priručnik je posvećen ovim trenerima, koji su preuzeli zadatak podizanja svesti među svojim kolegama, težeći jednakom tretmanu, jer iako smo svi različiti, svi smo normalno različiti. Treneri trebaju saradivati sa svojim partnerima iz civilnog društva – koji dele iste vrednosti – u ostvarivanju zajedničkih ciljeva. Treneri su već pokazali svoju želju i motivaciju da to urade, tako što su stekli znanje i veštine potrebne za trenera; svaki od njih je uspešno odradio dva dana treninga za svoje kolege. Njihove kolege su, izvan svakih očekivanja, stekli potpuno znanje tokom treninga, obezbeđujući plodno tle i dobar početak za dalji napredak u poštovanju Ljudskih Prava, koja su kamen temeljac svakog naprednog i inkluzivnog društva.

Priručnik sadrži jedinstvenu kombinaciju domaćih i međunarodnih iskustava, dobre prakse zemalja članica EU kao i pravne osnove. Kao takav, priručnik će služiti kao instrument u podizanju svesti kod vladinih struktura da pored svih razlika u odnosu na etničku pripadnost, religiju, političko ubeđenje, seksualno opredeljenje i druge osobine, svi trebaju da uživaju jednak tretman, jednaka prava, da žive svoj život slobodno bez straha, bez bojazni da će njihova prava garantovana ustavom biti prekršena.

Ja čestitam trenerima na dosadašnjem uspehu, i želim im sve najbolje u budućnosti, i stoga im nudim podršku svoje kancelarije kao i svoju ličnu podršku.

Priština, Februar, 2016

Habit Hajredini

Direktor kancelarije za dobro upravljanje
Kancelarija premijera Republike Kosova

SADRŽAJ

1.2 DEO A

Uloge i Odgovornosti Trenera
Budi Savršeni Trener
Umetnost Sastavljanja Agende - Održavanje toka
4 Sobe Promene
Umetnost Debriefinga
Osnovna Pravila Feedbacka

1.3 DEO B

Sažetak ključnih pravnih koncepta diskriminacije

Osnove diskriminacije
Delokrug diskriminacije
Neposredna diskriminacija
Posredna diskriminacija
Uznemiravanje
Podsticanje diskriminacije
Viktimizacija
Segregacija
Diskriminacija na osnovu asociiranja
Razumni smeštaj/adaptacija za osobe sa ograničenim sposobnostima
Diskriminacija na osnovu percepcije
Višestruka diskriminacija
Uloga narodnog advokata
Kako koristiti pravno znanje?studija slučaja za rad u grupi
Govor mržnje, zločin iz mržnje ili sloboda izražavanja
Slučajevi za studiranje za radne grupe
Kviz o kosovskim zakonom za zaštitu od disriminacije

1.4 DEO C

Prvi utisak	Etiketiranje
Igra imena	Torbica sudbine
Postavljanje osnovnih pravila	Korak napred
Icebreaker: Ustani	Palčevi Gore
Koncentrični krugovi	Vođa "bande
Delovi identiteta	Posetioc sa druge galaktike
Kula identiteta	Barometar nasilja
Vizuelna biografija	4 ugla
Ostrvo Albatrosa	Šta bi bilo...?
Bilo jednom davno	Slučaj za studije: 2030 - Kako smo uspeli?!
Pogodi ko je strejt?	Upitnik: LGBT-prijateljski škole
Mi smo porodica	Check out-Ceremonije
Ko treba da odluči?	(ceremonije završavanja treninga)

REČNIK KLJUČNIH POJMOVA

Pol

Se referiše biološkim univerzalnim razlikama između žena i muškaraca.

Rod

Se referiše socijalnim razlikama između žena i muškaraca koja se uče, koja se kroz vreme menjaju i imaju šire varijacije unutar i između kultura.

SOGI

Seksualna orijentacija i rodni identitet

Seksualna orijentacija

Se referiše emotivnom, romantičnom i seksualnom privlačnošću za drugu osobu; može biti orijentacija prema suprotnom polu, istom polu, biseksualno i aseksualno.

Rodni identitet

opisuje rod sa kojim se lice identifikuje (drugim rečima, da li lice perceptuje sebe kao muškarac, kao žena ili opisuje sebe na druge načine).

Izražaj roda

Manifestiranje rodnog identiteta od strane osobe; način na koji se ponaša, kako izgleda ili predstavlja u smislu društvenih očekivanja za pol. Izražavanje roda osobe može da se ne poklapa sa rodnim identitetom osobe.

Straight (heteroseksualac)

Osoba koju emotivno, romantično, i/ili seksualno privlače osobe suprotnog pola.

Šta znači LGBT?

Skraćenica za lezbijke, gej, biseksualce i transrodne osobe.

L: Lezbijka

žena koju emotivno, fizičko, duhovno i/ili seksualno privlače žene, predominantno ili ekskluzivno.

G: Gej

Naziv koji identifikuje muškaraca kojeg emotivno, fizičko, duhovno i/ili seksualno privlače muškarci, predominantno ili ekskluzivno. Ponekad se naziv gej koristi na opšti način, koji podrazumeva emotivnu, romantičnu ili/i seksualnu privlačnost osoba istog pola.

B: Biseksualac

Naziv koji identifikuje lice čija emotivna, fizička, duhovna i/ili seksualna privlačnost je usmerna ka muškarcima i ženama.

L, G, i B se tiču seksualne orijentacije osobe.

T: Transrodan

Jedan ombrela naziv koji se koristi da se opiše jedan kontinuum pojedinaca, čiji rodni identitet, i način na koji se ispoljava, do neke različite mere nije u skladu sa njihovim biološkim polovima. T se tiče rodnog identita osobe.

Šta spada pod ombrelom „Transrodnih“?

Transseksualac

- Osoba koja se identifikuje sa drugim polom, ne sa onim dobijenom po rođenju. Opisuje osobu, čije se fizičko telo i rodni identitet ne podudaraju. Zbog ovog konflikta, pojedinac želi da „ispravi“ svoje telo sa hormonalnim tretmanima ili sa operacijom za promenu pola (OPP). Od žensko na muško (ŽNM) - osoba koja je rođena žensko i koja prelazi kroz života i identifikuje se celo vreme kao muško/muškarac. Od muško na žensko (MNŽ) - osoba koja je rođena muško i koja prelazi kroz života i identifikuje se celo vreme kao žensko/žena.

Cross-dresser

Osoba koja oblači odeće suprotnog pola, ali obično ne celo vreme.

Drag Queen

Osoba, ponekad gej muškarac koji oponaša poznata žene, obično zbog performanse.

Drag King

Osoba, ponekad lezbijke, koja oponaša poznate muškarce, obično zbog performanse.

Postoje mnogo druge varijacije na ovoj skraćenici koje se koriste u razne kontekste, uključujući na primer LGBTI, LGBTIQ, ili LGBTIQA...

The I: Intersex

Interseks je opšti naziv koji se koristi za razna stanja kada je osoba rođena sa takvim reproduktivnim organima ili seksualnom anatomijom koja se ne podudara sa tipičnim definicijama žene ili muškaraca. Na primer, jedna osoba može da se rodi kao žena sa spolja ali unutra ima uglavnom tipičnu mušku anatomiju. Ili osoba može da se rodi sa genitalijama koje izgledaju da su negde na sredini muških i ženskih genitalija, ili može da se rodi sa mozaičnom genetikom, tako da neke ćelije imaju XX kromozome a neke XY.

Q: Questioning ili Queer

Referiše se osobama koji istražuju ili dovode u pitanje svoje seksualna osećanja, orijentaciju i/ili seksualni identitet, i koji imaju lezbijske, homoseksualne, biseksualne ili transrodna osećanja ili nagone.

The A: : (dve moguće referencije) Aleat (Saveznik)

Osoba koja podržava LGBT zajednicu. Aseksualan – Nedostatak seksualne želje za osobe istog ili suprotnog pola.

HETERONORMATIVITET

Opisuje verovanje u normi koja glasi da postoje fundamentalne razlike između muškaraca i žena, i da jedna osoba mora da je ili muškarac ili žena, i da privlačnost između suprotnih polova je „normalna“. Heteronormativna kultura otežava samo-izražavanje (polnog ili seksualnog identiteta) ako taj izražaj nije u skladu da normom koja privileguje heteroseksualnost kao normalnu ili prirodnu. Heteronormativni stavovi i strukture podstiču kulturu gde se LGBT osobe diskriminišu po pitanju braka, poreza, zaposlenja, čak se diskriminišu u okviru porodice.

RAVNOPRAVNOST

Stanje gde su prava i mogućnosti jednake.

- Ravnopravnost je za svakog.
- Ravnopravnost je aktivna promena stvari kako bi se obezbedio bolji ishod za sve.
- Ravnopravnost je stvaranje kulturu poštovanja.
- Ravnopravnost u okviru ljudskih prava promoviše bolji tretman za sve.

Nije promovisanje određenih stilova života.

Nije samo još jedna kampanja društvenih sanjara.

Nije nešto koje je samo za druge ljude.

Nije da sve napravi istim.

Proteže se dalje od pravne zaštite.

PRISTUP OBUKE NORMALLYDIFFERENT

Tiće se podizanje svesti!

Treninzi normalnorazličiti imaju za cilj podizanje svesti diskriminiranih struktura kao i akciju i norme koje sprečavaju građane da uzmu jednako učešće u društvu. Zbog toga, treninzi otvaraju diskusije da bi se istražile “norme” koje postoje kao stereotipi u našoj glavi. Stereotipi čine da izgleda da su “normalni ljudi” samo belci, etnički Albanci i to samo muškarci, blago religiozni Mulimani ili ateisti, heteroseksualci, zdravi i sposobni, zapošljeni i stari između 20 i 45 godina i koji su deo jedne velike porodice. Ovo poručuje da se svi drugi ljudi čije se lične karakteristike razlikuju u makar jednoj tački od ove “normalnosti” smatraju “posebnim” – što obično znači “posebno problematični”. Ukoliko pogledamo na to sa gledišta statistike, saznaćemo da samo oko 20% populacije spada pod ovaj opis “normalnih” tako da se u stvari susrećemo sa 80% “izuzetaka” ili “posebnih slučajeva”! Prilično je očigledno da ovakva situacija nema previše smisla i napori da se uspostavi jednakost (ili “rodna/različitost mejnstrim”, “inkluzija”) su korisni, efikasni i veoma važni.

Heteronorma je jedna od osnovnih i najuticajnijih normi u našem društvu. Ona određuje da postoje fundamentalne razlike između muškarca i žene, da osoba mora biti ili muško ili žensko i da je “prirodno” da vas privlači samo i jedino suprotni pol. Prema tome glavna – i snažna – svrha ovih treninga je da pokaže da su je uspostavljen diskriminatorni sistem tako da grupa koja ima moć može (obično) reći većini da su prosto normalni. Sa ovakvim mehanizmom, muškarcima je rečeno da je “pol” nešto u vezi žena; heteroseksualci uče da seksualno opredeljenje ne važi za njih, kao i što boja kože izgleda da se tiče samo onih koji nisu belci. Mnogi ljudi misle da pol, rasa, rod i ostale kategorije koje se koriste za diskriminaciju ne tiču se njih.

Svi mi pripadamo različitim grupama ili imamo različita društvena obeležja koja čine naš identitet. Neka od njih smo sami izabrali dok se druga smatraju “urođenim” ili “prirodnim” ili prosto dodeljenim od ostalih.

Problem koji imamo u okviru diskriminatornog sistema je da mnoga od ovih obeležja se koriste na osuđujući način. U društvu, crna boja kože se ne smatra jednako vrednom kao bela boja, kao što se i muški pol smatra jačim u odnosu na ženski, i tako dalje. Povedeni društvenim diskursom, neki pojedinci se opisuju od strane drugih na osnovu jednog od ovih “markera”, kao “Musliman”, “gej”, ili “hendikepiran”, “star” ili “zelen”. Tako da vidimo da neke od ovih osobina mogu da postanu tako velike u društvu da “gutaju” sve druge tačke i delove identiteta, koje sačinjavaju jednu osobu.

Radi se o prevazilaženju ograničenja binarnog polnog sistema

Preporučujemo da počnete proces ponovnog određivanja normalnosti kroz diskusiju o društvenoj percepciji ženstvenosti i muževnosti. Pol je definisan/nametnut od društva i onog trenutka kad članovi društva shvate da su uloge polova različito postavljene i izražene na drugačiji način u različitim kulturama, tada će razumeti da su polovi “stvoreni” kulturološki a ne prirodno dati. Hijerarhijska podela na ono što je superiornije je društvena tvorevina. U svakom društvu uloge polova se dopunjuju i ograničavaju jedan drugog. Nejednakost ograničava slobodu oba pola. U binarnom sistemu polova, gde postoje striktna i uska očekivanja od muškaraca i žena u smislu polova, ljudi između ili izvan ove “binarne kutije” se prilično lako označavaju kao “abnormalni”. Postoji stalan pritisak ili strah od pomeranja van ove “odgovarajuće” konstrukcije polova. Studije o homofobiji pokazuju da što je binarni sistem polova striktniji homofobični stavovi su zastupljeniji. LGBT osobe razbijaju šablone i iskoračuju izvan striktnih rodne uloge na različite načine, počev od izražavanja roda (ne izgledajući kao “tipično” žensko ili muško) pa do nepotpadanja pod tradicionalne načine zabavljanja (zabavljanja sa osobama suprotnog pola). Homofobični stavovi/ponašanja pokušavaju da zadrže binarni sistem, i pokušavaju da zadrže tradicionalnu sliku muževnosti.

Radi se o dovođenju u pitanje heteronormativnosti!

Ovaj pasus je citat iz priručnika: Åkesson (2009), “Break the norm! Methods for studying norms in general and the heteronorm in particular”, Forum för levande historia/ RFSU Ungdom.

“Izabrali smo da zauzmemo kritičan pristup prema normama zato što mislimo da nije dovoljno samo da smo svesni situacije u kojoj su oni koji krše norme. Većina ljudi zna da su žene u nepovoljnom položaju u odnosu na muškarce i iako svako od nas zna bar jednu ženu, ovakva situacija i dalje postoji! Mnogi kursevi podizanja svesti o problemima LGBT osoba omogućavaju susret učesnicima kursa sa homo-, bi- ili transrodnim osobama da bi se povećalo razumevanje i zaustavila diskriminacija. To nije dovoljno. Mi moramo da naučimo kako norme, moć i uticaj deluju na način da postignemo fundamentalnu društvenu promenu.

Norme su uverenja, ideje i nepisana pravila koja uokviruju nasu interakciju. One su prisutne u svim idejama života i čine granice koje definišu prihvatljivo ponašanje. Neke norme su pozitivne i uče nas kako da se ponašamo prema drugima. One mogu na primer da nas spreče u pljuvanju nekoga u lice ili od naletanja na ljude na ulici. Bez mnogo razmišljanja, mi prihvatamo većinu normi. Tek kad neko prekrši normu ta norma postane vidljiva. Postoje norme koje utiču na društvo kao celinu i koje određuju ko može da ima moć i uticaj. Ove norme postaju vidljive tek kad ih neko prekrši. Vrlo malo ljudi dovode u pitanje normalnost devojke koja govori o svom dečku ili normalnosti dečaka na formalnom događaju u košulji i kravati. Ali šta ako devojka priča o svojoj novoj devojci? Ili, ako dečak odluči da svoj outfit dopuni lakom za nokte? Sa ovim malim promenama, oni krše nepisana pravila koja važe za “podesno” muško i žensko ponašanje. Istorija pokazuje da se norme menjaju. Na primer, u Evropi nije više tabu da žene nose pantalone. Norme su u vezi sa diskriminacijom, moći i uticajem.

I postoje posledice po one koji ih krše. Homoseksualci, transrodne osobe, osobe sa posebnim potrebama i oni koji izgledaju drugačije mogu biti zlostavljani u školi, neće dobiti posao ili će postati žrtve rasiste ili homofobične osobe. Oni koji prekrše norme će se staviti u jedan koš i smatraće se kao da su svi isti. Mnogo je češći primer da čujete “istine” o homoseksualcima nego “istine” o heteroseksualcima.”

Radi se o promeni!

Posmatrajući mehanizme diskriminacije opisane prethodno možemo izvesti zaključak da ključ za prevazilaženje diskriminatornog sistema treba da sadrži jednakost/različitost. Najvažniji korak koji moramo preduzeti prema više različitosti i jednakosti je da razumemo da mi sami moramo razmišljati šire. Mi moramo jasno videti da smo svi različitih godina i pola, da imamo različitu etničku ili religijsku pozadinu, različito seksualno opredeljenje, i da smo sposobni ili sa ograničenim potrebama. Kada dođemo do toga da stvarno vidimo da je to što je neko belac, muško, heteroseksualac, iz centralne Evrope onoliko čudno, posebno i interesantno kao i biti crna žena, lezbejka i Muslimanka u kolicima onda ćemo moći da vidimo realnost u našem društvu i u tom slučaju ćemo moći nazvati naše društvo jednako u različitosti.

DEO A

Postupi normallydifferent – sposobnosti trenera i kako da se održi tok

DEO B

Pravo da smo normallydifferent – ključni pravni koncepti i slučajevi za studiranje

DEO C

Obučavaj normallydifferent – aktivnosti obuke

DEO A

Postupi normallydifferent – sposobnosti trenera i kako da se održi tok

Kaži mi & i ja ću da zaboravim

Pokaži mi & možda ću da zapamtim

Pusti me da to radim & ja ću da razumem

n

ULOGI I ODGOVORNOSTI TRENERA

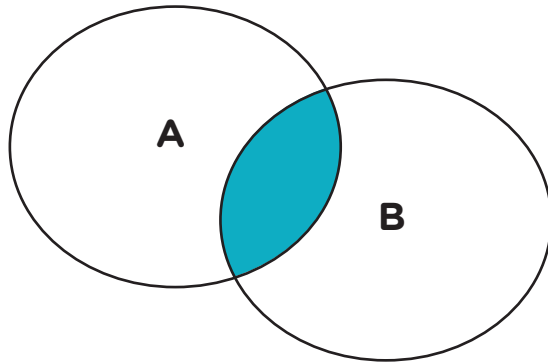
Pronađi pravu kombinaciju!

A. Trener

Orientisan ka inputu i outputu

B. Fasilator

Orientisan ka procesu a neutralan prema outputu

- Formiraj povoljan ambijent za učenje i za razmenu stanovišta (soba, material, vreme, pauze, hrana i piće).
- Drži dinamiku procesa bezbednim i tečnim.
- Uzmi iskustvo i sposobnosti učesnika kao glavni resurs treninga.
- Prenesi informacije i opremi učesnike sa znanjem i sposobnostima.
- Definiši program i fasilitiraj pogodne aktivnosti.
- Izaberi razne metode jer postoje razni načini učenja (neko uči vizuelno, audio-muzikalno, usmeno, fizički, logički, intrapersonalno i interpersonalno).
- Iniciraj diskusije i provociraj refektovanje.

BUDI SAVRŠENI TRENER

Zadatak: Zamisli sebe kao idealni trener ... zamisli..kvalitete koje te čine idealnom trenerom ...?

UMETNOST SASTAVLJANJA AGENDE - ODRŽAVANJE TOKA

Agenda normally different Agenda održava tok jer prati logiku jednog procesa promene. Zato, izaberi svoje aktivnosti.

Faza uvoda

- Učini da se ljudi osećaju dobrodošlim
- Stvori jedan otvoren i beznedan ambijent
- Postavi bazična pravila

Faza evociranja

- Analiziranje trenutne situacije
- Izazivanje emocija
- Podizanje svesti

Faza vizija

- Razvijanje vizije i alternativnih scenarija
- Pogled ka boljoj budućnosti

Faza akcije

- Razvijanje ciljeva i strategija
- Izgradnja kapaciteta: Poboljšanje kompetencija i sposobnosti
- Planiranje mera

Faza feedback

- Sumiranje glavnih tački naučenih lekcija
- Traženje feedbacka
- Razjašnjenje završetka i praćenje

Sve aktivnosti obuke u deo D priručnika su sortirane shodno 5 kronoloških faza jedne agende treninga.

Deo C - ključni koncepti zakona - može da se koristi ili u fazi evociranja (analiziranje trenutne zakonske situacije) ili u fazi akcije (Izgradnja kapaciteta: poboljšanje zakonskih kompetencija).

4 SOBE PROMENE

Izvor: Claes Janssen, www.fourroomsofchange.com.au

Za trening koji cilja da promeni stavovi i ponašanje potrebna je agenda koja sama prati logiku procesa promene. Zato će učenici, u treningu za podizanje svesti, naći da su postavljeni u proces promene. Faze u kome se nalaze mogu individualno biti različite. Shvaćanje četiri soba promene može pomoći da se shvate određene reakcije učesnici jer će te reakcije biti tipične za određene faze promene.

ZADOVOLJSTVO

Sve izgleda u redu, opušteni i u kontroli smo, i nemamo želju da nešto promenimo.

Onda se nešto desi i spoljni ambijent se menja.

INSPIRACIJA/ OBNOVA

Ušli smo u 'sobu obnove'.
Odjednom imamo osećaj da stvari 'padaju na svom mestu', puni smo energije i imamo želju da nađemo kreativne načine da realizujemo stvari.
Naposletku smo spremi da završimo putovanje i da se vratimo na 'sobu zadovoljstva'.

ODBIJANJE

Odbijanje znači da iako imamo neki osećaj da se nešto promenilo id a nije sve sasvim u redu, mi uspešno ubeđujemo sebe da je ipak sve u redu.
Ranije ili kasnije mi se moramo suočiti sa stvarnošću id a uđemo u 'sobu konfuzije'.

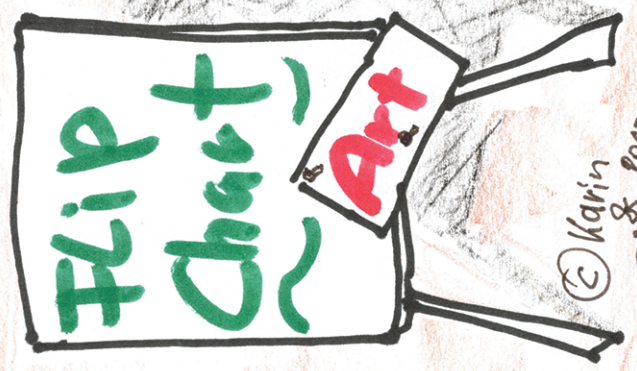
KONFUZIJA / KONFLIKT

Na ovoj tački emocije konačno prevladaju – česte su emocije straha, ljutnje, tuge, sumnje u sebi i osećaj inferiornosti. (Većina ljudi u ovoj tački podsvesno odluče da se vrate na odbijanje). Suočavajući se sa strahom i radom usred konfuzije i konflikta mi nalazimo novu nadu, novu inspiraciju i put napred.

Prilikom promovisanje pozitivne promene za ravnopravni tretman građana i da se oni prepoznaju kao ljudska bića – koji su isto normallydifferent, učesnici će sebe naći u razne 'sobe' unutar svoje 'kuće promene'. Bez obzira gde ste počeli, ili u koju sobi duže boravite, svaki korak je deo procesa promene. Poznavanje osećanja svake sobe promene može da koristi trenerima da bolje razumeju svoje učesnike.

© Karin & Dieter 2015

AGENDA

- ABCDEFGHIJ
- abcdefghijkl
-

☐	☐	☐	☐	☐
*	*	*	*	*
→	→	→	→	→
●	●	●	●	●
#	#	#	#	#
✓	✓	✓	✓	✓

Ishulli! Albatrosit

HEADINGS

WANT

SPECIAL

ATTENTION

UMETNOST DEBRIFINGA

Sastavljanje agenda se sastoji od odabira aktivnosti treninga:

- Shodno fazama procesa promene
vidi: „Umetnost sastavljanje agende“
- Shodno audijenciji;
- Shodno objektivima zadataka;
- Shodno ličnim težnjama (izaberi one aktivnosti s kojima se osećas lagodno i koje su bile najkorisnije za tebe).

Imaj na umu da aktivnosti nisu samo zabavne igre koje vode grupu u diskusiju. Kako bi osigurali učenje i promenu, aktivnosti moraju se detaljno debriefirati. Zašto? Učesnici prilikom debriefiranja imaju vreme da vare iskustvo aktivnosti. To je naime vreme kada se učenje desi.

Svaka aktivnost može se debriefirati korišćenjem ili prilagođavanjem pitanja sumirana dole. U idealnim okolnostima, debriefiranje se sastoji of 4 dole opisane faze jer odražavaju logiku promene, kao što ranije rečeno.

FAZA 1

Izveštavanje o ličnim iskustvima aktivnosti:

Šta se po vašim mišljenjem desilo u ovu aktivnost?

Šta ste iskusili tokom aktivnosti?

Šta je ostavilo utisak na Vas?

Šta Vam se svidelo a šta ne u ovoj aktivnosti?

FAZA 2

Povezivanje pitanja koje je ova aktivnost dodirnula sa ličnim životima učesnicima:

Da li ste iskusilo nešto ovako u Vašem životu?

Kako je aktivnost vezana sa našim životima?

Da li ste uočili / videli / iskusli nešto slično u Vašem životu?

FAZA 3

Generalizovanje: povezivanje sa glavnom temom:

Kako je ova aktivnost vezana sa temom treninga?

Zašto koristimo ovu aktivnost u trening za _____?

Šta smo naučili sa ove aktivnosti o _____?

Koji aspekti _____ je ova aktivnost dodirnula?

FAZA 4

Šta je sledeće?

Kako menja ova aktivnost stvari?

Šta možemo da radimo da poboljšamo situaciju?

Da li možemo nešto da radimo u vezi toga? Šta je sledeće?

Brz debriefing:

Šta se desilo u ovu aktivnost? Šta ste iskusili?

Šta nam aktivnost kaže o temi treninga? Šta nam aktivnost pokazuje?

OSNOVNA PRAVILA FEEDBACKA

Faza: Check out

Davanje ili primanje feedbacka nije nešto što treba da se radi skroz na kraju treninga nego je sastavni i bitni deo habitusa jednog trenera/fasilatora.

O stavu:

Feedback je mogućnost obostranog učenja. Feedback je prilika da se vidi šta funkcioniše dobro za druge pojednice i šta zaiskuje više pažnje ili promene. Nije prilika za osvetu ili laskanje. Obe strane feedbacka moraju biti pažljive i iskrene i izbegnu da bude samo površna radnja ljubaznosti ili beznačajan ritual.

Davanje feedbacka

- Pokušaj da ga pakuješ u „sandvič” – jedan sloj pozitivnih komentara uz jednu kritiku u sredini – i gornji sloj opet pozitivne poruke (nemoj da ti ovaj način pretvori u dogmu).
- Koristi Ja izjave („ja imam utisak da ...ili 'za me to izgleda...“).
- Budi specifičan.
- Daj feedback na konkretne radnje, ne na opšte stvari.
- Budi pažljiv za čestu upotrebu „ali“ jer je naš mozak sklon da izbriše iz pamćenja sve što kažeš pre te reči.

Primanje feedbacka

- Nemoj da braniš sebe od bilo kog feedbacka.
- Uzmi to kao poklon ili pusti da prođe kraj tebe bez negativnih osećaja.
- Nemoj da ubiješ glasnika: ponekad se desi da samo jedna osoba ima potrebnu hrabrost da ti daje jedan negativan feedback. Još češće, ima mnogo drugih koji misle kao on/ona. Pruži otpor reaktivnom razmišljanju kao sledeće „pa, jasno je da takva poruka može da dođe samo od tog čoveka“!
- Izričito se zahvali svima za njihov feedback jer to je trud koji su napravili zbog tebe.
- Odvoji feedback na koji češ da radiš ali nemoj da reaguješ tu na mesto. Uzmi vreme da razmišljaš i da pokušaš da nađeš grumene u tom feedbacku.

Klasična feedback Pitanja:

Šta Vam se svidelo / šta se učili / šta ste cenili?

Šta Vam se nije svidelo / šta nedostaje / šta može da se poboljša?

DEO B

Pravo da smo
normallydifferent

n

normallydifferent

SAŽETAK KLJUČNIH PRAVNIH KONCEPTA DISKRIMINACIJE

OSNOVE DISKRIMINACIJE

Osnove diskriminacije (zaštićene diskriminacije) navedene u članu 1 zakona Kosova za zaštitu protiv diskriminacije su:

- Nacionalnost ili veza sa nekom zajednicom društvenog ili nacionalnog porekla, rasa, etnička pripadnosti, boja kože, rođenja, porekla, pola, rodne pripadnosti, rodni identitet, seksualno opredeljenje, jezik, državljanstvo, religija i verska ubeđenja, politička pripadnosti, političkog ili drugog mišljenja, socijalnog ili ličnog stanja, starosna dob, porodični ili bračni statusa, trudnoća, porodiljstvo, imovinsko stanje, zdravstveno stanja, ograničena sposobnost, genetsko nasledstvo ili druge osnove.

DELOKRUG DISKRIMINACIJE

Zakon važi za:

- Aktivnosti ili neaktivnosti, svih lokalnih i državnih institucija, fizičkih i pravnih lica.
- Javni i privatni sektor.
- Kršenje prava lica, fizičkih i pravnih, i
- Za sve oblasti života, tj. zapošljavanje, zapošljavanje u struci, prosvetu, organizacije, socijalnu zaštitu, stanovanje, materijalne dobara i službe, sudski proces i druge organe, učešće u sport, umetničkom i kulturnom stvaralavštvu, lično osiguranje, javna pitanja i javna mesta.

NEPOSREDNA DISKRIMINACIJA

Se desi kada se neko lice tretira na manje povoljan način, nego što se tretira ili je bilo tretirano ili će biti tretirano neko drugo lice u uporedivoj situaciji po jednom ili više osnova.

Ali-za test

- Za utvrđivanje kauzaliteta, postavlja se pitanje: „Ali da li bi se Y desio kada bi postojalo X?“
- Na primer, da li bi on bio izabran za posao ako ne bi bio gej?

Šta je uporediva situacija?

- Traži se odgovarajući komparator.
- Moguć je i hipotetički komparator.

Motiv ili namera nisu relevantna – ako je manje povoljni tretman posledica.

Ne može se opravdati.

Izuzeci: - istinska i određujuća karakteristika za zapošljavanje ili afirmativne radnje.

POSREDNA DISKRIMINACIJA

Kada neka naizgled nepristrasna odredba, kriterijum ili praksa stavlja, stavila je ili će staviti lice u neravnopravan položaj u odnosu na druge, prema jednom ili više zaštićenim posnovima, osim ako se takva odredba, kriterijum ili praksa može objektivno opravdati legitimnim ciljem a sredstva za postizanje tog cilja su primerena i nužna.

Test opravdanja:

- Da li odredba, kriterijum ili praksa ima legitimni cilj?
- 'Primerna': da se legitimni cilj može postići sa manje diskriminatorna sredstva?
- 'Nužna': da li je odredba, kriterijum ili praksa nužna za postizanje legitimnog cilja?
- Test proporcijalnosti.

UZNEMIRAVANJE

Nepoželjno ponašanje (koje obuhvata ali se ne ograničava na nepoželjno seksualno i/ili psihološko ponašanje), koje se zasniva na zaštićenim osnovima:

- Koje ima za cilj ili kao posledicu kršenje dostojanstva osobe i stvaranje zatrašujućeg, neprijateljskog, degradirajućeg, ponižavajućeg ili uvredljivog okruženja.
 - » Nema potreba za komparatora.
 - » Cilj - namerno ponašanje.

- » Efekat - nema potrebe da se namera dokazuje.
- » Perspektiva žrtve & objektivni elementi.

PODSTICANJE DISKRIMINACIJE

Podsticanje diskriminacije je zabranjeno kada:

- Promoviše mržnju koja se zasniva na jedno ili više zaštićena osnova.
- Kada se radi namerno.

VIKTIMIZACIJA

Viktimizacija se desi kada osoba doživljava nepovoljno tretiranje ili štetne posledice kao reakcija na:

- žaljenje ili ne žaljenje (započet postupak).
- radnji u cilju realizacije principa jednakog tretmana.
- Pružanje informacije, dokaza ili pomoći u vezi sa žalbenim postupkom u slučaju diskriminacije.
- Zaštita od viktimizacije se ne ograničava na početnu 'žrtvu'.

SEGREGACIJA

Segregacija je diskriminacija kada se jedno ili nekoliko lica izdvaja od drugih, i takvo izdvajanje se vrši po jednom od zaštićenim osnovima.

- Može da se vrši od fizičkih i pravnih lica.
- Uključuje segregaciju koja se vrši zbog:
 - » viktimizacije;
 - » kada je lice lažno optuženo da učestvuje u nekoj žalbi diskriminacije.
- Javni i privatni sektor.
 - » Ako se recimo jednoj romskoj ženi ne dozvoli da doručkuje u hotelskoj sali za doručak nego joj se pokazuje jedno mesto u lobi.

DISKRIMINACIJA NA OSNOVU ASOCIRANJA

Kada diskriminacija cilja lica koja ne pripadaju određenoj grupi ali su treća lica koja se asociraju sa tim grupama, n.p.

- Svi se diskriminišu kada se jednoj grupi ljudi ne dozvoli da ulazu u kafić jer je jedan od njih crn.
- Aktivista za ljudska prava se diskriminiše jer avocira za prava LGBT.

RAZUMNI SMEŠTAJ/ADAPTACIJA ZA OSOBE SA OGRANIČENIM SPOSOBNOSTIMA

Smatra se diskriminacija kada se ljudima sa ograničenim sposobnostima ne da razumni smeštaj/adaptacija shodno njihovim potrebama, osim kada to:

- predstavlja neopravdano opterećenje osobi koja je dužna da to obezbedi, uzimajući u obzir:
 - » Važeće zakone;
 - » Javni raspoloživi resursi;
 - » Učešće u socijalni i javni život;
 - » Osiguranje pristupa na radno mesto i odgovarajuće uslove rada.
- Primeri razumnog smeštaja/adaptacije su:
 - » Izmena prostorija;
 - » Promena radnog vremena ili radnog mesta;
 - » Kupovina ili modifikacija opreme;
 - » Realokacija zadataka;
 - » Premeštaj za popunu slobodnih radnih pozicija.

DISKRIMINACIJA NA OSNOVU PERCEPCIJE

Kada diskriminacija cilja lica koja ne pripadaju određenoj grupi ali se smatraju da pripadaju toj grupi

- N.p. jedno lice se ne izabere za jednu radnu poziciju jer se smatra da je trudna, iako nije.

VIŠESTRUKA DISKRIMINACIJA

Diskriminacija zasnovana na bilo kojoj kombinaciji zaštićenih osnova

- Može biti “među-sekcionalna”, tj. diskriminacija se zasniva na više osnova zajedno i istovremeno;
- Može biti “dodatak” tj. diskriminacija se može odigrati u jednom incidentu po više osnova zasebno.

Link za zakon Kosova zaštite od diskriminacije

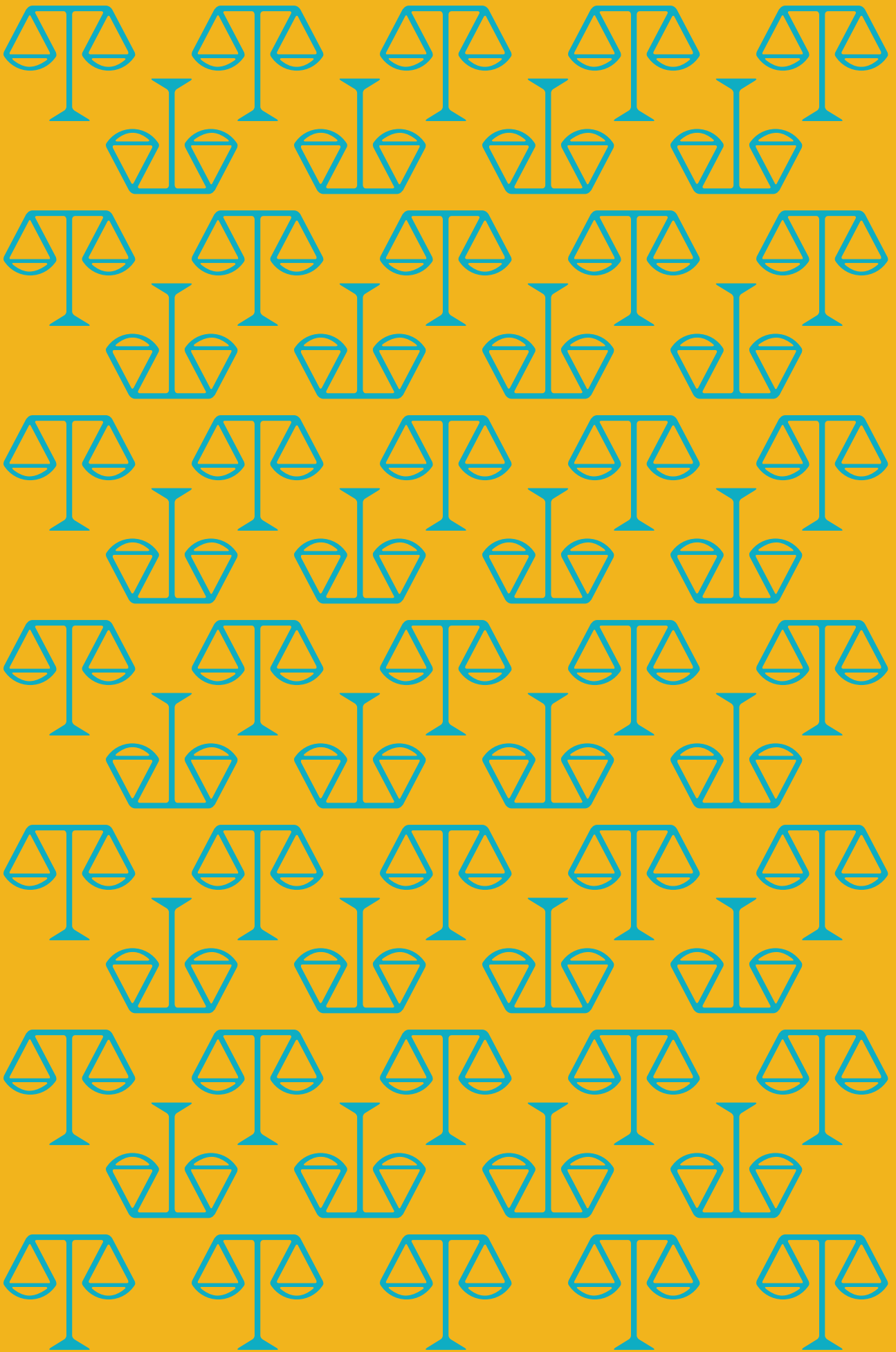
<http://www.kuvendikosoves.org/common/docs/ligjet/05-L-021%20sh.pdf>

Linkovi za evropske direktive protiv diskriminacije

2000/43/EC and 2000/78/EC:

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32000L0043:en:HTML>

<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32000L0078>
<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:32000L0078>

ULOGA NARODNOG ADVOKATA

NADLEŽNOSTI NARODNOG ADVOKATA

Narodni Advokat je državni mehanizam za promociju jednakosti i zaštićenje ljudskih prava, koji tretira slučajeve vezane za diskriminaciju.

Nadležnosti Narodnog advokata u vezi diskriminacije su:

- » Primi i istražuje podneske osoba;
- » Daje mišljenje i preporuke u konkretnim slučajevima;
- » Pruži pomoć žrtvama da spremu žalbe;
- » Pruži značajne informacije osobama koje su podnele žalbe;
- » Istražuje i deluje tamo gde razloga da sumnja da su javni ograni diskriminirali;
- » Informiše javnost o slučajevima;
- » Adresuje istrage i organe tužilaštva sa zahtevom za pokretanje krivične istrage i za pokretanje disciplinskog postupka;
- » Prikuplja podatke, vrši studije, istraživanje i obuke; i
- » Deluje kao 'prijatelj suda' u sudskim procesima ravnopravnosti i diskriminacije.

Za više informacije vidi:

<http://www.kuvendikosoves.org/common/docs/ligjet/05-L-019%20sh.pdf>

Kako koristiti pravno znanje?

Studija slučaja za rad u grupi

Tema: sloboda okupljanja – direktna diskriminacija – seksualna orijentacija

SLUČAJ: KOMEMORACIJA

Lokalna grupa aktivista odlučuje da organizuje malo javno okupljanje u cilju promovisanja tolerancije prema LGBT osobama. Planiraju da održe govor i polože cveće blizu lokalnog groblja u cilju komemoracije LGBT osobama koje nisu izašle iz ormara ceo svoj život. Patrik, lokalni LGBT predstavnik, odlazi do policijske stanice da ih obavesti o događaju i da pita da li im je potrebna neka dozvola da bi ga organizovali. Policijski službenik mu odgovara da je potpuno neprimereno da se naglašava homoseksualnost na javnom mestu i zbog toga događaj se ne može održati. Takođe mu kaže da javni red može biti ugožen, s obzirom na to da su određene zajednice protiv homoseksualnosti.

Pitanja:

1. Možete li da uočite diskriminaciju?
2. Može li događaj biti zabranjen zbog toga što se naglašavanje homoseksualnosti smatra neprikladnim?
3. Može li policija da zabrani događaj zbog mogućih opasnosti po javni red?

Odgovori:

1. S obzirom na to da je događaj miran, kako se čini, LGBT osobe imaju pravo na okupljanje i organizovanje demonstracija na isti način kao svaka druga osoba. Zabraniti takav događaj može predstavljati diskriminaciju na osnovu članova 2.1.14-2.1.16 i 3.2. kosovskog Zakona o zaštiti od diskriminacije.
2. Pojedinci imaju pravo da javno izjasne kao gej, lezbejka ili druga seksualna orijentacija, kao i da promovišu svoja prava i slobode, konkretno da ostvaruju svoja pravo na mirno okupljanje.
3. Ukoliko policija smatra da postoje rizici po javni red, oni se moraju pažljivo proceniti. Samo postojanje rizika nije dovoljan razlog da se otkaže događaj. Ukoliko postoji ozbiljna pretnja nasilne kontra-demonstracije, vlasti imaju diskreciono pravo da odluče na koji način da omoguće okupljanje bez uznemiravanja. Dužnost je policije da preduzme odgovarajuće mere protiv bilo kakvih akata nasilja koje mogu da preduzmu protivnici demonstranata.

SLUČAJ: LENJA DIREKTORKA

Jehona zadnjih 30 godina radi kao nastavnica. Opšte je poznato da ima partnera koja je takođe ženskog pola. Jedne godine su đaci počeli da je uznemiravaju, nazivajući je pogrđnim imenima koji nagoveštavaju da je ona lezbijka. Đaci su joj takođe slali dopise sa pornografskim slikama i stavili i đubre u njenu tašnu. Jehona je tražila pomoć od direktorke ali je ona rekla da ne može ništa da učini po tom pitanju. Posle neko vreme, Jehona je odlučila da podnese zahtev za prevremeno penzionisanje, jer nije više mogla da podnese uznemiravanje.

Pitanja:

1. Možete li da uočite diskriminaciju u radnjama đaka?
2. Možete da uočite osnovu diskriminacije? Da li rod i/ili seksualna orijentacija?
3. Šta je direktorka trebala da radi?

Odgovori:

1. Da. Uznemiravanje se pod članom 4.1.3 Kosovskog zakona za zaštitu protiv diskriminacije smatra diskriminacijom, i gore opisane radnje mogu se smatrati uznemiravanjem.
2. Očito da je uznemiravanje po osnovi seksualne orijentacije. Može se reći da je uznemiravanje bazirano na činjenici da je Jehona žena, posebno za poslate pronografske slike.
3. Direktorka je trebala da preduzme neophodne mere da zaštiti Jehonu od uznemiravanja. Može se reći da je direktorka zanemarila svoju dužnost jer Jehona je lezbijka, i kada bi u pitanju bila jedna druga situacija uznemiravanja, adekvatne mere bi se preduzele.

SLUČAJ: NASTAVNICA GUBI SPOSOBNOST PREDAVANJA

G-đa Q je nastavnica. Ona ima pozitivne ocene za svoj rad i njen privremeni ugovor se obnavlja svake godine već nekoliko godina. Ona je slepa i određena prilagođavanja su dogovorena sa direktorom. Posle porođajnog odsustva, ona kontaktira školu da bi se vratila na posao. Novi direktor joj kaže da je to nemoguće jer slepa žena nije u mogućnosti da predaje u skladu sa visokim profesionalnim standardima i neće joj biti ponuđen novi ugovor sa narednu školsku godinu.

Pitanja:

1. Možete li uočiti diskriminaciju?
2. Koju vrstu/e diskriminacije?
3. Šta bi trebalo da novi direktor uradi da obezbedi prilagođavanje/nalaženje rešenja?

Odgovori:

1. Da. G-đa Q je tretirana nepovoljnije u poređenju sa načinom na koji je bila tretirana ranije zbog trudnoće/materinstva, i ona je takođe tretirana nepovoljnije zbog njenog invaliditeta.
2. Pre svega, može se reći da je ovaj slučaj direktna diskriminacija na osnovu trudnoće/materinstva, kao i na osnovu invalidnosti na osnovu Člana 1 kosovskog Zakona o Zaštiti od Diskriminacije. Drugo, postoji neuspeh u prilagođavanju/smeštaju za osobe sa invaliditetom na osnovu člana 4.1.8., pošto ne postoji evaluacija specifičnih potreba, koja vrsta adaptacije može biti neophodna i da li bi to stvorilo nepotrebno opterećenje za poslodavca. Treće, postoji višestruka diskriminacija na osnovu člana 4.1.10., pošto se bazira na kombinaciji osnova.
3. Na osnovu člana 19 kosovskog Zakona o zaštiti od diskriminacije, poslodavac treba da obezbedi razumno prilagođavanje/smeštaj za osobe sa invaliditetom. U praksi vi morate da procenite potrebu radnika sa invaliditetom i onda ocenite da li bi preduzimanje neophodnih mera predstavljalo nepotrebno opterećenje, uzimajući u obzir faktore kao dostupnost javnih resursa, učešće u društvenom i javnom životu i obezbeđivanje pristupa radnom mestu i odgovarajućim uslovima rada.

SLUČAJ: STANAR KOJI NADŽIVI PARTNERA

Agron je stanar koji iznajmljuje stan od opštine. On i njegov muški partner, Genc, su živeli u stanu 30 godina. Opštinska regulativa za iznajmljivanje predviđa da venčani supružnik stanara ima pravo da nasledi ugovor o stanovanju. Posle Agronove smrti, opština je preuzela korake da iseli Genca iz stana.

Pitanja:

1. Možete li da uočite diskriminaciju?
2. Koju vrstu diskriminacije?
3. Sa kim se može uporediti?

Odogovori:

1. Da: pristup stanovima koji su dostupni stanovništvu je regulisan članom 2.1.9 kosovskog Zakona o zaštiti od diskriminacije. Član 2.1.1.16 takođe sadrži 'sva druga prava propisana zakonima na snazi'.
2. Direktna diskriminacija; Genc je tretiran nepovoljnije na osnovu seksualne orijentacije.
3. Opština ne bi pokušala da iseli partnera koji nadživi ukoliko bi stanar bio u heteroseksualnoj vezi. Ukoliko bi Agron i Genc bili venčani, Genc bi mogao da ostane u stanu. Stanarsko pravo ne uključuje gej osobe, i iako nije zabanjeno kosovskim ustavom, u praksi gej muškarci ne mogu da se venčaju na Kosovu.

SLUČAJ: ISPRAVAN IZVOD ROĐENIH

Kristina je transeksualna osoba muško u žensko koja je izvršila operaciju promene pola. Vlada je odbila da promeni njen izvod rođenih koji bi odrazio njen novi pol, iako su izmenili izvode rođenih kod dece koja su usvojena. Izvod rođenih je važan dokumenat zbog toga što se traži u određenim okolnostima kao što su državne beneficije, penzije ili izdavanje pasoša

Pitanja:

1. Možete li da uočite diskriminaciju?
2. Koju vrstu diskriminacije?
3. Sa kim se može uporediti?

Odgovori:

1. Da: društvene prednosti/pristup i ponuda servisa koji su dostupni javnosti su predviđeni članovima 2.1.1.6 i 2.1.9 kosovskog Zakona o zaštiti od diskriminacije. Član 2.1.1.6 takođe sadrži 'sva druga prava predviđena zakonima na snazi'.
2. Direktna diskriminacija na osnovu rodnog identiteta, zato što je razlog za diskriminaciju činjenica da se rodni identitet ne slaže sa polom dodeljenim prilikom rođenja. Kristina je dobila nepovoljan tretman iz razloga promene pola.
3. Nema očiglednog poređenja u ovoj situaciji - napravite hipotetičko poređenje ili uporedite sa situacijom usvojenog deteta kome je dozvoljeno da promeni izvod rođenih po legalnom usvojenju.

SLUČAJ: PRAVILO NENOŠENJA NAKITA UZ UNIFORMU

Zana je posvećeni Hrišćanin. Ona je kvalifikovana za doktora i aplicirala je za posao u bolnici. Tokom razgovora za posao, Zani je rečeno da bolnica ima pravilo nenošenja nakita uz uniformu. Zana smatra da je izražavanje njene religije na vidljiv način tako što nosi raspeće na lančiću oko vrata i kaže da ako skine raspeće to će značiti da je prekršila svoju veru. Pošto ona neće da se povinuje pravilima bolnice o oblačenju, ponuda za posao za nju više ne važi.

Pitanja:

1. Možete li uočiti diskriminaciju?
2. Koju vrstu diskriminacije?
3. Može li bolnica da opravda svoju odluku?

Odgovori:

1. Povlačenje ponude za posao čini se da je bazirano na Zaninom odbijanju da se povinuje bolničkim pravilima oblačenja. Bilo kako bilo, ona će reći da je odbijanje zasnovano na njenim religijskim ubeđenjima. Diskriminacija na osnovu religije i religijskih ubeđenja je predviđena članom 1.1 kosovskog Zakona o zaštiti od diskriminacije.
2. Indirektna diskriminacija se javlja kada očigledno neutralna mera, kriterijum ili praksa stavlja, ili će staviti, osobu u nejednaku poziciju u poređenju sa ostalima na osnovu jednog ili više osnova zaštićenih članom 1., osim ukoliko se data mera, kriterijum ili praksa može objektivno opravdati legitimnom svrhom i način za postizanje svrhe su odgovarajući i neophodni. Ovde je bolnička politika oblačenja neutralna politika koja se primenjuje na celokupno osoblje. U svakom slučaju, Zana tvrdi da ona ne može da se povinuje datoj politici zato što bi to značilo da mora da povredi svoja religijska ubeđenja. Politika bolnice je stavlja u nejednak položaj u odnosu na drugo ne-Hrišćansko osoblje u bolnici.
3. Bolnica će možda moći da opravda svoju odluku ukoliko pravilo o oblačenju ima legitimnu svrhu i mere za postizanje te svrhe su odgovarajuće i neophodne. Bolnica može tvrditi da je legitimna svrha ove politike zdravlje i bezbednost pacijenata i osoblja npr. da bi se sprečio prenos infekcija kao da i da bi se izbegle povrede koje mogu nastati ukoliko bi pacijent povukao lančić sa raspećem. Bolnica mora da balansira sa merama koje preduzima da postigne ovu svrhu zdravlja i zaštite sa diskriminatoriskim uticajem na osoblje kao što je Zana. Ukoliko se svrha zdravlja i zaštite može postići bez pravila nenošenja nakita uz uniformu, onda će bolnica morati da uzme to u obzir. Ali ukoliko postoji realan rizik po zdravlje i bezbednost od strane osoblja koje nosi vidljiv lanac i raspeće, onda politika nenošenja nakita uz uniformu može biti opravdana.

SLUČAJ: OGLAS U KOHADITORE

„Tražimo radnika/radnicu koja će da radi za omladinom, starosna dob 35 maksimum, muliman/muslimanka, sa odgovorajućem kvalifikacijom i obukom, za poslepodnevnu smenu, (13:00 – 18:00 časova)”

Pitanja:

1. Da li postoji nagoveštaji diskriminacije u ovom oglasu? Po kojoj osnovi?
2. Koje su ciljevi iza ovih posebnih uslova?
3. Da li se ovi ciljevi mogu u oglasu odraziti na ne-diskriminatorni način?

Odgovori:

1. Da, postoji diskriminacija na osnovu religije i starosne dobi.
2. Poslodavac želi jednog mladog zaposlenika, koji je fleksibilan po pitanju radnog vremena islamske vere da radi sa islamskom omladinom.

Savet: nema potrebe da učesnicima daš neko rešenje, samo sašlušaj njihove komentare.

SLUČAJ: POMOĆ U KUHINJI

Jedna lezbijka je aplicirala za posao konobarice u jednom restoranu Prištine. Ona je završila školu i potrebne treninge za taj posao, i ima malo iskustva. Kada se pojavila na intervjuu, njena šefica joj je rekla da ne može da zaposli lezbiju kao konobaricu jer to ne odobravaju njene mušterije, ali može da joj ponudi posao u kuhinji.

Pitanja:

1. Možete li uočiti diskriminaciju?
2. Šta ako je menadžerka restorana želela samo da zaštitu tu ženu od mogućeg uznemiravanja, da li bi to bilo opravdanje za njeno ponašanje?
3. Šta ako bi se ona zaposlila kao konobarica, ali se mušterije počnu žaliti i ne dolazu više u restoran? Da li ona može opravdano otpustiti ili premestiti u kuhinju?

Odgovori:

1. Da, postoji diskriminacija (neposredna – po osnovu seksualne orijentacije).
2. Ne, ne bi to bilo opravdanje jer je ona završila potrebnu obuku i zna kako da se ophodi prema mušterijama. Njen je problem ako je mušterije uznemiravaju. Neposredna diskriminacija se ne može opravdati uprkos dobroj nameri da je zaštiti.
3. Ne, jer član 3 kosovskog zakona za zaštitu protiv diskriminacije glasi da svaki različiti tretman na bilo kojoj osnovi navedenu u članu 2 (ovaj član između ostalog pominje i zapošljenje i uslova rada) predstavlja diskriminaciju.

SLUČAJ: NEZADOVOLJNA MUŠTERIJA

G. Hasi ima jedan bar. G. Agbonifo, nigerijskog porekla, radi za njega kao kono-bar. Jednog dana jedna mušterija ulazu u bar i poruči jedno pivo od g. Agbonifa. Ovaj mu kaže da se bar zatvara za 5 minuta i da je zadnja tura već uslužena. Ova mušterija, razočaran, počinje da viče i da ga zove bezdušnim kopilom i lopovom. Vlasnik bara je svedok ove situacije ali ne interveniše. Kada mušterija napokon odlazi, g. Agbonifo kaže g. Hasiju da želi da napusti posao i da ga tuži po osnovi rasnog uznemiravanja. On dodaje da g. Hasi bio svedok dok je on trpeo uznemiravanje po osnovi rase i da ništa nije uradio da ga zaštiti.

Pitanja:

1. Da li možete da uočite diskriminaciju ili uznemiravanje?

Odgovori:

1. U ovom slučaju nemamo diskriminaciju ili uznemiravanje po osnovi rase u smislu definicije diskriminacije i uznemiravanja u zakonu zaštite protiv diskriminacije,.
2. U ovom slučaju postoji diskriminacija koje je van delokruga odredba zakona zaštite protiv diskriminacije.

SLUČAJ: INFORMATOR

Gs Beneta optužuje svog šefa da je seksualno uznemirio nju i još jednu koleginju u njenom departamentu u nekoliko navrata. Koleginica je odlučila da prešuti ovaj slučaj. Pošto jedna unutrašnja istraga nije proizvela dokaze, slučaj je obustavljen. Razočarena, gs. Beneta otkriva svoju priču lokalnom novinaru. Iako se ništa nije objavilo u vezi ovog slučaja, Gs. Beneta je odmah suspendovana sa posla zbog „ponašanja štetnog po kompaniju“.

Pitanja:

1. Da li možete da uočite diskriminaciju ili seksualno uznemiravanje?
2. Da li je ovo slučaj viktimizacije?

Odgovori:

1. Nemamo dokazanu diskriminaciju niti dokazano uznemiravanje pošto unutrašnja istraga nije proizvela nijedan dokaz koji bi inkriminirao njenog šefa.
2. Postoji viktimizacija pošto zakon za zaštitu protiv diskriminaciju glasi da je viktimizacija nepovoljan tretman ili posledice kao reakcija na žaljenje.

SLUČAJ: KISELE BENEFICIJE?

U jednu veliku telekom kompaniju objavljeno je novo pravilo: zaposleni koji stupaju u brak dobijaju dodatak braka u iznosu od 900 Evra kao i tri dana odmora („odmor za medeni mesec“). Ako zaposleni rode dete, oni dobijaju 300 evra i dva dana odmora. Menadžer marketinga, koji je gej, se ljuti i ovo pravilo smatra „diskriminatornom praksom heteronormativne kompanije“.

Pitanja:

1. Da li ima pravo menadžer marketinga u svojim navodima?
2. Da li možete da se setite neke manje sporne diskriminatorne prakse socijalnih beneficija?

Odgovori:

1. Da. Ovo je diskriminatorna praksa jer beneficije sleduju samo heteroseksualcima.
2. Nema potrebe da se učesnicima daje neko rešenje, samo sašlušajte njihove komentare.

GOVOR MRŽNJE, ZLOČIN IZ MRŽNJE ILI SLOBODA IZRAŽAVANJA

DEFINICIJA KLJUČNIH TERMINA

Govor mržnje je govor, gest ili radnja, pisanje, ili prikazivanje koje napada pojedina ili grupu na bazi osobina kao što su pol, etničko poreklo, religija, rasa, invaliditet, ili seksualna orijentacija. Iako ne postoji univerzalno prihvaćena definicija termina 'govor mržnje', Preporuka Komiteta Ministara Saveta Evrope 97(20) o 'govoru mržnje' je dala sledeću definiciju: termin 'govor mržnje' treba razumeti tako da obuhvata sve forme izražavanja, koje šire, podstiču, promovišu ili odobravaju rasnu mržnju, ksenofobiju, anti-Semitizam ili druge forme mržnje na osnovu netolerancije, uključujući: netoleranciju izraženu agresivnim nacionalizmom i etnocentrizmom, diskriminaciju i neprijateljstvo prema manjinama, migrantima i ljudima imigrantskog porekla." Homofobični govor takođe potpada pod kategoriju 'govor mržnje'.

Vidi: Georgescu, Mara / Keen, Ellie (2014), "Bookmarks. A manual for combating hate speech online through human rights education", Council of Europe.

Zločini iz mržnje su zločini zasnovani na predrasudama i motivisani netolerancijom prema određenim grupama u društvu. Zločini iz mržnje se sastoje iz dva elementa:

- *Delo mora da je propisano kao krivično delo Krivičnim Zakonom.*
- *Zločin mora da je počinjen iz predrasude.*

Predrasuda znači da je počinitelj izabrao metu zločina na osnovu neke zaštićene karakteristike u vezi sa osobom (ili imovinom). Zaštićena karakteristika može biti: pol, seksualna orijentacija, invaliditet, religija ili ubeđenje, rasno ili etničko poreklo. Zločin iz mržnje ne zahteva da osoba oseća mržnju. Često počinioци osećaju da rade u korist svoje zajednice; oni osećaju moralno opravdanje za svoje postupke.

*Vidi: OSCE (2012), "Understanding Hate Crimes", Kosovo edition (pdf)
<http://www.osce.org/odihr/104166>*

Sloboda izražavanja je pravo predviđeno Članom 10 Evropske Konvencije o Ljudskim Pravima. Ovo pravo treba da sadrži slobodu mišljenja i primanje i davanje informacija i ideja bez mešanja javnih vlasti ili bez obzira na granice. U stvari, sloboda izražavanja pokriva sve forme ljudskog izražavanja, uključujući pisanu reč, vizuelne slike, dramu, video, muziku i tako dalje.

Uprkos postojanju snažnih razloga za zaštitu slobode govora, sporazumi o ljudskim pravima takođe prepoznaju sam govor kao 'akt' koji potencijalno može da povredi druge, i može čak da zapreti društvu kao celini. Iz ovog razloga, sloboda izražavanja je jedno od prava, koje se može ograničiti u određenim slučajevima. Svako ograničenje mora obavezno biti u skladu sa ispunjavanjem određene društvene potrebe*), i mora biti proporcionalno datoj potrebi.

**) ...definisane Članom 10(2) ECHR kao: nacionalna bezbednost, teritorijalni integritet ili javna bezbednost, prevencija nereda ili kriminala, zaštita zdravlja ili morala, zaštita reputacije ili prava drugih, prevencija objavljivanja poverljivih informacija, ili očuvanje autorieta ili nezavisnosti sudstva.*

Slučajevi za studiranje za radne grupe

SLUČAJ: TWITTER

Jedan visoko rangirani službenik zdravstva postuje na Twiteru: "Moramo da se koncentrujemo na izlječenje gejova, ne na njihovo tolerisanje! Ri-tweet: "Jedini lek za homoseksualce je metak u glavu."

Oceni slučaj:

Da li ima elementa govora mržnje ili su izjave pokrivene slobodom izražavanja?

Odgovori:

Dok je prvi tweet glup ali verovatno zaštićen slobodom izražavanja, ri-tweet definitivno podstiče mržnju po osnovi seksualne orijentacije.

SLUČAJ: BROKEBACK MOUNTAIN

Film koji je dobio nagradu - Brokeback Mountain - jedna romantična drama o dva zaljubljena kauboja, čija radnja se odvija u Americi u 60-ih godina - se prikazuje u bioskopu od strane jedne kosovske NVO. Neposredno pred početak filma, 5 maskiranih ljudi jurišaju unutra u hodniku i pretuku jednog zaposlenika bioskopa i ispred ulaza bioskopa sprejom napišu: "Kosovo je strejt."

Oceni slučaj:

Koji pravni koncept (koncepti) mogu se primeniti ovde?

Odgovori:

Zločin iz mržnje - povreda (zločin) je motivisan mržnjom.
Sloboda izražavanja - reči napisane sprejom.

SLUČAJ: NASTAVA

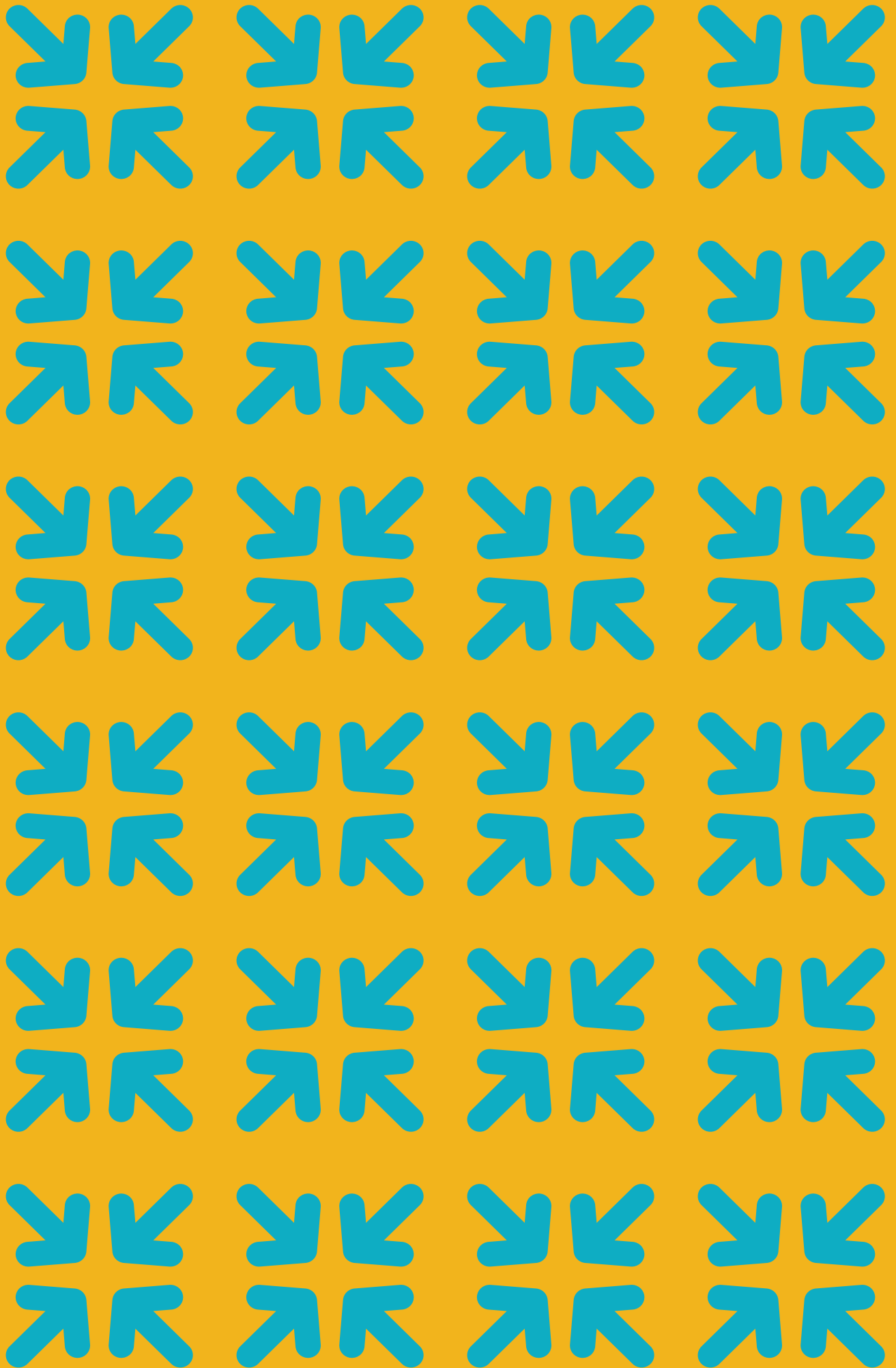
Jedna učiteljica istorije predaje svojim studentima: "Bolesno je ono društvo koja homoseksualanost smatra normalnim."

Oceni slučaj:

Da li ima ovde elemente govora mržnje? Koji?

Odgovor:

Podsticanje diskriminacije na osnovu seksualne orijentacije. Izjava može da je zaštićena slobodom govora u privatnom krugu, ne u školskim prostorijama.

KAKO KORISTITI PRAVNO ZNANJE?

KVIZ O KOSOVSKIM ZAKONOM ZA ZAŠTITU OD DISKRIMINACIJE

RUNDA OPŠTIH PITANJA

ⓘ UPUTSTVA ZA VODITELJA KVIZA SU U ITALIKSU

Napomena:

- *Svakoj ekipi daj jedno ime. Za imena koriste boje duge;*
- *Svaka ekipa može sesti za svoj zasebni sto, zato organizuj sobu i učesnike prije;*
- *Ideja kako da se kviz realizuje: kopiraj pitanja kviza (i moguće odgovore) na jednu slajd prezentaciju, prikaži ih na ekranu dok voditelj čita pitanja ili uputstva, i to će pomoći učesnicima sa razumeju pitanja i da slede uputstva;*
- *Asistentu daj zadatak da drži rezultat;*
- *Svakoj ekipi daj zvono ili nešto, čime će da signalizuju da imaju odgovor na pitanje;*
- *Izaberi neke ili sva pitanja za kviz, u zavisnosti od vremena koje imaš na raspolaganju. Za sva pitanja kviza potrebna su najmanje 60 minuta.]*

START

Voditelj kviza čita pitanja i prva ekipa koja zvoni sa tačnim odgovorom dobija jedan poen. Ako odgovor nije tačan, druga ekipa po redu koja je pritisnula zvono može da odgovori.

1. **Po Vašem mišljenju, koja je najčešća osnova diskriminacije širom Evropske unije?**
 - A. Diskriminacija na osnovu seksa
 - B. Diskriminacija na osnovu etničkog porekla
 - C. Diskriminacija na osnovu seksualnosti
 - D. Diskriminacija na osnovu ograničene sposobnosti.

ODGOVOR: B

Prema 64% ispitanicima 2015 ankete posebnog Evrobarometara u vezi diskriminacije u EU, najčešća osnova diskriminacija je na osnovu etničkog porekla.

OPŠTE INFORMACIJE:

Druga osnova je diskriminacija na osnovu seksualne orijentacije (58%) a treća je na osnovu rodnog identita (56%). Ostale: religija ili vera (50%), ograničena sposobnost (50%), starosna dob preko 55 (42%), rod (37%), starosna dob ispod 30 (19%).)

Posebni Eurobarometer 437: Diskriminacija u EU u 2015.

<http://www.equineteurope.org/Discrimination-in-the-EU-in-2015>

2. Po Vašem mišljenju, na koju oblast se LGBT osobe najčešće suoče sa diskriminacijom u zemaljima EU-a?

- A. Radni život
- B. U oblast prosvete
- C. Usluga u kafičima, barovima ili restoranima
- D. Kada traže kuću ili stan.

ODGOVOR: A

Prema anketi 2013 Agencije za fundamentalna LGBT prava, 19% LGBT ispitanika su se osećali diskriminisanim na radnom mestu u zadnjih 12 meseci.

Opšte informacije: 18% su se osećali diskriminisanim od osoblja škole ili univerziteta i 18% u kafičima, barovima ili restoranima, dok 13% dok su tražili da unajme ili kupe kuću ili stan.

LGBT anketa Agencije za fundamentalna prava <http://fra.europa.eu/en/publication/2013/eu-lgbt-survey-european-union-lesbian-gay-bisexual-and-transgender-survey-results>

3. Po Vašem mišljenju, kako je porodica ili kako su prijatelji reagovali kada su im ispitanici rekli da su LGBT?

- A. 60% pozitivno
- B. 15% pozitivno
- C. 100% pozitivno
- D. 30% pozitivno

ODGOVOR: A

Izveštaj Kosovske omladine za ljudska prava iz 2013 glasi: u neposrednom okruženju su LGBT osobe uglavnom (60%) ohrabreni da žive svoje živote i da će ih članovi uže porodice ili prijatelji pružiti potrebnu podršku da se suoče za izazovima koje bitu LGBT danas na Kosovu donosi.

Opšte informacije: Ispitanici su se otvorili samo nekolicini prijatelja i porodici da su LGBT. Pretežni deo ispitanika su se otvorili svojim drugovima (33%) dok samo 16% njih su se otvorili roditeljima i 20% braći i sestrama. Nisu svi bližnji pozitivno reagovali, pošto 15% ispitanika su rekli da su ostraćeni od porodice i prijatelja.

Izveštaj Kosovske omladine za ljudska prava iz 2013: Slobode i zaštita za LGBT na Kosovu.

http://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&frm=1&source=web&cd=1&cad=rja&uact=8&ved=0CDEQFjAAahUKEwiX2qWsz9XIAhVCBywKHeX2BWQ&url=http%3A%2F%2Fc1940652.r52.cf0.rackcdn.com%2F55b0b52aff2a7c5a9f00001e%2FFreedom-and-Protection-for-LGBT-in-Kosovo-2.pdf&usg=AFQjCNG3Jg8kgdM39_RDNhTW3yJTft1Q8Q&sig2=HQc-hatX8Bi9-1JZms2z6Q

RUNDA DEFINICIJA

Potrebno je zvono ili nešto drugo za ekipe kako bi dali signal da znaju odgovor.

Voditelj kviza čita definicije i prva ekipa koja zvoni sa tačnim odgovorom dobija jedan poen. Ako odgovor nije tačan, druga ekipa po redu koja je pritisnula zvono može da odgovori.

4. Šta definiše sledeći tekst: „kapacitet osobe za duboku emotivnu, afektivnu i seksualnu privlačnost, i za intimni i seksualni odnos sa pojedincima raznih ili istog roda ili više od jednog roda“.

ODGOVOR: Seksualnu orijentaciju

5. Šta definiše sledeći tekst: „osećaj osobe da je muškarac, žena ili neki drugi identifikovani rod, bez obzira da li je to u skladu sa polom dobijenim po rođenju“.

ODGOVOR: Rodni identitet

6. Šta definiše sledeći tekst: „jedan ombrela pojam koji označava razne varijacije fizičkih osobina osobe koje, u medicinskom pogledu, ne podudaraju se striktno sa definicijom muškaraca ili žena. Ove osobine mogu biti kromozonalne, hormonalne i/ili anatomske i mogu biti u različite mere”.

ODGOVOR: Intersex

7. Šta definiše sledeći tekst: „proces s kojim jedna osoba menja svoje fizičke seksualne osobine putem medicinske procedure, kao što je operacija, ili hormonalnog tretmana.”

ODGOVOR: Promenu pola

8. Da li osnova seksualne orijentacije u zakonu za zaštitu od diskriminacije uključuje i osnovu heteroseksualnosti?

ODGOVOR: DA

RUNDA OSNOVA DISKRIMINACIJE

9. *Voditelj kviza čita sledeće i počinje da meri vreme od 30 sekundi: “napišite na flipchartu što više možete za 30 sekundi osnove diskriminacije koje su navedene na članu 1 kosovskog zakona za zaštitu od diskriminacije. Jedan poen za svaku tačnu osnovu. Vreme počinje sada”*

ODGOVORI: Nacionalnost ili veza sa nekom zajednicom društvenog ili nacionalnog porekla, rasa, etnička pripadnost, boja kože, rođenje, poreklo, pol, rodna pripadnost, rodni identitet, seksualno opredeljenje, jezik, državljanstvo, religija i verska ubeđenja, politička pripadnost, političko ili drugo mišljenje, socijalno ili lično stanje, starosna dob, porodični ili bračni status, trudnoća, porođajstvo, imovinsko stanje, zdravstveno stanje, ograničene sposobnosti, genetsko nasleđstvo ili na drugoj osnovi.

Voditelj kviza pita da li su sledeći primeri diskriminacija? Vodeitelj kviza dajen jedan poen za tačan odgovor. Ako ekipa koja daje tačan odgovor može da da i jasno objašnjenje zakona, voditelj može dati 2 poena.

10. Da li nezakonita diskriminacija ako poslodavac, koji ima samo jednu zaposlenu, otpusti je kada ona zatrudni?

ODGOVOR: DA

OPŠTE INFORMACIJE:

Kosovski zakon zaštite od diskriminacije pokriva i diskriminaciju na osnovu trudnoće, član 1 odnosno. U smislu člana 2.1.3 uslovi rada, uključujući i otpust i prekid radnog ugovora su pokriveni. Nezakonito je da se jedna žena otpusti zbog trudnoće. Zabrana diskriminacija vredi i za fizičko lice koji ima samo jednu radnicu. Delokrug zakona je opšt po prirodi, i vredi i za privatne poslodavce bez obzira na obim poslodavca.

11. Da li nezakonita diskriminacija odbijanje da se prostorija da pod kirijom jednoj NVO jer predstavlja jednu manjisku grupu?

ODGOVOR: DA

OPŠTE INFORMACIJE:

Kosovski zakon zaštite od diskriminacije pokriva sve vrste manjinskih grupa. Ako nije izričito navedeno u članu 1, onda postoji „Svaka druga osnova“. U smislu člana 2.1, delokrug zakona pokriva radnje svi državnih i privatnih institucija, kao i sva fizička ili pravna lica na javnom i privatnom sektor, tako da je diskriminacija od svih mogućih stranaka koje daju prostorije pod kirijom zabranjena. Između ostalog, zabrana diskriminacije ne ograničava se na zaštitu fizičkih lica samo, nego štiti i pravna lica. To znači da je i NVO zaštićena od diskriminacije. Na kraju, delokrug zakona je opšt po prirodi i vredi za pristup u sve oblike imovine. Tako da je davanje prostorije pod kirijom obuhvaćeno delokrugom zakona, odnosno članom 2.1.10.

12. Da li nezakonita diskriminacija da nastavnik ne koristi izabrano ime jednog trans-studenta i da ga omaložava u učionicu?

ODGOVOR: DA

OPŠTE INFORMACIJE:

Kosovski zakon zaštite od diskriminacije pokriva prosvetu (član 2.1.8) i pokriva i koncept neposredne diskriminacije (manje povoljniji tretman) kao i uznemiravanje (članovi 4.1.1.1. i 4.1.1.3) na osnovu rodnog identiteta. Školske vlasti treba da odgovoraju (i nastavnik takođe) jer se radnje koje su izvršene od jedne osobe dok radi svoj posao smatraju kao da ih je poslodavac izvršio, osim ako poslodavac ne dokazuje da je preuzeo razumne i praktične korake da sprečava zaposlenog da izvrši radnju u pitanju (član 15).

13. Da li nezakonita diskriminacija da se zaposli jedna gej osoba kada prirodna tog posla zahteva da se radi od gej osobe? Na primer, jedna organizacija, kao što je Agencija za promovisanje zdravlja, želi da promiše bezbedan seks između gej muškaraca, i zainteresovana je za one koji nisu redovno išli na kliniku ili kod doktora na kontrolu. Organizacija želi da zaposleni jednog Savetnika za zdravlje koji će da radi sa zajednicom gej muškaraca, posebno sa onim koji rizikuju HIV infekciju, kako bi im dao savete o bezbednom seksu. Oni odluče da zaposle jednog gej muškaraca za to. Da li mislite da ovo nezakonito.

ODGOVOR: NE (pod uslovom da može da se opravda)

OPŠTE INFORMACIJE:

član 6 kosovskog zakona zaštite od diskriminacije dozvoljava neke opravadne razlike u tretmanu. Naime, zakon glasi da razlika u tretmanu, koja se zasniva na osnovima člana 1 nije diskriminacija, pod uslovom da „predstavlja istinski i određujući uslov za rad, ili zbog prirode posla ili zbog konteksta na koji će taj rad da se izvrši, ako se odredba, kriterijum ili praksa može opravdati legitimnim ciljem i da postoji razuman odnos proporcionalnosti između korišćenih sredstava i cilja“. Tako da ako postoji legitimni cilj (n.p. promovisanje zdravlja gej muškaraca) i ako su sredstava proporcionalna (argument može biti da gej muškarci verovatno neće prisno saradivati o svojim intimnim pitanjima sa savetnikom zdravlja koji/koja je strejt. I da je poverenje od ogromne važnosti i da se može postići samo između gej radnika i gej pacijenata, i da pristup u barove gej muškaraca je laški za jednog gej muškarca, itd) i zapošljenje gej muškaraca kao savetnika zdravlja je bitno da se prodire do ciljne grupe i postizanje cilja promovisanje bezbednog seksa, onda može da bude dozvoljeno.

14. Da li nezakonita diskriminacija korišćenje testova inteligencije i podobnosti đaka, kako bi ih stavili na redovne škole ili na specijalne škole za đake koje imaju teškoće u učenju, ako ti testovi ne uzimaju u obzir etničke, jezičke i kulturne razlike određenih grupa dece?

ODGOVOR: DA, pod uslovom da može da se opravda)

OPŠTE INFORMACIJE:

Opšte informacije: član 4.1.2 kosovskog zakona zaštite od diskriminacije zabranjuje posrednu diskriminaciju. Posredna diskriminacija se desi kada „jedna odredba, kriterijum ili neutralna praksa naizgled nepristrasna, stavlja ili će staviti lice u neravnopravnu poziciju u poređenju sa drugima ...[zasnivan na jednu ili više osnova člana 1]...

osim ako ta odredba, kriterijum ili praksa može da se objektivno opravda legitimnom ciljom, i da sredstva za postizanje tog cilja su prikladne i nužne“. Strazburski sud je u ovom slučaju (na osnovu DH v Czech Republic, Novembar 2007) našao da su se sva deca podvrgla istim testom ali su deca romske pripadnosti stavljena u nepravno poziciju jer su pitanja bila zasnovana na svakodnevnom češkom životu i test nije uzeo u obzir romske specifičnosti. U praksi, rezultati dece romske pripadnosti bili su loši, i dovelo je to toga da između 50% i 90% romske dece šalju u specijalnim školama.

RUNDA ZA VRSTE NERAVNOPRAVNIH TRETMANA

15. *Voditelj kviza predstavlja ovu rundu i kaže:*

„Napišite za 30 sekundi što više vrsta neravnopravnih tretmana navedenih u članu 1 zakona Kosova zaštite od diskriminacije. Na primer, jedna vrsta diskriminacije je neposredna diskriminacija, segregacija; da vidimo koliko druge vrste možete da napišite:”

ODGOVOR: 10 ukupno, 1 poen za svaku tačnu vrste / maksimum 8 poena:

Neposredna, posredna, uznemiravanje, izazivane diskriminacije, viktimizacija, segregacija, diskriminacija zasnovana na asocijacija, neuspeh pružanje razumno smeštaja/ adaptacije za ljude sa ograničenim sposobnostima, diskriminacija zasnovana na percepciju i višestruka diskriminacija.

RUNDA TIMSKIH PITANJA

Voditelj kviza predstavlja ovu rundu i objasni da svakom timu sleduje po jedno pitanje. Kako bi izbegli jednostranosti, timovi mogu da izaberu koje pitanje žele. Ko želi pitanje 16A? 16B? 16C? ili 16D?

Voditelj kviza kaže: „U ovoj rundi možete koristiti životne linije: možete da tražite pomoć ako niste sigurni za odgovor. Ako želite da koristite ovu opciju, najviše što možete da dobijate su 2 poena, ako ne, onda možete da dobijate 4 poena ako imate tačan odgovor.

- *Postoje dve životne linije: ako izbarete liniju 50:50, 2 odgovora će se eliminirati i ostaće vam tačni odgovor sa jednim drugim netačnim odgovorom.*
- *Druga linija je da se članovi drugih timova pitaju za mišljenje o tačnom odgovoru podizanjem ruke.”*

16A. Koje od sledećih nije zadatak Narodnog advokata?

- A. Da mišljenje i preporuke u konkretnim slučajevima diskriminacije;
- B. Pruži pomoć žrtvama;
- C. Istraži i preduzima radnje u neki slučaj osumnjičene diskriminacije od privatnih lica;
- D. Preduzima mere da promoviše ravnopravnost.

TAČAN ODGOVOR: C.

Opšte informacije:

Narodni advokat može da istraži i preduzima radnje u neki slučaj osumnjičene diskriminacije od javnih organa. Narodni advokat ima zadatke vezane za moguće sučajeve diskriminacije u privatnim sektoru, na primer da daje mišljenje i preporuke i pruži pomoć žrtvama.

16B. Koji od sledećih nije spomenut u zakona Kosova da ima ulogu u sprovođenju zakonodavstva diskriminacije?

- A. Narodni advokat.
- B. Sud pravde Evropske unije.
- C. Kancelarija za dobro upravljanje.
- D. Nacionalni sudovi.

TAČAN ODGOVOR: B

16C. Koji je vremenski rok za podnošenje žalbe diskriminacije pri sudu?

- A. 2 godine nakon prestupa.
- B. 3 godine nakon prestupa.
- C. 4 godine nakon nakon što žrtva saznaje za prestup.
- D. 5 godine nakon nakon što žrtva saznaje za prestup.

TAČAN ODGOVOR: D

16D. Koje od sledećih faktora nije dozvoljno poslodavcu da uzme u obzir prilikom odbijanja pružanje razumnog smeštaja ljudima sa ograničenim sposobnostima?

- A. Efikasnost rashoda.
- B. Količinu raspoloživih resursa za poslodavca.
- C. Uticaj na poslovanje poslodavca.
- D. Stav drugih zaposlenika.

TAČAN ODGOVOR: D

VELIKO FINALE

17. Voditelj kviza predstavlja ovu rundu i kaže:

*„Napišite na flipchartu što više stvari koje ste naučili na treningu za 30 sekundi.
Dobićete 1 poen za svaki odgovor.”*

DEO C

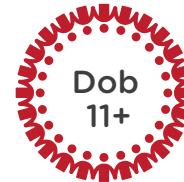
Obučavaj normallydifferent –
aktivnosti obuke

n

normallydifferent

Uvodna faza - Faza evokacije

Prvi utisak

Ciljevi

- Ice breaker.
- (Necenzurirano) Otkrivanje prvih misli, asocijacija i predrasuda na osnovu prvog utiska / kontakta.
- Iniciranje diskusije o predrasudama.

Material / Podešavanje

- Flipchart, marker.
- Krug stolica.

Procedura

Ova aktivnost funkcioniše samo kada dva trenera održavaju trening (najmanje dva) i kada jedan od njih ne poznaje učenike. Jedan trener počinje trening i predstavi sebe dok drugi ostaje u pozadini.

Objasni učesnicima da ćeš početi sa prvom aktivnosti i da je drugi trener deo jednog „eksperimenta“. Učesnici se verovatno pitaju zašto drugi trener šuti i vi im objasnite da je razlog njegovo/njenog čutanja deo aktivnosti koja sledi.

Pozovi učesnike da vam kažu koji su prvi utisci – prve zamisli, asocijacije, slike – koje im padaju na um kada gledaju/sretnu vašeg ko-trenera. Beleži odgovore učesnika na flipčart papiru i postavi im pitanja:

- Kako se zove drugi trener?
- Koliko godina ima?
- Gde živi?
- Koja je njegova/njena profesija?
- Šta je završio od škole?
- Koliko jezika priča?
- Bračno stanje/u vezi?
- Koja je njegova/njena omiljena hrana, hobi, pevač, filmski glumac ili glumica, film, ljubimac, političar...?
- Da li ima psa ili mačku?

Nakon neke vreme, ko-trener predstavlja sebe i daje odgovor na ono što je napisano za njega/nju na flipčartu.

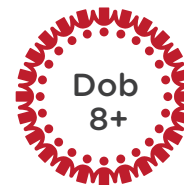
Diskusija

Ako želite započnite zatim diskusiju o predrasudama:

- Da li svi mi imamo predrasude?
- Koje su karakteristike predrasuda? Neki primer?
- Da li ima samo negativnih predrasuda?
- Da li svi mi imamo predrasude? Zašto? Da li predrasude imaju neku korist?
- Kako učimo predrasude?

Uvodna faza - Faza evokacije

Igra imena

Izvor: Ulrich (2000), "Achtung (+) Toleranz. Wege demokratischer Konfliktregelung", Gütersloh, Verlag Bertelsmann Stiftung.

Ciljevi

- Ice breaker;
- Upoznavanje jedan sa drugim (na ličnom nivou);
- Ime je samo jedan od naših markera identiteta (koji nas definiše na dvojnem sistemu, ili smo muško ili žensko);
- Ime definiše rodni identitet (seks dobijen rođnjem se često odrazi muškim ili ženskim imenom / Vaše ime definiše Vaš rodni identitet mnogo prije što ste mogli da lično izaberete način kako da izrazite Vaš rod);
- Ime je deo identiteta osobe koji je definisan od drugih i samo (retko) u određenim okolnostima je izabran od vas;
- Ime često nosi porodične tradicije ili odaje kulturna pravila/istoriju;
- Imena mogu da se asociraju sa rodnom, starosnom dobom ili etničku/versku pripadnost i može da izaziva diskriminaciju.

Material / Podešavanje

- „Kartice imena“ (samolepljive etikete, prekopljeno parče papira).
- Krug stolica.

Procedura

Traži od učesnika ka ispričaju priču „oko svog imena“. Oni mogu da ispričaju nešto za njihovo puno ime ili samo za deo svog imena (np. za prezime ili nadimak). Oni mogu da kažu nešto o:

- Ko im je dao to ime? Koje je poreklo imena?
- Da li im se sviđa ili ne (i zašto)? Da li je to ime koje su dobili po rođenju?
- Da li znate koje je značenje imena i da li odražava njihovu ličnost?
- Kako ime bi imali kada bi se rodili suprotnog pola?
- Da li ikada menjali ime (ili deo imena)?
- Any funny/annoying/...stories that happened to you because of your name?

Savet: Kako da se poveća kvaliteta priča o imenu?

- Pripremi jedan flipčart i beleži neka ključna pitanja o kojima učenici mogu da misle.
- Ili, daj im neko vreme da napišu priču svog imena pre nego što to dele sa grupom.

Diskusija

- Neke ideje ili asocijacije kako je ova aktivnost vezana za temu (teme) treninga?
- Šta bi mogao da bude cilj ove aktivnosti?
- Da li nam ime kaže nešto o društvu u kojem živimo?
- Da li nam ime kaže nešto o nečijem (rodnom) identitetu?
- Da li može ime da bude izvor diskriminacije?

Opšte informacije

Pravno priznavane roda:

Izvor: "TGEU-Toolkit:

Legal Gender Recognition in Europe" (Köhler / Recher / Ehrt 2013):

http://tgeu.org/Toolkit_Legal_Gender_Recognition_in_Europe

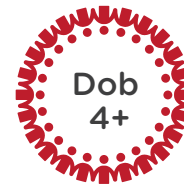
PDF: http://www.tgeu.org/sites/default/files/Toolkit_web.pdf

„Lične isprave koje pokazuju Vaš identitet su osnovne za sve. Bez tih dokumenata, kao što je pasoš, lišna karta, broj socijalnog osiguranja ili kreditne kartice, osnovne transakcije i učešće u društvenom životu bio bi veoma težak. Podaci o rodu koje su sadržane u ovim dokumentima, kao što je ime, oznaka roda, ili digitalni rodni kod je stalni izvor nelagodnosti i problema za mnoge transrodne osobe. Kad god se od njih traži da predoče lične dokumenta, i predočavanjem dokumenta znači da se oni otkrivaju kao transrodne osobe, čak i u neprikladnim situacijama, i to može da podstiče poniženje, diskriminaciju i nasilje“.

„Cilj ove publikacije je podržavanje aktiviste za trans-prava i onih koji profesionalno rade na procesu priznavanja roda, kako bi unapredili prava trans-osoba. Ovaj dokument razmatra trenutno zakonodavstvo na nivou Evrope i važeće standarde ljudskih prava“.

Uvodna faza

Postavljanje osnovnih pravila

Ciljevi

- Određivanje tona / okvira za jednu senzitivnu interakciju grupe sa poštovanjem.
- Stvaranje jedne otvorene i bezbedne atmosfere, i uzajamnog poštovanja.
- Učesnici razviju ličnu odgovornost za njihov način interakcije sa drugima.
- Prebacivanje odgovornosti sa trenera kod učesnica za jednu interakciju sa uzajamnom poštovanjem.

Material / Podešavanje

- Flipchart, marker.
- Krug stolica.

Procedura

Uvek kada želite da fasilitujete razgovor, prvi vitalni korak je postavljanje uputstva za učešće. Ova uputstva, često nazivana "osnovna pravila", treba da daju učesnicima okvir koji će obezbediti otvoren dijalog pun poštovanja i sa maksimalnom aktivnošću učesnika.

Idealni metod za postavljanje osnovnih pravila je da napravite listu pravila koje obično koristite, i onda pitate učesnike za neka dodatna osnovna pravila da bi osigurali dostojanstvenu i bezbednu interakciju. Kada neko predloži osnovno pravilo, pitajte ostale učesnike da li se slažu sa njim. Ukoliko se većina slaže, dodajte ga na listu. Pitajte učesnike da razmisle o tome što će oni, kao pojedinci, trebati da urade da bi obezbedili bezbedno okruženje da bi raspravljali teške i kontroverzne teme. Ukoliko učesnici imaju poteškoće prilikom određivanja osnovnih pravila, ili propuste da predlože određeno osnovno pravilo za koje vi mislite da je važno da bi olakšali proces, pokušajte da ih uputite ka njemu. Ukoliko ga i dalje ne spomenu, možete ga sami dodati na listu.

Sugestija: Naučili smo iz istraživanja mozga da je najbolje formulisati pravila koristeći pozitivan jezik izbegavajući negacije. Uvek kada neko predloži pravilo sa negativnom formulacijom, pitajte učesnike da ga preformulišu na pozitivan oblik. Umesto: "Ne prekidajte druge dok pričaju" preformulišite u: "Slušajte dok drugi pričaju" i "Pokušajte da govorite koncizno".

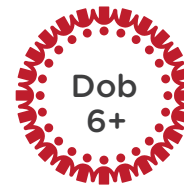
Primeri osnovnih pravila koje su najviše korišćene

- Slučaj pažljivo – poštuju druge dok oni pričaju.
- Pričaj sa svog iskustva umesto da generalizuješ (koristi „ja“ umesto „oni“, „mi“ i „vi“).
- Nemoj imati bojazan da s puno poštovanja pitanjima izazivate druge, ali uzdrži se od ličnih napada – usredsredi se na ideje.
- Učestvuj što više možeš.
- Umesto da odbaciš ono što drugi kažu putem svog mišljenja za njihovo iskustvo, kaži im svoju priču i iskustvo.
- Cilj nije da se nađe sporazum nego da se stekne jedno dublje razumevanje.

Izvor: <http://www.edchange.org/multicultural/activities/groundrules.html>

Uvodna faza

Icebreaker: Ustani

Sugestija:

Icebreakers (probijanje leda) su aktivnosti koje se preduzimaju na početku treninga radi pomoći učesnicima da se lakše osećaju. Kada trener prvi put pristupi grupi, učesnici možda neće reagovati povoljno. 'Zagrevanjem' grupe sa prijatnim ajsbrejkerima treneri će pomoći učesnicima da se opuste, da pažljivije slušaju, i da učestvuju pozitivnije. Ajsbrejkeri su takođe neophodni radi pomoći učesnicima da se upoznaju i da otpuste prvobitnu tenziju koja se očekuje da nastane u okviru grupe ljudi koji se međusobno ne poznaju. Povodom toga, preporučuje se da se počne sa ajsbrejkerom pre/posle intenzivne sesije treninga (npr. lekcije o ključnim pravnim konceptima) da bi 'dopunili' energiju grupe, ukoliko se čini da postoji pad energije.

Izvor: <http://www.fhi360.org/sites/default/files/media/documents/Youth%20Peer%20Education%20Toolkit%20-%20The%20Training%20of%20Trainers%20Manual.pdf>

Ciljevi

- Zagrejte se i pomozite učesnicima da se fokusiraju (naročito posle pauze);
- Upoznajte se jedni s drugima;
- Pronađite šta učesnici imaju zajedničko ili dele jedan sa drugim;
- Prepoznavanje gde se učesnici razlikuju jedni od drugih;
- Razumevanje da prilikom "ustajanja" za nešto možete da se osećate drugačije (npr. "ponosan", "prihvaćen", "raskrinkan", "posramljen") s obzirom na reakciju grupe / reakciju drugih u društvu;
- Započnite razgovor o toleranciji i poštovanju različitosti

Material / Podešavanje

- Lista karakteristika (vidi ispod);
- Dovoljno mesta da se ustane / sedne.

Procedura

Kažite učesnicima da aktivnost služi za prepoznavanje različitosti i sličnosti u okviru grupe. Možda će saznati nešto novo jedan o drugom.

Recite im, da je to tiha aktivnost. Jedini zadatak je da ustanete uvek kada ono što pročita trener odgovara istini. Ukoliko misle da je data informacija istinita, oni će tiho ustati.

Ukoliko rečeno ne odgovara / ili ne misle da je tačno, oni neće ustati sa stolice. Prekinite diskusije tokom aktivnosti, učtivo. Dajte grupi vremena da gleda unakolo da bi videla ko stoji a ko ne. Ponovite proceduru sa nekoliko drugih karakteristika. Na kraju pitajte učesnike da izađu sa idejama za neke dodatne karakteristike koje bi mogle biti vidljive (opciono).

Diskusija

- Kako ste se osećali dok ste stajali/sedeli sami ili u veoma maloj grupi?
- Da li se neko osetio posebno uzbuđen ili ponosan dok je stajao sam ili u maloj grupi? Ukoliko jeste, zašto mislite da ste se osećali tako?
- Kako ste se osećali dok ste stajali/sedeli zajedno sa većinom grupe?
- Šta je to što je aktivnost načinila vidljivim ili je pokazala?
- Da li ste naučili nešto novo o svojim kolegama?
- Da li se sećate nekih karakteristika koje su na neki način bile komentarisane drugačije od ostalih?
- Na koji način je aktivnost povezana sa vašim svakodnevnim životom?
- Šta smo naučili iz ove aktivnosti?

Napomena: Za dodatne ideje u vezi ove aktivnosti vidi GLSEN's Elementary School Toolkit "Ready, Set, Respect!", www.glsen.org, str.11.

Lista izjava

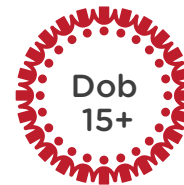
Nekoliko izjava će biti pročitane naglas i učesnici će biti zamoljeni da tiho ustanu, ukoliko misle da je informacija tačna; ukoliko nije tačna, učesnik/ci će nastaviti da sede:

Ja sam dečak / muškarac.
Ja sam devojčica / žena.
Ja sam rođen na Kosovu.
Rođen sam u inostranstvu.
Moji roditelji ili baba i deda su rođeni u inostranstvu.
Moja porodica je nekad živela u inostranstvu.
Kod kuće, mora porodica priča osim Albanskog još jedan jezik.
Ja sam religiozan.
Ja govorim dva ili više stranih jezika.
Imam dvoje ili više braće i sestara.
Moj deka i/ili moja baka živi sa mnom.
Imam kućnog ljubimca.
Volim da čitam.
Volim da igram fudbal.
Volim da plešem.
Ja sviram instrument.
Volim picu.
Moja omiljena boja je plava.
Moja omiljena boja je ljubičasta.
Volim da tračarim.
Mrzim kada neko širi glasine.
Video sam da je neko bio vređan ili čak maltretiran od strane školskih drugova.
Uvredio sam nekoga toliko da se rasplakao.
Ne smeta mi da me školski drugovi zadirkuju.
Volim da se tučem samo zato što je to zabavno.
Ja sam hrabar.
Ja se zauzmem za nekoga ko je verbalno ili fizički napadnut.

Uvodna faza - Faza evokacije

Koncentrični krugovi

Ciljevi

- Ice breaker;
- Upozavanje s drugima;
- Upoznavanje sa određenim temama;
- Da se stavi kompleksnost (mnogih slojeva) određenih tema na videlo;
- (Necenzurisano) Otkrivanje prvih misli i asocijacija za određene teme;
- Otkrivanje (nesigurnosti zbog) sopstvenih stanovištva.

Material / Podešavanje

- Lista tema.
- Učesnici formiraju dva kruga - jedan (unutrašnji) krug i jedan spoljni krug. Unutrašnji krug je okrenut prema spoljnim krugu tako da mogu da pričaju/slušaju jedan drugoga u parovima.

Procedura

Zamolite učesnike da broje jedan za drugim 1,2,1,2...i iskoristite ovo da formirate dva kruga -jedan unutrašnji krug naspram suprotnog - spoljašnjeg kruga tako da mogu da pričaju/slušaju jedan drugog u parovima.

Pročitajte naglas jednu izjavu (opciono iz liste dole navedene) i pitajte unutrašnji krug da priča jedan minut zajednički o pomenutoj temi. Uputite spoljašnji krug da aktivno sluša (da ne odgovara!). Kad prođe jedan minut dajte im jasan znak da stanu.

Za sledeću rundu uvek tražite od kruga koji je pričao da se pomeri za jedno mesto na levo. Sa novom formacijom parova dva kruga će zameniti uloge. Oni koji su pričali će sada da slušaju i obratno. Ponovite ovo parom puta (4-6 puta).

Ukoliko je broj učesnika neparan, ko-trener može da uzme ulogu u aktivnosti ili jedna osoba može dobrovoljno da stoji u centru unutrašnjeg kruga slušajući galamu glasova (zamenite ovu osobu pre početka svakog sledećeg kruga).

Diskusija

- Da li je bilo lakše da se priča ili sluša? Zašto?
- Da li je činjenica s kim sam pričao / u kojim okolnostima sam pričao o određenoj temi bila od značaja?
- Da li ste iskusili neko kolebanje, ograničenje ili iritaciju (koju biste želeli da kažete grupi)?
- Šta nam ova aktivnost otkriva? Šta je indicija? Šta učimo od ove aktivnosti?

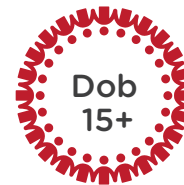
Ideje za teme

- Kad mislim o porodici, ja zamislim...
- Šta znači za mene da sam muškarac Ili žena...
- „Biti normalan“ na Kosovu znači...
- Kada mislim o časti, moja prva misao je
- Kada mislim o tradiciji, to asociram sa
- Kada čujem o ravnopravnosti, ja mislim o
- Kosovo nakon 20 godina....

Faza evokacije

Delovi identiteta

Ciljevi

- Razgovarajte o činjenici da identitet može biti viđen/opisan na osnovu pripadnosti grupi;
- Podsetite da su samo određeni delovi ličnosti izabrani slobodnom voljom, dok drugi nisu;
- Prepoznavanje različitosti identiteta svakog pojedinca;
- Diskutujte o predrasudama i stereotipima prema određenim grupama. (Diskusija o efektima i funkciji predrasuda/stereotipa);
- Napravite vidljivim da reakcije drugih/društva na pojedine fragmente identiteta pojedinca (mogu) da se razlikuju od drugih; ljudi/društvo definišu vrednost određenih atributa pojedinca i njegovog identiteta; To može biti prednost ili nedostatak za osobu ili grupu ljudi;
- Podstaknite diskusiju o načinu na koji društvo tretira “druge” i kako ovakve diskusije neguju nejednakost;
- Diskusija društvene dinamike osuđivanja nekoga upravo zato što je on/ona (stvarno ili potencijalno) vezana za određenu grupu;
- Poseban naglasak se može povući oko činjenice da smo skloni tome da zaboravimo o grupama koje izgledaju očigledne većini ljudi iz grupe (bela koža, muški pol, nacionalno poreklo ili jezik većine);
- Počnite diskusiju o “normativnoj figuri” (vidi “Trening pristup normalnora-zličit”).

Material / Podešavanje

- Radni list “Delovi Identiteta” (vidi dole), olovke.
- Krug stolica

Procedura

Prvi korak (individualni rad)

Podelite papire za rad. Prvo, pitajte učesnike da personalizuju svoje radne papire tako što će zapisati svoje ime u sredini od pet polja koja su prikazana na radnom papiru.

Drugo, pozovite ih da stave ime grupe, kojoj on ili ona pripadaju ili su povezani, u svako polje. Kažite im da popunjavaju sto je spontanije moguće. Rezultati trebaju biti trenutni “snapshot”. Izbor grupe sa kojom se osećate povezani danas se može promeniti sutra ili u drugačijoj situaciji sa različitim ljudima. Ukoliko vas učesnik pita za primere (šta znači sa “grupom”...?) možete navesti profesiju, nacionalnost, religiju, hobi grupe, i tako dalje. Pazite ako dajete previše primera zato što to može uticati na ono što sami treba da napišu.

Pojasnite da ovo nije u vezi sa ličnim osobinama ili opštim karakteristikama koje opisuju vašu ličnost. Kada većina učesnika završi zadatak recite im da označe (npr. podvuku) grupu koja im je najvažnija u ovom trenutku.

Drugi korak (radne grupe)

Pitajte učesnike da sastave radne grupe po dvoje i razmene svoje rezultate i iskustva za oko 10 minuta.

Variacija:

Ukoliko želite, možete završiti aktivnost ovde sa kratkom diskusijom sa svim učesnicima-plenarno. Fokusirajte se na sledeća pitanja koja vode kratkom objašnjenju o vezi između fragmenata identiteta, predrasudama, i diskriminaciji.

- Šta se osetili tokom aktivnosti?
- Da li je bilo lako/teško da izaberete svoje fragmente grupa/identiteta?
- Kada pogledate na svoj radni papir, koje fragmente možete lako povezati sa predrasudama koje postoje u vašem društvu?
- Na osnovu kojih fragmenata ćete biti najverovatnije diskriminirani u vašem društvu?
- Kada je osoba diskriminirana na osnovu fragmenata identiteta šta može lako da se desi sa ostalim fragmentima?
- Šta smo naučili iz ove aktivnosti o vezi između identiteta i diskriminacije?
- Šta možemo naučiti iz ove aktivnosti a što će nam značiti u ličnom (profesionalnom) životu?

Treći korak (plenarna seanca: „ustani”)

Objasnite sledeću proceduru: Vi ćete da čitate različite kategorije (vidite listu ispod). Uvek kada neko od učesnika oseća da se može poistovetiti sa određenom grupom/fragmentom u vezi sa njegovim/njenim identitetom (pogledajte na svoj radni papir), on/ona treba da ustane (bez pričanja). Neka nastave da stoje dok god im ne kažete da ponovo sednu. Jedini zadatak je da gledate unaokolo i posmatrate ko stoji a ko ne – bez komentaranja.

Počnite da čitate kategoriju po kategoriju. Uvek sačekajte malo pre nego nastavite. Dok ljudi stoje recite im da nastave da stoje ukoliko se data kategorija odnosi na grupu koju su zabeležili kao najvažniju – drugi će moći da sednu u međuvremenu. Tek posle nekoliko sekundi svi će moći da sednu. Pobrinite se da svi sednu pre nego počnete sa novom kategorijom! Nemojte žuriti! Sačekajte malo pre nego što nastavite ako niko ne ustane.

Lista kategorija:

—	Religija	Škola, univerzitet
—	Struka	Sportovi
—	Pol, rod	Ne-profitabilne aktivnosti
—	Seksualna orijentacija	Politički interesi / ubeđenja
—	Etnička pripadnost	Susedstvo, dom
—	Starosna dob	Jezik
—	Društveni status	Muzika i druge umetnosti
—	Hobi, slobodno vreme	Hrana (np. vegetarijanac).
—	Porodica	
—	Prijatelji	

Traži od njih da daju dodatne kategorije koje nisu do sad spomenute, i nastavi sa istom postupkom sa ovim kategorijama.

Možete da prilagodite kategorije shodno Vašim potrebama, lista je samo primer.

Četvrti korak (plenarna diskusija)

- Da li je nešto bilo veoma teško/iznenađujuće u vezi ove aktivnosti?
- Kako ste se osećali kada ste stajali sami ili sa gotovo čitavom grupom?
- Da li ste prepoznali bilo kakvu razliku?
- Kako ste se osećali kad ste sedeli sami ili u grupi od nekoliko učesnika?
- Da li ste se osećali neprijatno kad vam nije dozvoljeno da objasnite zašto ste ustali?
- Da li ste saznali nešto novo o nekome iz grupe?

Pažnja: Budite svesni da ova pitanja mogu da dovedu do nesporazuma i stereotipa među učesnicima. Objasnite da ustajanje na "seksualnu orijentaciju" ne znači obavezno da je neko gej, može da znači da se muškarac identifikuje kao heteroseksualan muškarac, ili ustajanje na religiju ili politiku može takođe da znači da je osoba ateista ili nije zainteresovan za politiku i tako dalje.

- Da li postoje određene grupe kojima je teže da ustanu ili da ostanu da sede?
- Da li postoji bilo kakva razlika ukoliko vam se sviđa pripadnost grupi?
- Koliko pažnje treba obraćati na jedan pojedinačan fragment identiteta (npr. nečiju seksualnu orijentaciju)?
- Kako bi se osećali da vas prepoznaju po samo jednom fragmentu identiteta? Zašto su ljudi skloni tome da kategorišu ljude na osnovu jednog fragmenta identiteta umesto da prepoznaju da smo mi više nego prost njihov zbir?
- Da li ste saznali tokom ove aktivnosti da niste razmišljali o određenim grupama? Šta je moglo biti razlog za ovo?

FRAGMENTI MOG IDENTITETA

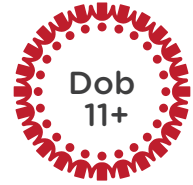
RADNI LIST

Molimo vas napišite vaše ime u sredini kruga
Zatim napišite imena grupa sa kojima se identifuješ u pet polijma

Faza evokacije

Kula identiteta

Varijacija “Delovi identiteta” (vidi gore)

Izvor: COC Leiden (2012), “Guest lecture on respect, discrimination, identity, and homosexuality“, shih: <http://www.cocleiden.nl/>

Objektivat

- Upoznajte se iz različitog ugla;
- Podelite informacije jedni o drugima i pokažite šta je to što vas čini jedinstvenim;
- Uvidite da na neki način smo slični sa drugima dok na drugi način se razlikujemo jedni od drugih;
- Naglasite karakteristike koje ima većina ili svi učesnici;
- Prodiskutujte o korisnosti za njega i za zajednicu zbog toga što je neko drugačiji zbog jedne ili više karakteristika.

Material / Podešavanje

- Radni papir “Kula identiteta” (vidi ispod), olovke.
- Stolice poredane u krug.

Procedura

Podelite učesnicima radne papire i recite im da napišu svoje ime na vrhu papira. Onda ih zamolite da popune prvu polovinu radnog papira sa 7 stvari koje ih karakterišu. Karakteristike mogu da uključuju “biti brat”, “pričam tri jezika”, “volim školu zato što tamo srećem drugare”, “lenj sam”, “volim pse”, “volim plivanje”. Objasnite da se ovo odnosi više na ono što su oni nego na ono što rade. Potom, trebaju da stave 7 karakteristika u “kulu identiteta” (vidite drugu polovinu radnog papira) ređajući karakteristike po važnosti (stavljajući najvažniju karakteristiku na vrh). Neka zatim predstave rezultate među sobom. Zaključite aktivnost diskusijom.

Varijacija:

Dozvolite im da popune svoju kulu identiteta anonimno. Sakupite papire pošto su završili i zalepite kule identiteta na zid da bi svi mogli da ih vide. Zaključite aktivnost diskusijom.

Diskutim

- Da li je bilo nešto veoma teško/upečatljivo u vezi ove aktivnosti?
- Da li ste naučili nešto novo o sebi ili svojim kolegama?
- Da li karakterizacija utiče na reakciju ljudi prema vašoj ličnosti?
Ukoliko da, kako?
- Koliko pažnje bi trebalo posvećivati prema nekoj individualnoj karakterizaciji vaše ličnosti?
- Kakav je osećaj kada vas prepoznaju isključivo prema jednoj karakteristici vaše ličnosti?
- Zašto ljudi imaju tendenciju da kategorišu ljude na osnovu jedne karakteristike identiteta umesto da prepoznaju da smo svi više od prostog zbira istih?
- Šta je to što je aktivnost napravila vidljivim ili je pokazala vama / grupi?
- Šta smo naučili iz ove aktivnosti o diskriminaciji / jednakosti?

Kula identiteta

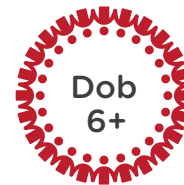
Prvo, navedite 7 tipičnih karakteristika koje vas opisuju. Drugo, stavite karakteristike u polja - najvažnije na vrhu i najmanje važne na dnu.

1.
2.
3.
4.
5.
6.
7.

A pyramid-shaped diagram consisting of seven horizontal bars of decreasing width from top to bottom. The bars are arranged in a stepped fashion, with each bar centered within the width of the bar below it. The top bar is the narrowest, and the bottom bar is the widest. This structure is intended for ranking the seven characteristics listed above, with the most important characteristic at the top and the least important at the bottom.

Faza evokacije

Vizuelna biografija

Ciljevi

- Analiziranja i dovođenje predrasuda u pitanje.
- Reflektovanje o predrasudama (umesto da se ospore).
- Diskusija kako da se jednostranosti prevaziđu dok smo svesni za njih.

Material

- Set slika (vidi dole).
- Radni listovi (vidi dole).

Procedura

Prvo, pustite učesnike da formiraju male radne grupe (idealno 4: svaka radna grupa dobija razlicitu fotografiju). Podelite svakoj grupi radni papir sa jednom od 4 fotografije. Pitajte ih da izmisle biografiju osobe sa slike i popune radni papir.

Drugo, svaka grupa neka predstavi svoje rezultate plenarno. Zalepите sliku na zid. .

Treće, zamolite učesnike da pogledaju slike jos jednom.

Pitajte ih da li, kad uporede slike, nailaze na iznenađenje? Dajte im dovoljno vremena da iznesu svoje ideje.

Posle nekog vremena, pitajte ih koliko osoba su predstavljene? Pustite ih da pogađaju. Ukoliko želite i ako se grupa ne može složiti oko jednog mišljenja, pustite ih da glasaju podizanjem ruke. Pitajte ih da dignu ruku ako misle da su 4, 3, 2, ili 1 različita osoba/e prikazane.

Otkrijte im istinu:

Dve slike prikazuju istu osobu posle 15 minuta presvlačenja/menjanja stila. Učesnici mogu biti zatečeni različitim biografijama izmišljenim za jednu istu osobu.

Diskusija

- U čemu se radi u ovoj aktivnosti?
- Na koje karakteristike se predrasude najčešće grade? (odeće, frizura, simbolima staturusa i jezikom tela).
- Kako utiču predrasude na naš svakodnevni rad?
- Kada su predrasude korisne?
- Kako da se jednostranosti prevaziđu? (dok smo svesni za njih).

Vizuelna biografija

RADNI LIST

Kako biste opisali / procenili ovu osobu?

Ime & Prezime:

Starosna dob:

Rod:

Seksualna orijentacija:

Religijska pripadnost:

Bračno stanje:

Profesija:

Omiljena aktivnost u slobodno vreme:

Političko ubeđenje – „Zamisli da su nacionalni izbori sutra.
Za koju partiju bi ova osoba glasila?“

Kako izgleda jedan „tipičin dan“ ove osobe?

Koje su njegovi/njeni ciljevi i želje za budućnost?

Da li srečan/srečna?

Foto: Johannes Zinner

Foto: Johannes Zinner

Foto: Thomas Topf

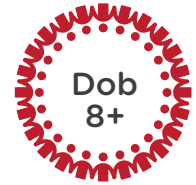
Foto: Thomas Topf

Foto: Johannes Zinner

Faza evokacije

Ostrvo Albatrosa

Izvor: Ulrich (2000), "Achtung (+) Toleranz. Wege demokratischer Konfliktregelung", Gütersloh, Verlag Bertelsmann Stiftung.

Ciljevi / Background thoughts

- Dok pol označava biološki predoređene razlike između žene i muškarca (koje su univerzalne) aktivnost pokazuje da se rod odnosi na društvene razlike između žene i muškarca koje se uče vremenom i imaju široke varijacije (u okviru i između kultura);*)
- Rod je definisan/nametnut od društva;
- Shvatanje da svako ima njegovu/njenu kulturnu pozadinu koja utiče na način na koji se rod i uloga roda stvara i izražava u (različitim) društvima;
- Uloga rodova je kulturološki "stvorena" a ne prirodno data. Šta je hijerarhijski superiornije je društvo odredilo;
- Uloge rodova u društvu su komplementarne i ograničavaju jedna drugu. Nejednakost ograničava slobodu oba roda;
- Kako je rod kulurološki "stvoren", isto tako može da se promeni;
- Razgovor o tome ko (muškarci i/ili žene) treba da ustane u borbi za jednakost;
- Diskusija o efektima samoosnaživanja i uticaja saveznika u postizanju jednakosti između muškaraca i žena;
- U binarnom rodnom sistemu, gde postoje striktna i uska očekivanja od muškaraca i žena u smislu roda, ljudi između ili van "binarne kutije" se prilično lako označavaju kao "abnormalni". Postoji konstantan pritisak ili strah od iskoračivanja izvan "odgovarajuće" rodne konstrukcije;
- Studije o homofobiji pokazuju da što je striktniji binarni rodni sistem to su rašireniji homofobični stavovi. LGB osobe razbijaju šablon i iskoračuju izvan striktnih rodnih uloga na različite načine, od izražavanja roda (ne izgledajući kao "tipičan" muškarac ili žena) do neprihvatanja tradicionalnih načina zabavljanja (zabavljanje sa osobama suprotnog pola);
- Homofobični stavovi/ponašanja pokušavaju da zadrže binarni sistem, i pokušavaju da osnaže tradicionalnu sliku muževnosti.

Material / Podešavanje

- Činija sa kikirikijem, stolica, flipchart, marker.
- Polu krug stolica, jedna stolica usred sobe.

Procedura

Aktivnost počinje sa igranjem uloga koje izvode treneri (ukoliko je moguće – muški i ženski trener ili će obavestiti grupu ko će biti žena i ko će glumiti muškarca).

Učesnici će sedeti u polukrugu na stolicama. Stavite jednu stolicu u sredinu prostorije. Zamolite učesnike da zamisle da su pozvani na studijsku posetu na “Ostrvo Albatrosa” i da dolaze u prvi kontakt sa naseljenicima – koje će glumiti treneri. Oni će prisustvovati tradicionalnom ritualu kojim se dočekuju novopristigli gosti na ostrvu. Recite im da posmatraju svaki detalj, kao da posle toga trebaju da napišu izveštaj za svoj naučni komitet.

Prvi korak (treneri igraju uloge)

Treneri (muškarac i žena) ulaze u sobu mumlajući monotono. Žena prati čoveka na kratkoj razdaljini noseći činiju sa kikirikijem, koje stavlja ispod stolice postavljene na sredinu prostorije. Žena hoda bosonoga dok muškarac nosi cipele. Onda, pažnja se okreće na učesnike i oboje pokušavaju da zgrabe stopala učesnika da bi osigurali da celim stopalima dodiruju zemlju. (Da bi se povezali sa boginjom majkom zemljom). Muškarac dodiruje samo muške učesnike dok žena dodiruje učesnike oba pola. (Oboje se smeškaju i mumlaju dok dodiruju stopala učesnika.)

Posle nekog vremena muškarac seda na praznu stolicu na sredini sobe. Žena će kleknuti na pod do njegove stolice. Ona uzima činiju sa kikirikijem i nudi je njemu. On počinje da jede glasno mljackajući. Onda on nudi činiju ženi koja počinje da jede kikiriki.

Posle jela muškarac stavlja njegovu ruku ženi na vrat i ona se saginje i dodiruje pod čelom tri puta. Posle nekoliko sekundi oboje ustaju i klimaju glavom svim učesnicima da ih pozdrave prijateljski i napuštaju prostoriju.

Drugi korak (plenarna diskusija)

Započni diskusiju. U početku pitaj učesnike šta su videli i traži da opisuju ono što su videli samo, ne da sude.

- Opiši ono što si video ... bez protumačenja!

Drugo, otvori diskusiju za sve ideje koje učesnici imaju o načinu organizacije života muškaraca i žena na ostrvu Albatrosa.

- Šta možete da nam kažete o kulturi ostrva Albatrosa?
- Šta nam ovaj ritual kaže o rodu i rodne uloge ostrva Albatrosa?
Ko ima vlast?
- Kako je (svakodnevni) život muškarca i žena strukturisan na ostrvu?
- Da li želite da živite na ostrvu Albatrosa?
- Da li mislite da ritual otkriva jedan diskriminatorni sistem?
- Da li mislite da rodne uloge u ovom ostrvu treba da se ospore?
- Ko (žene i/ili muškaraci) treba da adresira nejednakosti između žena i muškaraca?

Treć korak (Otkrivanje istine)

Ljudi koji žive na Albatrosu su miroljubivi i zadovoljni.

Najvažnije božanstvo je majka Zemlja, koja je veoma poštovana. Kontakt sa Zemljom se smatra privilegijom, tako da jedna forma iskazivanja zahvalnosti posetiocima je da se pobrinu da imaju što više moguće kontakta sa Zemljom i da se osiguraju da mogu da preuzmu što više energije sa Zemlje. Žena je privilegovani pol na ostrvo Albatrosa pošto one mogu da rađaju decu, vrlina koju dele sa majkom Zemljom.

- Muškaraci moraju hodati nekoliko koraka pre žene kako bi ih upozorili za bilu kakvu opasnost pogotovo zmije).
- Muškaraci moraju da probaju svu hranu pre nego što žena počne da jede.
- Žene su privilegovane da sede na podu jer su tako bliže majci Zemlje, dok muškaraci moraju da sede na stolicama.
- Muškaraci mogu imati intenzivan kontakt sa majkom Zemljom ali samo putem rituala. Dodirujući vrat žene dok je ona u dodiru sa zemljom sa njenim licem je način na koji muškaraci mogu da učestvuju u kozmičku energiju koja žena preuzima. Ovaj ritual je velika čast koja žena može da priušti muškarcu.
- Osim putem ovog rituala, muškaracima je zabranjeno da dodiraju žene bez njihovog odobrenja.

Četvrti korak (finalna diskusija)

Počni finalnu diskusiju imajući na umu „stvarno“ stanje žena i muškaraca u ostrvu Albatrosa. Bearing in mind the “real” situation of women and men on the Island of Albatross start a final discussion:

- Žašto mislite da je interakcija između muškaraca i žene pogrešno protumačena?
- Na koji način je vaše kulturno iskustvo diktiralo Vašu percepciju?
- Na koji način je je Vaša percepcija diktirana od Vaših ubeđenja i verovanja, kao što biti emancipovana žena?
- Da li ste imali slično iskustvo (razlika između percepcije i stvarnosti) u Vašem svakidašnjem životu?
- Da li još želite/ne želite da živite na ostrvo Albatrosa?
- Zamislite da niste na Albatrosu u putovanje za studiranje nego živite tamo, šta biste želeli da se tamo menja?
- Da li mislite da rodne uloge u ovom ostrvu treba da se ospore?
- Ko (žene i/ili muškaraci) treba da adresira nejednakosti između žena i muškaraca
- Kako možete postići ravnopravnost između muškaraca i žena?

Faza e Evokimit

Bilo jednom davno

Izvor: United Nations, OHCHR, Myra Sadker Advocates (2004), "ABC Teaching Human Rights, Practical activities for primary and secondary schools", shih: www.sadker.org

Ciljevi

- Prepoznajte stereotipske rodne uloge i karakteristike u pričama i svakodnevnom životu;
- Diskusija o tradicionalnim i netradicionalnim rodnim ulogama;
- Razumevanje razlike između pola i roda;
- Ohrabrivanje rodne jednakosti.

Material / podešavanje

- Prerađena/izmenjena dobro poznata priča (vidi primer obrnute "Pepeljuge" ispod).
- (Tabla za pisanje-) papir i olovke.
- Stolice postavljene u krug.

Procedura

Prvi korak

Preradite / dopišite neku poznatu priču (npr. roman, bajku, film) ne duže od 10 minuta, menjajući pol većini likova. Ukoliko je neophodno, promenite im imena kao i druge detalje. Izaberite priču sa likovima oba pola koji se ponašaju na tradicionalan način. Ili, odšampajte primer obrnute "Pepeljuge" ispod.

Drugi korak

Pitajte učesnike da sednu udobno u krug. Objasnite im da ćete im ispričati priču i da trebaju da slušaju pažljivo, da bi videli da li postoji nešto neobično u priči. Pročitajte modifikovanu priču i zaustavite se s vremena na vreme da pitate da li su primetili nešto neobično u priči. Kada učesnicima postane jasno da su uloge zamenjene, možda neće biti neophodno da pročitate celu priču ili možda ćete poželeti da domah pređete na zaključke.

Diskusija

- Kako vam se svidela priča?
- Kada ste shvatili da je nešto neobično? Šta je bilo posebno neobično – pitajte za primere?
- Na koji način priča deluje na način na koji razmišljate – o rodu, ulogama roda, prihvatljivim ženskim-muškim ponašanjima, o pravcu života dečaka/devojčica, itd.?

Zamolite učesnike da razmisle o karakteristikama i aktivnostima za koje oni smatraju da su tipične za muškarce i žene u njihovom svakodnevnom životu. Navedite njihove predloge u tabeli (upotrebite tablu za pisanje) kao što je prikazano ispod.

	<u>MUŠKARCI/DEČACI</u>	<u>ŽENE/DEVOJČICE</u>
UOBIČAJENE KARAKTERISTIKE	Radoznali, pametni, ćelavi, glasni, avanturisti, agresivni, ambiciozni, imaju kratku kosu	Ljubazne, osećajne, tihe, pažljive prema drugima, stidljive, preterano radoznale, poslušne, nose haljine, imaju dugu kosu
UOBIČAJENE AKTIVNOSTI	Vole sportove, upadaju u tuče, idu na posao, preduzimaju akciju, voze kamione	Ostaju kod kuće, obavljaju kućne poslove, lako se rasplaču, ogovaraju, vole lepu odeću, plaše se bubu

Poredeći ove rezultate sa poznatom verzijom priče, postavite pitanja, kao:

- Da li su ove karakteristike i aktivnosti tipične za muškarce i žene danas?
- Možete li se setiti drugih priča gde su likovi imali ove tipične karakteristike i aktivnosti?
- Koje priče su imale uticaj na vašu percepciju o ženstvenosti/muškarosti?

Ispišite tablu isto kao ovu dole ali ovaj put, zamolite učesnike da zapišu svoja zapažanja neobičnog ponašanja dečaka/muškaraca i devojčica/žena u priči.

- Zašto se date karakteristike smatraju neobičnim?
- Jesu li te karakteristike zaista neuobičajene?
- Ko definiše koje su uobičajene/neobične karakteristike muškaraca/žena?
- Na koji način su se uobičajene/neobične karakteristike menjale kroz istoriju?
- Šta je aktivnost napravila vidljivim ili pokazala vama / grupi?
- Šta smo naučili iz ove aktivnosti o stereotipima, diskriminaciji, i jednakosti?
- Kako se ljudi tretiraju kada nisu u skladu sa stereotipima o tome kako muškarci i žene treba da se ponašaju?
- Zašto su stereotipi nepravedni prema muškarcima i dečacima? Devojkama i ženama?
- Kako rodni stereotipi stvaraju nejednakost između muškaraca i žena, dečaka i devojčica?
- Da li su ljudi u vašoj zajednici diskriminirani zato što se ne ponašaju na način na koji muškarci/dečaci ili žene/devojčice ljudi misle da bi trebalo?"
- Šta možete uraditi protiv takvih stereotipa? Kako će se na muškarce/žene gledati kroz 30 godina?

Pepeljuga

Jednom davno, živeo je jedan nesrećni dečak. Njegov otac je umro, i njegova majka je dovela kući drugog muškarca, udovca sa dva sina. Dečakov očuh nije voleo dečaka uopšte. Sve dobre stvari, lepe reči i privilegije su bile rezervisane za njegova dva sina. Oni su dobijali modernu odeću, ukusnu hranu i poslastice. Ali za sirotog nesrećnog dečaka, nije bilo ništa od toga. Nije dobijao lepu odeću već samo što bi njegova polubraća odbacila. Nije dobijao lepu hranu već samo ostatke od ručka. Nikakve privilegije ili odmor, jer je morao da radi ceo dan, da kupuje namirnice, sprema hranu, pere odeću i održava kuću čistom. Bilo mu je dozvoljeno da sedne tek kada padne večer i to sam pored pepela kuhinjske vatre. Tokom ovih dugih večeri koje je provodio sam, obično je plakao i pričao sa mačkom. Mačka bi rekla, "Mjau", što bi stvarno značilo, "Razvedri se! Ti imaš nešto što nijedan od tvoje polubraće nema, a to je lepota." Ono što je mačka rekla je bila istina.

Iako obučen u krpe i lica mrkog od pepela, dečak je bio veoma privlačan mladić, dok ma kako elegantno da su bili obučeni, njegova polubraća su bila trapava i ružna, i uvek će biti.

Jednoga dana, prelepa nova odeća, cipele i nakit su počeli da stižu u kuću. Kraljica je organizovala bal i polubraća su se spremala da učestvuju. Oni su stalno sedeli ispred ogledala. Dečak je morao da im pomaže da se obuku u raskošnu odeću. On se nije usudio da pita, "A šta je sa mnom?" zato što je znao veoma dobro da bi odgovor bio: "Ti? Moj dragi dečače, ti ostaješ kući da pereš sudove, ribaš pod i nameštaš krevete svoje polubraće. Oni će doći kući umorni i veoma pospani."

Pošto su braća i njihov otac otišli na bal, jadni dečak je obrisao suze i uzdahnuo pred mačkom. "O bože, tako sam nesrećan!" i mačka je zažamorila, "Mjau".

Onda se u trenutku prolilo svetlo po kuhinji i pojavila se vila. "Nemoj se plašiti, mali dečače," vila je rekla. "Vetar mi je doneo tvoje uzdahe. Znam da žudiš da ideš na bal. I ići ćeš!"

"Kako ću, obučen u krpe?" odgovorio je jadni dečak. "Sluge me neće pustiti da uđem!" Vila se nasmešila. Dodirnula je čarobnim štapićem dečaka koji se našao u najlepšoj mogućoj odeći, najljupkijoj ikada viđenoj u čitavom kraljevstvu.

"Sada kada smo rešili problem oblačenja," rekla je vila, "trebaće nam kočija. Pravi džentlmen nikada ne ide na bal peške! Brzo! Donesi mi bundevu!" naredila je.

"Oh, naravno," rekao je jadni dečak, žureći.

Onda se vila okrenula mački. "Ti, donesi mi sedam miševa!"

Jadni dečak se ubrzo vratio sa lepom bundevom i mačka sa sedam miševa koje je uhvatila u podrumu. "Dobro!" uzviknula je vila. Dodirom čarobnog štapića - čudo nad čudima! - bundeva se pretvorila u blistavu kočiju i miševi su postali šest konja, dok se sedmi miš pretvorio u kočijašicu, u prelepoj haljini i sa korbačem. Jadni dečak nije mogao da veruje svojim očima.

“Ja ću te predstaviti na Dvoru. Ubrzo ćeš videti da će Princeza, u čiju čast se održava bal, biti očarana tvojim izgledom. Ali zapamti! Moraš napustiti bal u ponoć i doći kući. Zato što će tad čini prestati da deluju. Pretvoriće se u bundevu, i konji će postati miševi i kočijašica će se pretvoriti u miša. I ti ćeš opet biti obučen u krpe i nositi klompe umesto ovih prelepih cipela! Da li si razumeo?” Dečak se nasmešio i rekao, “Jesam, razumeo sam!”

Kada je dečak ušao u plesnu dvoranu u palati, nastao je tajac. Svi su zastali usred rečenice da bi se divili eleganciji, njegovoj lepoti i gracioznosti.

“Ko bi to mogao biti?” pitali su jedan drugo. Dva polubrata su se takođe pitala ko je pridošlica, jer nikad ne bi pogodili da je prelepi dečak u stvari njihov polubrat koji priča sa mačkom!

Tada je princeza primetila njegovu lepotu. Prilazeću mu, ona se poklonila i pitala ga za ples. I na veliko razočarenje svih mladića na balu, onda je plesala sa dečakom čitavo veče.

“Oh, ali hoću, sigurna sam!” odgovorila je ona.

Siroti dečak se prelepo provodio na balu, ali iznenada, čuo je zvuk sata: prvi udarac do ponoći! Setio se šta je vila rekla, i bez reči pozdrava iskliznuo je iz ruku Princeze i potrčao niz stepenice. Trčući izgubio je jednu cipelu ali ni za trenutak mu nije padalo na pamet da stane i da je pokupi! Ukoliko bi se poslednji udarac sata oglasio...oh, kakva bi katastrofa to bila! Pobegao je van i nestao u noći.

Princeza, već ludo zaljubljena u njega, pokupila je cipelu i izjavila da će se udati za čoveka koji može da obuče tu cipelu. Ona je rekla svojim namesnicima, “Idite i tražite svuda dečaka koji može da obuče cipelu. Neću biti srećna dok ga ne pronađem, nikada!” Tako su namesnici pokušali da nađu dečaka probajući cipelu na svim mladićima.

. Kada je namesnik pitala da li postoji još neki mladić u domaćinstvu, očuh joj je rekao: “Ne”. Ali, u tom trenutku je mačka privukla njenu pažnju, vukući je za panalone i vodeći je ka kuhinji.

Tamo kod pepela je sedeo siroti dečak. Namesnik je probala na njemu cipelu, i na njeno iznenađenje, stajala je savršeno.

“Taj užasni prljavi dečak prosto nije mogao biti na balu,” pukao je očuh. “Recite Princezi da treba da se uda za jednog od mojih sinova! Ne vidite li kako je ružan ovaj dečak! Zar ne vidite?”

Odjednom je prekinu, jer se vila pojavila. “Dosta!” uzviknula je, podižući čarobni štapić. U trenutku, dečak se našao u prelepoj odeći, blješteći mladošću i dobrim izgledom. Njegov očuh i polubraća zjapili su u njega u neverici, i namesnik je rekla, “Pođi sa nama, zgodni mladiću! Princeza jedva čeka da ti stavi verenički prsten!” Tako je dečak, sav srećan, otišao sa njima. Princeza se venčala sa njim za nekoliko dana i živeli su srećno do kraja života.

A što se tiče mačke, samo je rekla “Mjau!”

Faza evokacije

Pogodi ko je strejt?

Izvor: Åkesson (2009), "Break the norm! Methods for studying norms in general and the heteronorm in particular", The Living History Forum / RFSL Ungdom.

Pdf-download:

<http://www.includegender.org/wp-content/uploads/2014/02/BreakTheNorm.pdf>

Ciljevi

- Otkrivanje šta se smatra ženstveno a šta muževno u društvu;
- Da se pokazuje da postoje drugačiji atributi za muškarce i za žene;
- Da se pokazuje kako rodni izražaj – šta se perceptuje kao žensko a šta kao muško – je različit u raznim društvima;
- Otkrivanje normi o prihvaćenim izgledu muškaraca i žena u društvu;
- Diskusija kako različiti atributi za muškarce i žene utiču na (svakodnevni) život žena i muškaraca;
- Uvod u pojam heteronormativiteta;
- Da se objasni da hereronorma opisuje način na koji društvo perceptuje muževne muškarce i ženstvene žene;
- Diskusija o posledicama koje snose oni koji krše tu normu.

Material / Podešavanje

Kopije slike koje pokazuje razne muškarce i žene.

Savet: Skini slike sa "Break the norm!"-pdf, see:

<http://www.includegender.org/wp-content/uploads/2014/02/BreakTheNorm.pdf> i štampaj stranu 18-31.

Procedura

Kaži učesnicima da je cilj ove aktivnosti da naš pojam i pojmove društva, kao i „pravila“ u vezi heteroseksualiteta dovedu na videlo. Oni koji krše ova pravila, heteroseksualci na primer, su normalno predmet pažnje. Ali, ovaj trening ima drugačiji pristup: mi ćemo da osporimo heteronormu, norma koja se obično uzima zdravo za gotovo.

Upitajte sebe: šta me navodi da mislim da je neko strejt? Uglavnom se čini da je težije da se opisuje „norma“ nego ono koje se smatra „devijantom“.

Postavi slike na podu tako da ih svi vide. Traži od učesnika da izaberu po jednu sliku (slike trebe da su označene brojevima) osobe koja izgleda strejt.

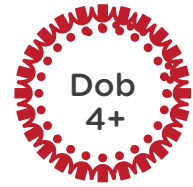
Ako grupa nije prevelika možete nastaviti da pričate o svakoj izabranoj slici i da pustite učesnika, koji je izabrao tu sliku, da objasni razloge zbog kojih je izabrao tu sliku. Sumiraj način na koji su slike izabrane i piši listu na flipchartu, na primer, „macho“, „muževan“, „šminka“, „devojčurak“, itd. Inače možete da ih pustite da glasaju o tome koje (1-3) slike su najviše izabrane a koje je očito da prikazuju heteroseksualnu osobu?“ Opet sumiraj razloge njihovog izbora. Koji aspekti su ih naveli da neku osobu kategorizuju kao „strejt“?

Diskusija

- Šta vam pada na um kada čitate reči „u okviru muževnosti/ženstvenosti“?
- Šta se smatra muževnim / ženstvenim u naše društvo?
- Šta predstavlja prihvatljivo muško/žensko ponašanje i izgled u naše društvo?
- Kako različiti atributi za muškarce i žene utiču na (svakodnevni) život žena i muškaraca?
- Heronorma opisuje način na koji društvo perceptuje muževne muškarce i ženstvene žene. U smislu atributa ovih dva okvira, da li osećate pritisak da se držite tih standarda muževnosti/ženstvenosti?
- Koje su prednosti povinovanja atributa u okvirima?
- Koje su posledice istupanja sa norme, na primer, kada je žena previše neposredna/agresivna ili kada je muškarac previše osećajan?
- Šta ako neko krši ove norme, žena kao muževna a muškarac kao ženstven?
- Šta se desi kada ne možete da uočite kom polu pripada jedna osoba?
- Kako bi uticalo na Vaš život kada norme - o tome šta se smatra kao muževan muškarac i ženstvena žena - ne bi više bile toliko strikne?

Faza evokacije

Mi smo porodica

Izvor: Council of Europe (2007/2009), "Compasito – Manual on Human Rights Education for Children", vidi: <http://www.eycb.coe.int/compasito/>

Ciljevi

- Diskusija različitih koncepata i struktura 'porodice';
- Promocija različitosti i tolerancije prema razlici / različitim konceptima 'porodice';
- Naterajte učesnike da razmisle o različitim načinima o odgajanju i uzmite u obzir definiciju porodice;
- Razmotriti diskriminatorску percepciju u vezi sa "neobičnim" sastavom porodice;

Material

Potražite set ilustracija / fotografija koje predstavljaju različite porodične šeme (npr. samohrani roditelj, 'klasična' šema, istopolni parovi, porodica razvedenih supružnika sa decom iz prethodnog braka, usvojena deca, velike porodice sa više generacija) i odšampajte ih.

Procedura

Napravite uvod u aktivnost tako što ćete objasniti da ona istražuje više različitih načina na osnovu kojih identifikujemo i živimo sa ljudima koje smatramo svojom porodicom. Naglasite da nije uvek slučaj da svi žive (ili su odrasli) u istoj vrsti porodice.

Variacija I Podelite ilustracije / fotografije i pustite da svaki učesnik izabere prikaz porodice koji ga pogađa najviše. Pustite da svaki učesnik opiše njihovu ilustraciju / fotografiju i objasni svoj izbor. Pošto svaki učesnik predstavi sliku svoje porodice, uradite brejnstorming i zapišite što više vrsti porodica možete. Pomenite neke o kojima još uvek niste pričali.

Variacija II Podelite učesnike u manje grupe od 4 i 5 i dajte svakoj grupi kopiju ilustracija / fotografija koje ste ranije pripremili. Zamolite svaku grupu da prodiskutuje šta su glavne razlike ili koje su karakteristike svake porodice. Zamolite grupe da diskutuju o njihovim porodicama i da li su slične ili različite od bilo koje porodice prikazane na slikama koje su dobili. Dozvolite da svaka grupa predstavi svoje rezultate. Svi zajedno, uradite brejnstorming i napišite što više vrsti porodica možete. Pomenite neke o kojima do tad niste pričali.

Variacija III Zamolite svakog učesnika da nacрта porodicu u kojoj živi (npr. nasuprot porodici od koje su odvojeni, koju bi želeli da imaju, koju su imali, itd). Podstaknite ih da napišu detalje o svojoj porodici ukoliko to žele (npr. ime, godine, pol svake osobe).

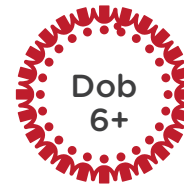
Svi zajedno, uradite brejnstorming i napišite što više vrsta porodica možete. Pomenite neke koje do tad niste spomenuli.

Diskusija

- Šta se desilo u ovoj aktivnosti?
- Šta vas je iznenadilo kod neke od fotografija porodica? Zašto?
- Šta ste naučili o porodici?
- Šta mislite kako se deca/odrasli osećaju kada im je porodica 'drugačija'?
- Kako biste mogli da doprinesete toleranciji prema različitim konceptima i strukturama 'porodice'?

Faza evokacije

Ko treba da odluči?

Izvor: Council of Europe (2007/2009), "Compasito – Manual on Human Rights Education for Children", vidi: <http://www.eycb.coe.int/compasito/>

Ciljevi

- Osvrnite se na proces donošenja odluka u porodici;
- Diskusija 'kada je 'dovoljno star'?
- Diskusija učešća dece u porodičnom životu.

Material

- Pripremite pitanja koja trebate pročitati naglas (vidi ispod).
- Napravite set kartica: 1 x zelenu, žutu i crvenu za svakog učesnika (dovoljno kartica).

Procedura

Objasnite da ova aktivnost obuhvata donošenje odluka u porodici. Dajte po set karata svakom učesniku (zelenu, žutu i crvenu). Objasnite da ćete čitati spisak odluka koje se trebaju doneti, i posle svakog pitanja pitajte grupu da razmisli ko bi trebao doneti odluku. Ukoliko učesnik misli da roditelj/i trebaju doneti odluku, treba podići zelenu kartu. Ukoliko misle da dete treba da donese odluku, neka podignu žutu kartu. Ukoliko misle da dete i roditelj/i trebaju da donesu odluku onda treba da podignu crvenu kartu.

Pročitajte pitanja jedno po jedno i posle svakog pitanja sačekajte dok grupa ne podigne svoje karte. Podstaknite učesnike da gledaju okolo da vide odgovore drugih u grupi posle svakog pitanja. Neki učesnici u grupi će verovatno glasno komentarisati, ali nemojte dozvoliti diskusiju u ovom trenutku: odložite diskusiju do časa kad dođe vreme za rezimiranje.

Diskusija

- Kako vam se svidela ova aktivnost?
- Da li je bilo teško da odgovorite na neka pitanja? Zašto?
- Na koja pitanja je bilo lakše odgovoriti a na koja teže? Zašto?
- Zašto su neki ljudi imali različite odgovore?
- Da li postoji pravi odgovor ili pogrešan odgovor na pitanja?
- Da li starost deteta utiče na ulogu koju bi trebalo da ima u donošenju odluka koje ga se tiču? Zašto ili zašto ne?

Ukoliko su učesnici deca, možete postaviti sledeća pitanja o ulozi dece u donošenju odluka:

- Da li ste uključeni u donošenje odluka u vašoj porodici?
Koje su to odluke?
- Da li postoje neke stvari u kojima možete doneti odluku o sebi?
Koje su to odluke?
- Da li postoje neke stvari u kojima vam je potrebna pomoći i savet roditelja da bi ste doneli odluku? Koje su to stvari?
- Na koji sve način možete zamoliti roditelje za više saveta?
- Da li je za vas i vaše roditelje važno da učestvujete u porodičnom životu?
Zašto ili zašto ne?
- Na koji sve način možete učestvovati više u vašem porodičnom životu?
- Da li vam se sviđa način na koji se donose odluke u vašoj porodici? Da li postoje neke odluke u kojima biste voleli da učestvujete a u kojima ne učestvujete? Šta biste mogli da uradite da bi imali veću ulogu u donošenju odluka?

Lista mogućih pitanja

Ko bi trebalo da odluči da li vi (dete) možete ostati kod kuće sami dok vaša porodica ide u kupovinu:

- Kad ima 5 godina?
- Kad ima 10 godina?
- Kad ima 15 godina?

Ko bi trebao da odluči da li vi (dete) možete ostati u kontaktu sa oba vaša roditelja pošto su počeli da žive odvojeno:

- Sa 4 godine starosti?
- Sa 9 godina?
- Sa 17 godina?

Ko bi trebao da odluči da li vi (dete) trebate da nosite kabanicu kada izlazite napolje po kiši:

- Sa 3 godine?
- Sa 9 godina?
- Sa 14 godina?

Ko bi trebalo da odluči da li vi (dete) trebate da budete vegetarijanac ili ne:

- Sa 4 godine?
- Sa 8 godina?
- Sa 13 godina?

Ko bi trebalo da odluči da li vi (dete) smete da pušite cigarete:

- Sa 6 godina?
- Sa 9 godina?
- Sa 15 godina?

Ko bi trebalo da odluči da li vi (dete) možete da koristite internet bez nadzora:

- Sa 6 godina?
- Sa 10 godina?
- Sa 16 godina?

Ko bi trebalo da odluči da li vi (dete) možete da izaberete svoju religiju:

- Sa 5 godina?
- Sa 9 godina?
- Sa 13 godina?

Ko bi trebalo da odluči da li vi (dete) možete prestati da pohađate školu:

- Sa 6 godina?
- Sa 10 godina?
- Sa 15 godina?

Ko bi trebalo da odluči da li vi (dete) možete da imate sopstveni mobilni telefon:

- Sa 4 godine?
- Sa 8 godina?
- Sa 14 godina?

Ko bi trebalo da odluči da li vi (dete) možete da promenite svoje ime:

- Sa 10 godina?
- Sa 14 godina?
- Sa 18 godina?

Ko bi trebalo da odluči da li vi (dete) možete da promenite pol:

- Sa 10 godina?
- Sa 14 godina?
- Sa 18 godina?

Ko bi trebalo da odluči da li vi (dete) možete da poljubite nekoga istog pola:

- Sa 10 godina?
- Sa 14 godina?
- Sa 18 godina?

Faza evokacije

Etiketiranje

Izvor: DGB-Bildungswerk Thüringen e. V. (2008), „Baustein zur nicht-rassistischen Bildungsarbeit“, see: <http://baustein.dgb-bwt.de/Inhalt/index.html>

Ciljevi

- Razmišljanje o stereotipima i stvaranju istih;
- “Etiketiranje drugih”: Kako je kategorija “oni” stvorena u društvu;
- Pravljenje vidljivim reakcije drugih / društva na pojedine fragmente identiteta pojedinca koje (mogu) se razlikuju od drugih; ljudi/društvo definišu vrednost određenih osobina identiteta pojedinca. To može biti prednost ili nedostatak za osobu ili grupu ljudi;
- Način na koju ljudi komuniciraju sa mnom govori mi da li sam drugačiji / čudan / slab / ...Način na koji me ljudi tretiraju pokazuje šta društvo definiše kao “normalno” i “devijantno”. (Društvo mi govori ko sam - nema uvek mesta za samoopredeljenje);
- Izrazi sažaljenja ili ponude za pomoć - koje se obično smatraju “dobrim delima” - mogu biti ponižavajući ili čak zastrašujući;
- Kada ste stisnuti u određenu ulogu u društvu (kada ste “etiketirani” od drugih) - počinjete da se ponašate u skladu sa tim;
- Društvene nauke govore o “etiketiranju drugih” ili “drugosti” (označavajući društveni fenomen definisanja ko je i šta je strano i odskače od pravila, identita i pravog ja).

Material / Podešavanje

- Samolepljive etikete (Vidi: “Listu atributa ”).
- Krug stolica.

Procedura

Kako bi učestvovali u ovu aktivnost, svi učesnici moraju da se „etiketiraju“. Dole ćete naći listu opsionalni etiketa koje može koristiti i da ih napišite u samolepljive etikete. Kada „etiketujete“ učesnike, pitajte ih gde želu da im stavite etiketu (na čelo ili ramena/vrat). Od velike je važnosti da učesnici ne kažu jednom drugom šta je napisano na njihovim etiketama.

Lista atributa:

Lezbijka Gej Genije Strejt Amerikanc/Amerikanca U invalidskim kolicama Samohrana majka sa troje dece Lokalni političar

Filmski glumac/glumica čovek koji nosi šminku Gluv/Gluva

Ne govori albanski Siromah/Siromašna US stručnjak Tinejđerka

Izgleda kao dečak Veoma religiozni musliman Slep/Slepa

Kinez/Kineskinja Rom/Romkinja Istražioc sa Bugarske Privlačan ali glup

Nastavnik/Nastavnica Narkoman/Narkomanka Jevrej/Jevrejka

Ministar Unutrašnjih Poslova Međunarodan 12 godina star/stara

Saosećajan/Saosećajna

Kada svako dobije svoju etiketu, zamolite učesnike da ustanu, kreću se unaokolo i učestvuju u kratkom igranju uloga. Recite im da zamisle sastanak jedan sa drugim po prvi put. Trebaju čitati ono što je napisano na čelu (ramenima/vratu) drugih i reaguju na to. Slobodno mogu da ismejavaju i prenaglašavaju način na koji tretiraju ljude zbog osobina na njihovom čelu (ramenima/vratu). Zbog toga čak ohrabrite učesnike da budu "politički nekorektni" ako misle da tako treba.

Posle pozdrava i dobrodošlice učesnici trebaju nastaviti da ćaskaju. Teme o kojima će razgovarati su vreme, mesto gde se održava seminar, i motivišite ih da čak počnu da prežvakavaju najnovija ogovaranja o porodici i prijateljima, poznatim ličnostima ili politici.

Posle nekog vremena prekinite razgovor i objasnite im sledeću postavku: Podelite grupu na dve grupe. Svaka grupa će zauzeti poziciju na suprotnoj strani prostorije. Recite im da zamisle da čekaju gradski autobus, koji već kasni 40 minuta. Učesnici se trebaju ponašati u skladu sa ovom veoma neprijatnom situacijom i početi da se žale i ćaskaju sa ljudima oko sebe. Prekinite igranje uloga posle 5 do 10 minuta. Zamolite učesnike da zauzmu svoja mesta i ostave etikete gde su bile.

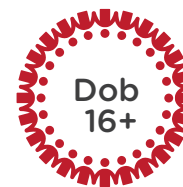
Pitaj jednog po jednog o njihovim iskustvima:

- Kada su ljudi reagirali kada ste se sreli?
- Da li Vas ljudi tretirali drugačije nego obično?
- Da li se setite nekih fraza koje inače ne čujete od drugih?
- Da li ste dobili neku predstavu šta piše u Vašoj etiketi?
- Da li imate neku ideju šta bi moglo da piše u Vašoj etiketi?

Nakon toga učesnici treba da skinu svoje etike i da ih pogledaju. Ponudi im da bacaju etikete, zato stavi jednu kantu za smeće u centru sobe.

Diskusija:

- Koji je cilj ove aktivnosti?
- Šta učimo od ovog iskustva odigravanja uloga?
- Šta nam ova aktivnost pokazuju o društvu u kojoj živimo?
- Kako možemo da promenimo ovo degradirajuće ponašanje?

Ciljevi

- Promena perspektive;
- Pojačanje kapaciteta za saosećanje;
- Dovođenje u pitanje količinu informacije koje imamo o određenim grupama;
- Dovođenje u pitanje izvora informacije ili naših stereotipičnih stavova o članovima određenih grupa;
- Podizanje svesti o diskriminatornim barijerama;
- Promovisanje dobara koje ravnopravnost donosi.

Material

- Radni listi (vidi dole).
- „Kartice sudbine“ (vidi opsionalnu listu dole): napiši jednu „sudbinu“ za svakog učesnika u manjem parčetu papira i stavi ih u malu torbicu (u zarf, šešir...).
- Olovke.
- Krug stolica.

Procedura

Recite učesnicima da aktivnost zahteva kapacitet da zamislite svakodnevne situacije pod okolnostima koje se mogu prilično razlikovati od njihove sopstvene realnosti.

Prvo, svaki učesnik treba da izvuče kartu sudbine. Zamolite učesnike da zamisle kako su se probudili sutra ujutru i shvatili da su osobine sa karte koju su izvukli iznenada postale deo njegovog/njenog identiteta. (Ukoliko je neko izabrao „sudbinu“ koja je već deo ili je slična njegovom/njenom ličnom životu, dozvolite osobi da izvuče drugu „sudbinu“). Dodajte da se ništa drugo nije promenilo osim dodate osobine. Podelite radne papire i zamolite ih da odgovore na pitanja. Drugo, pokažite im da formiraju manje radne grupe u kojima će razmeniti njihove rezultate i iskustva.

Treće, započnite plenarnu diskusiju.

Kartice sudbine:

Žena / Muškarac (izmena roda) Lezbijka Homoseksualac Dete

Nezaposlen/Nezaposlena Rus/Ruskinja Gluv/Gluva 80 godina star

Narkoman/Narkomanka EU građanin Zavisnik/Zavisnica alkohola

Azilant/Azilantkinja Kinez/Kineskinja Musliman/Muslimanka

Katolik/Katolikinja Slep/Slepa Budist/Budistkinja Delikvent Emigrant

Vegetarijanac/Vegetarijanka Beskućnik/Beskućnica

HIV pozitivan U invalidskim kolicima Crn/beo (izmena boje kože)

Drag Queen Transrodan Transseksualac

Diskusija

- Da li je bilo lako/teško da se zamisli da se Vaš život menja zbog ovog atributa?
- Koliko velika je bila promena?
- Da li mislite da neke sudbine su izazovnije od drugih?

Tokom debriefinga i ocenjivanja je važno da se vidi kako su učenici znali o atributu.

- Da li je bilo putem ličnog iskustva ili nekog drugog izvora informacija? Da li ste sigurni da informacije i predstave koje imate o određenim atributima (i grupama) su pouzdane? Da li su informacije zasnovane na predrasudama i stereotipovima?
- Da li ste saznali nešto novo?
- Da li bilo teško da se odgovori na neka od pitanja? Zašto?
- Da li su Vam potrebne dodatne informacije? Da li vam nedostaju neke informacije?

Možete da usredsredite pažnju na neka pitanja putem diskusije odgovora na plenarnoj sednici, na primer:

- „Ko želi da odgovori ispred grupe na pitanje: „Da li postoji nešto što možete da pružite društvu kao ovaj novi čovek a da to niste mogle pre?“

Pokušajte da odgovorite na sledeća pitanja što potpuno i iskreno moguće.

Kako će se Vaš život promeniti sa novim identitetom? Navedi najmanje pet promena:

Da li će se Vaši stavovi / ponašanje promeniti i kako?

Pokušaj da predvidiš kako bi drugi mogli da reaguju na Vaš novi identitet. Uzmi u obzir posebno moguće reakcije Vaše porodice, bliskih drugova, kolega i ostatak društva.

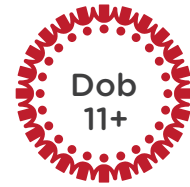
Šta misliš, da li će Vaša pozicija na Vašem radnom mesto ili u okviru društva biti jača ili slabija?

Sada kao novi čovek, da li postoji nešto što bi mogao da ponudiš društvu a da to nisi mogao ranije?

Da li je Vam sada nešto potrebno ili da li očekujete nešto od drugih a da to ranije niste ni trebali ni očekivali?

Da li će biti lakše ili teže živeti na susedstvo po Vašem izboru u poređenju sa ranije?

Šta misliš, da li bi mogao da budeš srečan sa svojim novim životom?

© Council of Europe (2002), "COMPASS - A manual on human rights education with young people"

Pregled

Svi smo mi ravnopravni, ali su neki ravnopravniji od drugih. Učesnici ove aktivnosti će iskusiti kako je biti neko drugi u društvu. Pitanja koje se adresuju uključuju:

- Društvena neravnopravnost kao čest izvor diskriminacije i isključenja.
- Saosećanje i njene granice.

Ciljevi

- Promena perspektive;
- Promovisanje saosećajnosti prema drugima koji su drugčiji;
- Podizanje svesnosti o neravnopravnim mogućnostima u društvu;
- Negovanje stanovištva o mogućim ličnim posledicama pripadnosti određene društvene manjine ili kulturnih grupa;
- Dovodjenje u pitanje količinu informacije koje imamo o određenim grupama;
- Dovodjenje u pitanje izvora informacije ili naših stereotipičnih stavova o članovima određenih grupa;
- Podizanje svesnosti o diskriminatornim barijerama;
- Promovisanje dobri koje ravnopravnost proizvodi;
- (Fakultativno) Diskusija o prvim koracima koje mogu/treba da se preduzmu za adresiranje neravnopravnosti.

Material / Podešavanje:

- Kartice uloga (vidi dole).
- Lista „situacija i događaja” (vidi dole).
- Otvoreni prostor (hodnik, velika soba ili napolju).

Procedura

Stvori jednu opuštenu atmosferu (sa lakom muziku u pozadini). Ili traži od učesnika da budu tihi. Nasumice daj karte uloga učesnicima, jednu karticu za svakog učesnika. Traži od njih da drugima ne otkrivaju svoju karticu nego da karticu zadrže za sebe. Sada traži od njih da počnu da uđu u ulogu. Kako bi im pomogao, čitaj sledeća pitanja ali napravi kraću pauzu nakon svake pitanje, davajući im tako vreme da misle i da zamislu jednu sliku o sebi i njihovim životu u toj ulozi:

- Kakvo je bilo Vaše detinjstvo?
- U kakvu vrstu porodice ste se rodili?
- U koju regiju Kosova živite?
- U kakvu vrstu kuće živite?
- Šta rade Vaši roditelji?
- Kakav je Vaš svakodnevni život sada?
- S kim se družite i gde?
- Šta radite ujutro, posledone i uveče?
- Kakav stil života imate?
- Gde živite?
- Koliko zarađujete mesečno?
- Šta radite u Vaše slobodno vreme?
- Šta radite tokom praznika?
- Šta Vas uzbuđuje a šta Vas plaši?

Sada tražite od učesnika da ostanu absolutno tihi dok se prestrojavaju pored jednog-drugog (kao u startnoj liniji). Kaži učesnicima da ćeš pročitati uglas jednu listu situacija i događaja (vidi dole). Oni treba da prave jedan korak napred ako na pročitanoj izjavi mogu da odgovore sa „da“. U protivnom, oni treba da ostanu tamo gde su i da se ne pomeraju. Pročitaj izjave jednu po jednu. Napravi kraću pauzu nakon svake izjave kako bi ljudima dao vreme da naprave jedan korak napred i da vide gde stoje u odnosu na druge. Na kraju pozovi ih sve da vide njihove završne pozicije. Nakon toga daj im minut dva da izađu sa uloge (np. pravljenjem jednog simboličnog koraka u strani) pre nego što počnete sa debringom na plenumu.

Situacije i događaji

Pročitaj naglas dole navede situacije. Nakon svake pročitane situacije, daj učesnicima vreme da naprave korak napred i da vidu gde stoje u odnosu na druge učesnike.

- Vi se nikada niste suočili sa nekom ozbiljnom finansijskom poteškoćom.
- Vi živite u dobru kuću/stan, koja ima telefon i televizor.
- Vi osećate da se Vaš jezik, vera i kultura poštuju u društvu u kojem živite.
- Vi osećate da se Vaše mišljenje o društvenim i političkim pitanjama uzima u obzir.
- Ljudi Vas posavetuju za njihove razne probleme.
- Vi se ne plašite da Vas policija zaustavi.
- Vi znate gde treba da idite za savet ili pomoć ako Vam je to potrebno.
- Vi se nikad niste osetili diskriminisanim zbog vašeg porekla.

- Vi uživate adekvatnu socijalnu i zdravstvenu zaštitu za Vaše potrebe.
- Vi jednom godišnje možete ići na letovanje.
- Vi možete da pozovite drugove na večeru.
- Vi vodite interesantan život i sigurni ste za Vašu budućnost.
- Vi možete da studirate i imate profesiju po Vašem izboru.
- Vi se ne plašite da ćete biti uznemireni ili napadnuti na ulicu ili medije.
- Vi možete da glasate na lokalnim i nacionalnim izborima.
- Vi možete da slavite glavne religiozne slave sa Vašim bližnjim ili sa Vašim najbližim prijateljima.
- Vi možete da slavite glavne religiozne slave sa Vašim bližnjim ili sa Vašim najbližim prijateljima.
- Vi možete da učestvujete na jednom međunarodnom seminaru u inostranstvu.
- Vi možete da idite u bioskop ili pozorište barem jednom nedeljeno.
- Vi se ne bojite za budućnost Vaše dece.
- Vi možete kupiti novo odelo barem jednom u tri meseci.
- Vi možete da se zaljubite u osobu po Vašem izboru.
- Vi osećate da se Vaše sposobnosti cene i poštuju u društvu na kojem živite.
- Vi možete da koristite i pridobijate od interneta.

Diskusija

Počini sa pitanjem učesnika (bez otkrivanja njihovih uloga) šta se desilo i kako su se osetili u ovu aktivnost i nastavite da pričate o pitanjima koje će se pojaviti i u lekcije koje su naučili.

- Kako su se osetili kada ste napravili korak napred ili kako ste se osetili kada niste mogli da istupe korak napred?
- Za one koji su češće istupili napred, kada su počeli da uoče da drugi zaostaju?
- Da li se neko osetio da su njegova/njena osnovna ljudska prava zapostavljena?
- A da li učesnici mogu da pogode uloge drugih? (Dozvoli učesnicima da otkriju svoje uloge u ovom delu aktivnosti).

Ulogu se otkriju...nastavi sa pitanjima...

- Koliko lako ili teško je bilo odigravanje uloga?
- Šta su zamislili, kakav je taj čovek čiju ulogu su trebali da igraju?
- Da li ova aktivnost odražava društvo na nekom načinu? Kako?
- Kakav fenomen pokazuje /dovodi na površini ova aktivnost?
- Koja ljudska prava su posredi za svaku ulogu?
- Da li može neko od učesnika da kaže da se njihova ljudska prava ne poštuju ili da nije mogao da ih koristi?
- Koje barijere su isplivale na površinu?
- Koji prvi koraci mogu da se preduzmu za adresiranje neravnopravnosti na društvu?

Savet: U početku, u fazu imaginacije, može se desiti da će neki učesnici reći da ne znaju mnogo o životu lika, čiju ulogu treba da odigraju. Kaži im da to nije od posebnog značaja i da pokušaju da koriste svoju imaginaciju što najbolje.

Snaga ove aktivnosti leži u uticaju koji dolazi kada distanca između učesnika postaje vidljiva, pogotovu na kraju, kada je distanca između onih koji su koračali napred i onih koji nisu mogli veća. Kako bi ovaj uticaj bio što veći, važno je da prilagodite uloge što najbolje, kako bi odrazili njihove sopstvene svakodnevne stvarnosti. Dok to radite, osigurajte se da uloge prilagodite na tom načinu da samo šašica učesnika mogu da korače napred (jednom rečju, da ne mogu da odgovore sa 'Da'). Ovo takođe važi ako imate veću grupu učesnika i u tom slučaju morate da proizvodite više uloga.

Prilikom debriefinga i ocenjivanja, važno je da se istražuje odakle učesnici crpe svoje znanje o licima, čiju su ulogu morali da igraju. Da li je izvor informacija bio njihovo lično iskustvo ili nešto drugo (kao što su vesti, knjige ili šale). Da li su sigurni da su informacije i zamisli koje imaju za te ljude verodostojne? Na ovom načinu Vi prikazujete kako stereotipi i predrasude funkcionišu.

Varijacije (za dodatne seance radne grupe)

Nakon kraće plenarne diskusioje formiraj manje radne grupe. Traži od učesnika da eksplorišu ko u društvu ima veće a ko manje mogućnosti, i koji su to prvi koraci koji mogu da se preduzmu - i treba da se preduzmu - za adresiranje neravnopravnosti. Ili, traži od učesnika da uzmu jedan lik i da se upitaju šta se može raditi, to jest, koje dužnosti i odgovornosti ima taj lik sam a koje dužnosti i odgovornosti imaju zajednica i vlada naspram tom liku.

Sugestije za popratne radnje

U zavisnosti od društvenog konteksta na kom radite, Vi ćete verovatno želeti da pozovite i predstavnike grupa koji avociraju za određene kulturne ili društvene grupe kako bi se obratili učesnicima. Saznaj od njih za koje pitanje oni se trenutno bore i kako im vi možete pomoći. Takvi susreti oči-na-oči predstave mogućnost adresiranja ili ponovnog pregledanja nekih od predrasuda i stereotipa koji su proizlazili sa diskusija.

Kartice uloga

Vi ste samohrana nezaposlena majka.

Vi ste kćerka menadžera lokalne banke.
Vi studirate ekonomski fakultet.

Vi ste jedna muslimanka, arapkinja, koja živi sa roditeljima koji su pobožni vernici.

Vi studirate ljudska prava na fakultetu.
Vaš muž vas podržava finansijski.

Vi ste udata muslimanka koja živi sa porodicom muža, koji su pobožni vernici.

Vi ste vojnik u vojsku.

Vi ste osoba ograničene sposobnosti i možete se pomeriti samo uz pomoć invalidskih kolica.

Vi ste 17 godiškinja romska devojka koja nikad nije završila osnovnu školu.

Vi ste predsednik/ca lokalne NVO za Ljudska prava, koja prima međunarodne donacije.

You are an unemployed accountant, to get by with taxi rides and small agricultural efforts.

You are a schoolteacher who recently moved to Kosovo, not fluent in Albanian.

Kartice uloga

You are a Serbian carpenter in Pristina.

Vi ste prvi sin jednog fermara blizu Suvareke. Vi imate troje dece i činite sve što možete sa krijete Vaš homoseksualni identitet.

Vi ste lezbijka, imate 30 godina i živite zajedno sa partnerkom iz Švedske.

Vi ste inžinier softvera.

Vi ste oženjeni/udati sa zavisnikom/zavisnicom alkohola, čija deca ne žive s njim/njom.

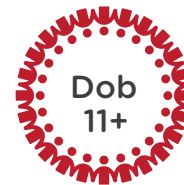
Vi ste kineski imigrant i imate jedan fast-fud.

Vi ste kćerka američkog ambasadora na Kosovu.

Vi ste penzioner sa mesečnom penzijom od 90 EUR.

Vi ste udov/udovica od 27 godina, koji/koja živi u jednom dalekom selu na planine.

Vi ste sin jednog čuvenog političara. Imate master kvalifikaciju u javnim politikama i sada skoro ste počeli da radite za Vašu opštinu.

© "Thumbs up" developed by Dieter Schindlauer (2001)

Ciljevi

- Da se učesnicima stave mehanizmi neophodni za građenje jednog diskriminatornog sistema do znanja;
- Da im se pokazuje da osnove za diskriminaciju mogu arbitrarno da se odaberu;
- Da se učesnici teraju da osete, samo za kraće vreme, kako je biti diskriminiran ili stigmatiziran sa određenim atributom;
- Reflektovanje ko pridobija od diskriminatornog sistema;
- Prebacivanje pažnje na većinu (kojoj je rečeno da je normalna") i zbog toga ima pristup na privilegije;
- Da se pokazuje kako neko ko ima vlast da manipuliše ljudima osmisli diskriminaciju. Nema ništa prirodnog u diskriminaciju. To je sistem kojeg su ljudi osmislili.

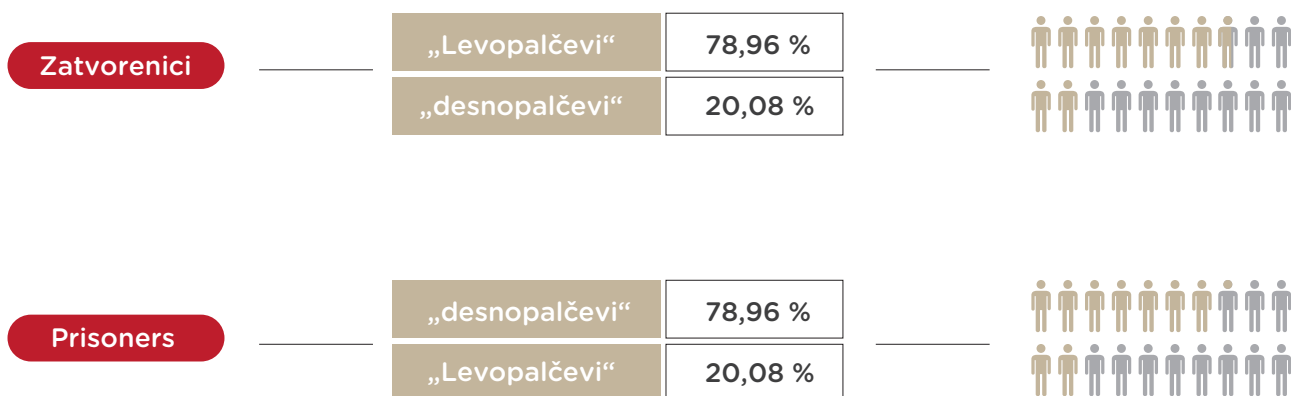
Procedura

Prvi Korak (priprema) Počinji polako, najbolje bi bilo ako je već vođena debata o osnovima diskriminacije. Kaži učesnicima da je jedna nedavno istraživanje došlo do zanimljivih rezultata i da želite da te rezultate delite sa učesnicima. Kaži im da sklope ruke (kao za molitvu). Onda im kaži da pogledaju palac koje ruke je na vrh drugoga. Onda ih pitaj da li misle da je važno koji palac je na vrh drugoga. Učesnici su obično zapanjeni i neće da veruju da to može da bude od značaja. Onda im kaži da je deo njihove lične kulture koji će palac staviti na vrh drugoga. Kako bi to potkrepio, kaži im da sada sklope ruke ali sa palčem druge ruke na vrh. Oni će kazati da se to oseća čudno i pogrešno.

Drugi korak (odvajanje) Sada traži od učesnika da otkriju svoje „palčevo ponašanje“ i da podignu ruku ako su „levaci u palac“ (znači ako imaju levi palac na vrh desnog) ili „dešnjaci u palac“. Onda ih odvoji – levake u svoju levu stranu i dešnjake u desnu stranu. Brzo saznaj koja je od tih grupa manja. Upoznaj učesnike sa činjenicom da je jedna grupa u većini i pitaj ih: znači, oni koji sklapaju ruke na načinu koji se razlikuje od drugih – od većine – oni sigurno greše, zar ne? Da li još uvek mislite da je to beznačajno? Učesnici još uvek neće verovati u značajnost ali biće malo nesigurni.

Treći korak (diskriminacija) Sada odlučno kaži: „e pa, smešna strana ovoga je da do skroo nije nije verovao da je ovo of nekog značaja, ali sada imamo neke studije sa Amerike koje trve upravo suprotno. Jedno istraživanje koje je vođeno na 200 zatvorenika u SAD zatvorima je pokazalo da oko 80% zatvorika muškog pola su (sada odaberi manjiju koju imaš u grupi i pokazuj im sledeće šifre):

Manjina = Levopalčevi

Ova očigledna razlika je uvela radoznalost u redovima naučnika i od tada imamo dosta saznanja u vezi ovih činjenica. Takođe se ispostavilo da 100 američkih kompanija sa najboljom performansom imaju neverovatnih 96% većinu na rukovodećim pozicijama“.

Manjina = Levopalčevi

Manjina = Desnopalčevi

Ovo je trenutak kada će učesnici početi da Vam veruju. Većina će početi da osećaju olakšanje i da se osećaju pametnim, dok će manjina početi da veruju u svoju zlu sreću i da se bore protiv nje. Možete da nastavite ovo za još nekoliko minuta, govoreći im da je otkriveno da se „dešnjaci u palac“ n.p. lakše odluče na nasilje, da padaju na testovima u školi i universitetu, da lakšije vršu preljubu, da se navuku u zavisnost od alkohola i droge, itd. Uvek imaj u vid da ne preteruješ jer oni u manjini mogu da se osećaju nelagodno tokom ove vežbe.

Ako već nije počela žestoka debata, pitaj učesnike šta misle o tome i o činjenici da američki menadžeri ljudskih resursa su već počeli da koriste kriter „palaca“ u listi kriterijuma za kandidate za radna mesta.

U gotovo svim slučajevima ljudi iz manjinske grupe počće da spore ono što ste im rekli i da Vas optužuju da pričate gluposti. U tom slučaju možete izigravati zlog čoveka i da im kažete da poptuno razumete njihov bes ali da sve što radite je pokušavate da im pomognite. Možete takođe reći da obično u tom slučaju najbolje da prihvate svoju poziciju kako bi naučili da žive s tim. Kaži im da biti (np.) „dešnjak u palac“ ne onemogućuje pun i pristojan život.

U većini slučajeva većina neće pružiti otpor – oni će se osećati sve više i više srećnijim jer su na „pravoj“ strani sobe.

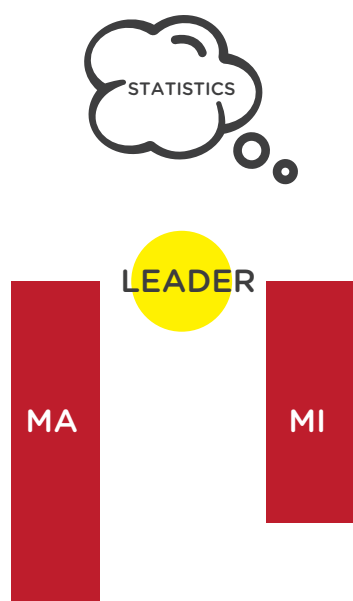
Počni diskusiju o tome da li je diskriminatorno da menadžeri ljudskih resursa u Americi uvedu 'palac pravilo' u listu kriterija za one koje traže posao? Ako da, pusti ih da objasnu zašto? (beleži odgovore na flipchartu!)

Četvrti korak (diskusija)

Nastavi sa ovom pričom desetak minuta više i onda otkrij učesnicima da je sve ono što ste im rekli u vezi palčeva **KOMPLETNA NEISTINA**. Imaj na umu da je ovaj deo objašnjenja najvažniji deo ove vežbe. Očekuj da će učesnici pružiti otpor ideji da treba da zaborave ovaj novi sistem koji ste kreirali za njih. Ponekad će ljudi biti istinski besni i uznemireni. Veoma često ljudi u većini nerado će dići ruke od svoje nove nastale povoljnije situacije, dok će manjina nelako adaptirati „spasu“. Osiguraj se da im daješ dovoljno vreme (minimum 45 minuta) za ovaj deo i osiguraj se da u više navrata ponoviš, u jasnim rečima, da absolutno nema razloga da veruju da „ponašanje palčeva“ odigrava neku značajnu ulogu u karakter ljudi.

Zatim im pokazuj kako smisli ovaj sistem razlika i diskriminacija, i kakva je bila njihova uloga i šta su osetili tokom ove aktivnosti.

*MI = Minority - *MA = Majority

Glavne tačke su:

Dobijaš pažnju ljudi tima što im omogućuješ da saznaju nešto novo za sebe – u ovom slučaju je veoma (nebitna) činjenica da oni uvek sklapaju ruke na istom načinu i pokušati drugačije oseća se pogrešno.

Ova mala ali iznenađajuća činjenica daje Vam kredibilitet za sledeću vežbu. Nakon otkrivanja učesnicima da imaju jednu svoju određenu „ličnu kulturu“, oni su spremni da veruju da to može da bude značajno za njihov život.

Onda (zlo)upotrebiš kredibilitet „SAD naučnika“ da Vam pomogne da gradite jedan težak sistem aparthejta. Kako bi pojaćali poruku, odvojite grupu u sobi i formirate grupe koje su vizuelne.

Možete sagraditi dalje na činjenici da (gotovo) nema reakcije ili osporavanje od strane privilegovane većinske grupe dok manjinska grupa nikada nije imala šansu da pobedi ovu raspravu protiv Vas, pošto ste Vi uvek imali priliku da im kažete da nije njihova krivica što nisu u stanju da razumeju i prihvate situaciju. Tako da oni nisu poptuno odgovorni za njihove postupke ali ne mogu da se prihvate od Vas niti od bilo kog drugog u sobi u nikakvim okolnostima. Na kraju, možete komentirati činjenicu da Vam je bilo potrebno svega nekoliko minuta da izgradite ovu diskriminatornu situaciju, dok za druge osnove diskriminacije, kao što je boja kože ili sistemi seksualne orijentacije kao njihovi, postoje već odavno.

Diskusije u grupama / prezentacija rezultata

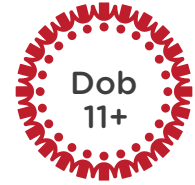
- Pronalaženje snažnih i ubeđujućih argumenata protiv diskriminacije.

Diskriminacija poprima mnogo oblike i desi se u svim okolnostima. Ali sve diskriminacije imaju nešto zajedničko, a to je različiti tretman ljudi zbog određenih karakteristika, kao što je rasa, seks, rod ili seksualna orijentacija, koja je štetno za ravnopravnost tretmana i mogućnosti. Drugim rečima, ishod diskriminacije je neravnopravnost a i ojačava neravnopravnost. Sloboda ljudskih bića da razviju svoje kapacitete, da izaberu i bore se za svoje profesionalne i lične aspiracije je ograničena, bez obzira na njihove sposobnosti. Sposobnosti ne mogu da se razviju, lišavaju se radnih nagrada i jedan osećaj poniznosti, frustracije i bespomoći prevladava. Šire društvo je pogođeno. Gubljenje ljudskog talenata i resursa ima štetan efekat po produktivnost, konkurentnost i privredu, socio-ekonomske nejednakosti se prodube, socijalna kohezija i solidarnost se oslabe a politička stabilnost se dovodi u pitanje (ILO, Time for Equality at Work, Geneva 2003, strana.1).

Zato diskriminacija je pitanja novca. Prema Svetskoj banci, Indiju homofobija košta 5-6 milijardi dolara godišnje. Bez diskriminacije mi bismo mogli da vidimo kakvi su ljudi u stvarnosti - „iza te magle predrasuda i stereotipova“ - i prestali bi da se plašimo da bi i ja mogao jedan dan da se označim kao neko van norme.

Faza e Evokimit

Vođa “bande

Variacija “Palčevi gore”

Ciljevi

- Istraživanje osećanja kako je to biti izvan većine i načina na koji ljudi mogu da se osećaju izostavljenima ili odbačenima iz društvene grupe;
- Slušanje izveštaja o iskustvima odbačenosti učesnika (nazivanje imenima, vređanje, zlostavljanje...);
- Odnos prema sistemu diskriminacije i objašnjavanje mehanizama diskriminacije kao i činjenice da ništa u vezi diskriminacije nije “normalno” ni “prirodno”. Diskriminacija je “izmišljena” i “željena” od strane nekoga;
- Razmatranje načina suzbijanja;
- Uzimanje u obzir uticaja isključujućeg ponašanja da bi se razvili koraci za izgradnju inkluzivnih (npr) odeljenja i škola.

Material / podešavanje

- Krug stolica

Procedura

Izaberite dve osobine koje 2/3 grupe imaju zajednički (kao na primer: nose plave pantalone, imaju plavu ili kratku kosu) i zamolite za dva dobrovoljca (koje ćete izvesti van i reći im da izaberu članove svoje “bande” prema 2 tajne osobine). Vratite se u prostoriju, i recite grupi da trebaju da zamisle da (očajno) žele da postanu deo “bande”. Dok dve vođe “bande” zauzmu mesto u sredini kruga (ponašajući se krajnje šefovski svojim govorom tela) učesnici će početi da ustaju jedan po jedan ispred dve vođe i pitaju ih: “Jesam li ja član bande?” Ukoliko jesu, oni će sedeti na pod blizu vođa. Ukoliko su odbijeni moraće da se vrate nazad na svoja mesta i tako formiraju grupu odbačenih.

Na kraju, pustite učesnike da razgledaju okolo, da bi prepoznali ko je deo grupe a ko je ostao napolju.

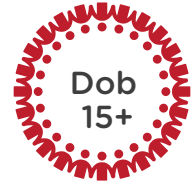
Diskusija

- Kakav je osećaj kada ste deo “bande” ili kada ste odbačeni?
- Šta vam je ova aktivnost pokazala?
- Ko zna “tajne” atribute?
- Da li je fer ili nije da upotrebljavate takve atribute za bilo kakvo “članstvo”? Zašto?

- Da li ste ikad iskusili nešto slično u “stvarnom” životu?
Ko želi da podeli svoja iskustva?
- Kako ste odreagovali ili šta je trebalo da se desi tada?
- Kakva šteta je prouzrokovana kada naterate ljude da se osećaju isključenim iz grupe?
- Kakva je korist od toga da budete primamljivi i poželjni drugima?

Faza evokacije

Posetioc sa druge galaktike

Izvor: O'Mara (1994), "Diversity Activities and Training Designs", Pfeiffer and Company, San Diego/California.

Ciljevi

- Diskusija kako mediji oblikuju kako naše misli tako i naše društvo;
- Osvrt na uticaj medija na našu percepciju "normalnosti" / društva;
- Jačanje kapaciteta da kritički posmatramo različite vrste medija;
- Diskusija reprodukcije stereotipa od strane medija;

Materijali

- Radni papiri (vidi ispod),
- Poslovni ili modni časopis za svaku radnu grupu,
- Lepak, makaze, markeri, tabla za pisanje za svaku radnu grupu.

Procedura

Predstavite zadatak tako da ga učesnici mogu pronaći u svojem radnom papiru: "Zamislite da se posetilac iz druge galaksije. Vaši pretpostavljeni vas šalju na novootkrivenu planetu zvanu 'Zemlja' da sakupite informacije o stanovnicima. Na žalost, vi ste sleteli u malu pećinu bez izlaza. Jedini izvor informacija vam je časopis koji leži na podu pećine. Vi ne možete da čitate ono što je napisano u časopisu ali vam slike mogu pomoći da odgovorite na sledeća pitanja. Dajte svakoj radnoj grupi radni papir (vidi ispod), časopis, papir, lepak, makaze, i markere. Zamolite ih da napišu svoje rezultate na papiru za tablu tako što će zabeležiti svoja zapažanja o slikama isečenih iz časopisa. Posle 20 minuta dozvolite da svaka grupa predstavi svoj izveštaj.

Zapazite izjave, kao što su:

- ✓ Većina njih su belci muškarci koji nose naočare (pogotovo u poslovnim časopisima)
- ✓ Žene nose manje odeće.
- ✓ Postoji vrlo malo obojenih ljudi.
- ✓ Niko od njih nema nikakve fizičke nedostatke.
- ✓ Svi ljudi su veoma mršavi, možda čak izgledaju izglednelo.
- ✓ Svi izgledaju srećni/smeju se (modni časopisi)

Napomena: Neki učesnici identifikuju objekte kao što su automobili, kuće i kompjuteri kao stanovnike ove planete zato što oni dominiraju u časopisima.

Neka od ovih zapažanja mogu dovesti to kritičnijeg pogleda na društvo/medije.

Diskusija

- Šta ste naučili o sopstvenom društvu?
- Koje grupe su bile dominantne? Koje grupe koje postoje u stvarnom društvu nedostaju na ovim slikama? I zašto?
- Da li je bilo ikakve razlike između polova?
- Da li je postojala bilo kakva razlika između slika iz poslovnih i modnih časopisa?
- Da li mislite da ovi časopisi pružaju veoma široku ili veoma ograničenu sliku društva?
- Da li dobijate realističnu sliku društva iz ovih časopisa?
- Ko izgleda da ima moć?
- Šta mislite koja je bila svrha ove aktivnosti?

Zamislite: Vi ste posetilac iz druge galaksije. Vaši nadređeni su vas poslali na novootkrivenu planetu zvanu "Zemlja" da prikupite informacije o stanovnicima. Nažalost, vi ste sleteli u malu pećinu bez izlaza. Jedini izvor informacija koji vam je dostupan je časopis koji leži na podu pećine. Vi niste u mogućnosti da čitate časopis ali vam slike mogu pomoći da odgovorite na sledeća pitanja.

Procenite broj stanovnika?

✓ obeležite nizak srednji gusto naseljen

Da li se stanovnici razlikuju po rodu?

Ukoliko da, kako je ta razlika izražena?
Kako oni izgledaju?
Koja je njihova uloga u društvu?
Ko je na vlasti?

Da li postoji nešto kao "porodica"?

Ukoliko da, kako porodice izgledaju?

Koje druge glavne karakteristike možete pronaći koje dele ljude na planeti "Zemlji" u određene grupe?

Koja grupa je najmoćnija, koja je najmanje moćna?

Neko drugo zapažanje?

Faza evokacije

Barometar nasilja

Izvor: Lünse/Rohwedder/Baisch (2001), "Zivilcourage: Anleitung zum kreativen Umgang mit Konflikten und Gewalt", Agenda-Verlag, Münster.

Ciljevi

- Osvrt na sopstvena mišljenja;
- Uzimanje pozicije;
- Procena hipotetičke situacije u svetlu sopstvenih iskustava ili ideja;
- Diskusija o konceptima nasilja.

Material / podešavanje

- Traka,
- Lista izjava (vidi ispod)
- Uredite sobu da bi učesnici mogli da prelaze dužinu sobe.
- Alternativno, upotrebite (npr) hodnik.

Procedura

Zalepite traku na pod i stavite po jedan papir na oba (suprotna) kraja, na jednom će pisati "0%" a na drugom "100%". Recite učesnicima da ćete pročitati naglas nekoliko izjava koje opisuju različite situacije. Oni će trebati da zamisle i ocene situacije: "Da li je ova situacija o nasilju?", "Koja količina nasilja je u pitanju?", "Ukoliko jeste: u procentima - koliko je nasilna situacija?" Učesnici trebaju da upotrebe barometar tako da naprave svoju poziciju fizički vidljivom svima u prostoriji.

Ne zaboravite da dodate: Neće biti nikakvih dodatnih informacija.

Zamolite ih da govore dok zauzimaju svoje pozicije. Kada ih zauzmu, recite im da osmotre kako su pozicionirani u odnosu na druge.

Posle toga, zamolite neke od njih da objasne svoje pozicije.

Recite im da se kreću unaokolo između čitanja dve izjave.

Lista izjava - barometar nasilja:

- Fudbalski navijač vređa navijača drugog kluba.
- Majka miluje zadnjicu svoga deteta.
- Otac izvlači svoje dete sa puta iz gustog saobraćaja i povređuje ga.
- Na Fejsbuku, vaš prijatelj širi laži o vama.
- Studenta zadirkuju zbog njegove ženstvene pojave.
- Devojčica biva maltretirana zato što igra fudbal i izgleda previše "muškast".
- Devojčicu uhode tri starija dečaka na putu do kuće.
- Čovek pokušava da ubedi svoju devojku da spava sa njim iako je ona već rekla "ne".

- Porodica prisiljava svoju ćerku da ćuti o tome da je privlaće devojćice.
- Politicar izjavljuje da su u većini slučajeva žene krive za to što su silovane.
- Na školskom toaletu se pojavio grafit “Mrzim pedere”.
- Crni student je napadnut. Svedoci koji su se tu zatekli ne intervenišu.
- Nastavnik ne interveniše kad studenta zovu “pederom” kad god napušta učionicu i svi se počnu smeјati.
- Žena beskućnik se smrzla i umrla u obližnjem parku.
- Dete u Južnoj Africi umre od AIDS-a.
- Otrovni otpad je poslat iz Evrope u Afriku.
- Nastavnik daje loše ocene.

Variacija: Dečaci ne plaću...

Izvor: Council of Europe (2007/2009), “Compasito – Manual on Human Rights Education for Children”, <http://www.eycb.coe.int/compasito/>

Još jednom, upotrebite traku na podu kao barometar (skalū) i stavite papir na oba (suprotna) kraja, na jednom će pisati “Slažem se” a na drugom “Ne slažem se”. Recite učesnicima da ćete proćitati naglas nekoliko izjava koje opisuju različite situacije. Ućesnici će upotrebiti barometar da naprave svoju poziciju fizićki vidljivom svima u prostoriji. Zamolite ih da ne govore dok zauzimaju svoje pozicije. Kada zauzmu svoja mesta, recite im da zapaze kako su pozicionirani u odnosu na druge. Posle toga, zamolite neke od njih da objasne svoje pozicije. Recite im da se kreću unaokolo između ćitanja dve izjave.

Lista izjava – Dečaci ne plaću:

- Lutke su samo za devojćice.
- Dečaci ne plaću.
- Dečaci ne nose suknje.
- Devojćica ne može da bude šef.
- Samo dečaci igraju fudbal.
- Devojćice su slabe i dečaci su snažni.
- Devojćice pomažu svojim majkama. Dečaci pomažu svojim oćevima.
- Bolje je biti devojćica nego dećak.
- Kada nešto pođe naopako, uvek će prvo kriviti dećake.
- Dečaci mogu da govore ‘bezobrazne reći’, dok devojćice ne mogu.
- Devojćice su pametnije od dećaka.
- Devojćice pobeđuju u svađama jer se bore ‘prlјavo’.
- Za dećake je OK da udaraju jedan drugog, dok za devojćice nije.
- Dečaci su više lenji nego devojćice.
- Devojćice bolje lažu od dećaka.

Diskusija

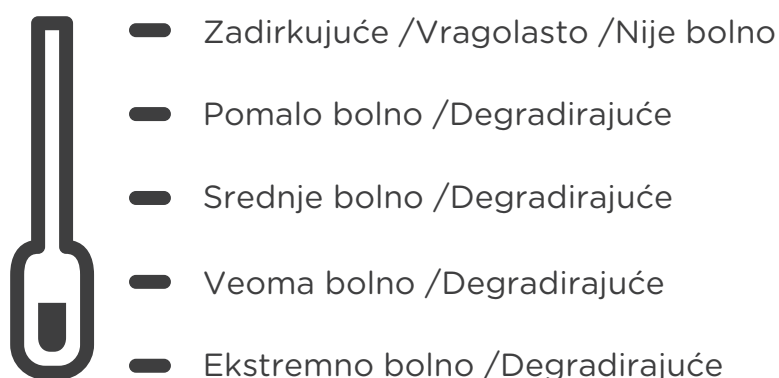
- Da li vas je bilo šta u vezi aktivnosti iznenadilo?
- Zašto mislite da su ljudi imali različita mišljenja u vezi ovih izjava?
- Da li su vas nečiji razlozi naveli da promenite mišljenje? Zašto?
- Kako možemo da znamo čije je mišljenje 'ispravno'?
- Šta je bilo slično u vezi ovih izjava? Da li znate za druge izjave poput ovih?
- Da li postoje drugačija pravila i očekivanja za dečake ili devojčice u ovoj grupi? U razredu ili u školi? U porodici? Da li sve to ima smisla?
- Da li možete da se setite još nekih ideja o tome kakvi dečaci i devojčice trebaju da budu ili šta trebaju da budu? Da li slične ideje postoje u drugim delovima zemlje? Ili Evrope? Ili Sveta?
- Šta se dešava kada se dečak ili devojčica ne slažu sa ovim idejama i žele da budu drugačiji ili se ponašaju drugačije? Da li ste ikada bili u takvoj situaciji? Kako ste se osećali? Šta ste uradili?
- Da li ideje o tome šta se očekuje od muškarca i žena utiču na odrasle i decu?
- Kako ove ideje o muškarcima i ženama ograničavaju naš izbor? Da li možete navesti neke primere?
- Kako ova ograničenja utiču na naša ljudska prava?
- Šta možemo uraditi u budućnosti da bi se dečaci i devojčice ponašali slobodnije na način na koji žele?

Varijacija: Reči koje povređuju

Izvor: Council of Europe (2007/2009), "Compasito – Manual on Human Rights Education for Children", <http://www.eycb.coe.int/compasito/>

Pustite učesnike da ukratko zabeleže uvredljive komentare koje su čuli da ljudi upućuju drugima, ili nadimke koje učenici / deca nadevaju jedni drugima. Dozvolite im da zapišu svaki komentar na različitom parčetu papira.

Upotrebite traku na podu i napravite skalu kao ova dole, od "zadirkujuće / vragolasto" do "ekstremno bolno / degradirajuće". Zamolite učesnike da stave svoje reči tamo gde misle da pripadaju na skali. Ohrabrite ih da ne pričaju tokom ovog dela aktivnosti.

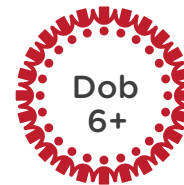
Potom zamolite sve učesnike da pogledaju skalu. Obično iste reči će se pojaviti nekoliko puta i skoro uvek su rangirane sa različitim stepenom ozbiljnosti. Zamolite učesnike da ponovo sednu, i započnite diskusiju.

Diskusija

- Zašto ljudi upotrebljavaju takve reči?
- Da li je povređivanje nekoga upotrebom reči vrsta nasilja? Zašto?
- Da li je važno na koji način je reč izrečena? I od strane koga?
- Da li su ista reč / komentar različito stepenovani?
- Da li mislite da neki ljudi smatraju da reč ne povređuje drugoga iako je bolna ili degradirajuća?
- Da li su neke reči rezervisane isključivo za devojčice/žene? Za dečake/muškarce?
- Koji je efekat uvredljivog jezika?
- Šta reči / komentari koji se smatraju najviše uvredljivim imaju zajedničko?
- Da li bi trebalo dozvoliti izgovaranje takvih uvredljivih reči / komentara?
- Šta treba da uradite kada vam neko uputi jednu od degradirajućih reči / komentara?
- Ko ima odgovornost da spreči uvredljiv govor?
- Šta vi možete uraditi u svojoj zajednici da sprečite uvredljiv govor?
- Zašto je važno da to uradite?

Faza akcije

4 ugla

Ciljevi

- Ohrabrite učesnike da razvijaju i vežbaju veštine koje će upotrebiti protiv nefer, nasilnih ili isključivih/diskriminatorских incidenata;
- Razvijanje različitih načina da intervenišete;
- Diskusija različitih scenarija;
- Razvijanje razumevanja uloge “onoga koji stoji po strani” i efekat njegovog/njenog ponašanja;
- Prevazilaženje strahova koji nas mogu sprečiti da se zauzmemo za nekoga i preduzmemo akciju.

Material / podešavanje

- Papiri sa scenarijem (vidi ispod).
- Nešto prostora da se krećete okolo i zauzimate pozicije.

Procedura

Objasnite učesnicima da će im aktivnost pomoći da razviju načine da intervenišu u teškim situacijama, kao izrugivanje, zadirkivanje, maltretiranje, nasilne ili diskriminatorске incidente. Izazov zaustavljanja takvih teških i štetnih akcija je u tome da smislite šta da kažete ili uradite. Organizujte sobu tako da učesnici mogu lako da zauzmu pozicije u 4 različita ugla.

Počnite čitajući naglas prvi (od 4) scenarija (vidi stranice sa scenarijima dole: opis 4 slučaja). Zatim, predstavite 4 opcije za intervenciju (vidi scenario na stranicama ispod: opcije A-D). Stavite papire sa različitim intervencijama svaki u poseban ugao prostorije. Zatim, zamolite učesnike da odluče kako bi oni reagovali. Dok polako brojite do 5 učesnici trebaju zauzeti svoje pozicije u prostoriji. Idite od ugla do ugla i pričajte/diskutujte o razlozima zbog kojih su odabrali taj određeni vid intervencije...osećanja, iskustva, alternative!?

Diskusija

- Zašto je ponekad teško da ustanete protiv izrugivanja, nasilja, maltretiranja ili diskriminacije?
- Koja će šteta nastati neintervenisanjem u takvim situacijama?
- Šta može da nam pomogne da budemo hrabriji?

4 Scenarija plus 4 opcije (A-D) za intervenisanje:

Scenario 1:

Devojka u kolicima ne može da uđe u kafić pošto su je tri dečaka blokirala.

Kako biste reagovali?

- A1. 'Znam da nije u redu ali ne poznajem je i možda će početi da mene zadirkuju posle toga.'
- B1. 'Rećiću dečacima da prestanu sa tom bezveznom igrom!'
- C1. 'Pozvaću devojku da mi se pridruži, i zajedno ćemo otići odatle!'
- D1. 'Uradiću nešto drugo, konkretno...'

Scenario 2: Na vašoj zabavi neki gosti se smeju vašoj najboljoj prijateljici zato što ona nosi staru odeću svog starijeg brata.

Kako ćete reagovati?

- A2. 'Pridružiću im se, to je samo glupa šala!'
- B2. 'Pokušaću da je odbranim tako što ću reći nešto kul i dosetljivo kao odgovor!'
- C2. 'Zamoliću ih da napuste zabavu zato što ne prihvatam da 'kreteni' vređaju moju najbolju prijateljicu.
- D2. 'Uradiću nešto drugo, konkretno...'

Scenario 3: Neki ljudi iz vaše škole prepravljaju slike vaše sestre i postavljaju ih na internet sa bezobraznim komentarima, ismevajući je i nazivajući je imenima. Drugi ljudi misle da je ovo smešno i šalju ove fotografije preko društvenih medija.

Kako biste reagovali?

- A3. 'Rekli biste joj da ignoriše!'
- B3. 'Počeću da odgovaram na ove postove sa još gadnijim komentarima da bi ih naučio lekciji.'
- C3. 'Razgovaraću sa svojom sestrom i ubediti je da kaže istinu onlajn da su slike upotrebljene protiv nje i da su komentari uvredljivi.'
- D3. 'Pokušaću nešto drugo, konkretno...'

Scenario 4: Dečaka su nazvali pederom dva druga dečaka u autobusu na putu do škole.

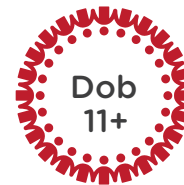
Kako biste reagovali?

A4. 'Neću reći ništa zato što ne želim da postanem njihova sledeća 'meta'.'

B4. 'Zamoliću neke ljude iz autobusa koji su to videli da pomognu. (da prekinu vređanje.)'

C4. 'Prićiću im i reći da prestanu da zadirkuju dete!'

D4. 'Pokušaću nešto drugo, konkretno

© Council of Europe (2007/2009) "Compasito - Manual on Human Rights Education for Children"

Ciljevi

- Diskusija posledica koje mogu da nastanu iz određene situacije, i onda dramtizujete rezultate;
- Uzmite u obzir efekat određenih mera / političkih odluka / promena;
- Probudite interesovanje za preuzimanje odgovornosti za promenu određenih uslova;
- Pokažite da je drugačiji svet moguć.

Material / Podešavanje

- Kartice sa situacijama (vidi ispod).
- Radni papir (vidi ispod).
- Olovke.
- Stolice postavljene u krug.

Procedura

Predstavite aktivnost, objasnivši da svako pokuša da zamisli "Šta bi bilo...". Ponekad mi zamišljamo dobre situacije (npr. "Šta bi bilo kad ne bi bilo zagađenja vazduha?") dok ponekad zamišljamo loše situacije (npr. "Šta bi bilo da ženama nije dopušteno da pohađaju univerzitet?") Recite učesnicima da tokom ove aktivnosti će im biti data situacija i zamolite ih da razmisle koje efekte bi mogla imati na živote ljudi (trenutno, za nekoliko nedelja, meseci, u narednim godinama). Predstavite radni papir i ilustrujte kako jedna situacija može dovesti do lanca događaja; upotrebite jednostavne situacije (npr. "Šta bi bilo ukoliko vam ne bi bilo dopušteno da idete u školu?" --> Da ne naučite da čitate --> Da niste u sposobnosti da pratite pisane instrukcije, razumete mape, napišete pismo, koristite kompjuter).

Tada, podelite kartice sa situacijama svakoj radnoj grupi zajedno sa radnim papirom.

Napomena: Upotrebite jedan od primera ispod ili smislite sami. Situacije mogu da se odnose na ljudska prava uopšte ili neku konkretnu oblast.

Zamolite učesnike da rade zajedno da bi ispunili radni papir. Pošto završe, objasnite im da trebaju pripremiti prezentaciju koja će prikazati efekte koje su zamislili da će nastati iz situacije.

Diskusija

- Da li je bilo teško zamisliti datu situaciju?
- Da li je bilo teško razmišljati o efektima koji mogu da proizađu iz date situacije?
- Da li mislite da su date situacije realistične? Zašto ili zašto ne?
- Kako biste reagovali u ovoj situaciji?
- Šta bismo mogli da uradimo da bi promenili ovu situaciju?

Situacije

Šta bi bilo...

Kad bi muškarci i žene zarađivali istu sumu novca.
Koji bi bili neposredni efekti ove situacije? A u narednim godinama?

Šta bi bilo...

Kad bi samo muškarci mogli da poseduju imovinu.
Koji bi bili neposredni efekti ove situacije? A u narednim godinama?

Šta bi bilo ...

Kad ženama ne bi bilo dozvoljeno da pohađaju univerzitet.
Koji bi bili neposredni efekti ove situacije? A u narednim godinama?

Šta bi bilo ...

Kada bi vlada odlučila da od sutra pa nadalje samo devojčice mogu da idu u školu i da se igraju u slobodno vreme. Svi dečaci moraju početi da rade u fabrici.
Koji bi bili neposredni efekti ove situacije? A u narednim godinama?

Šta bi bilo...

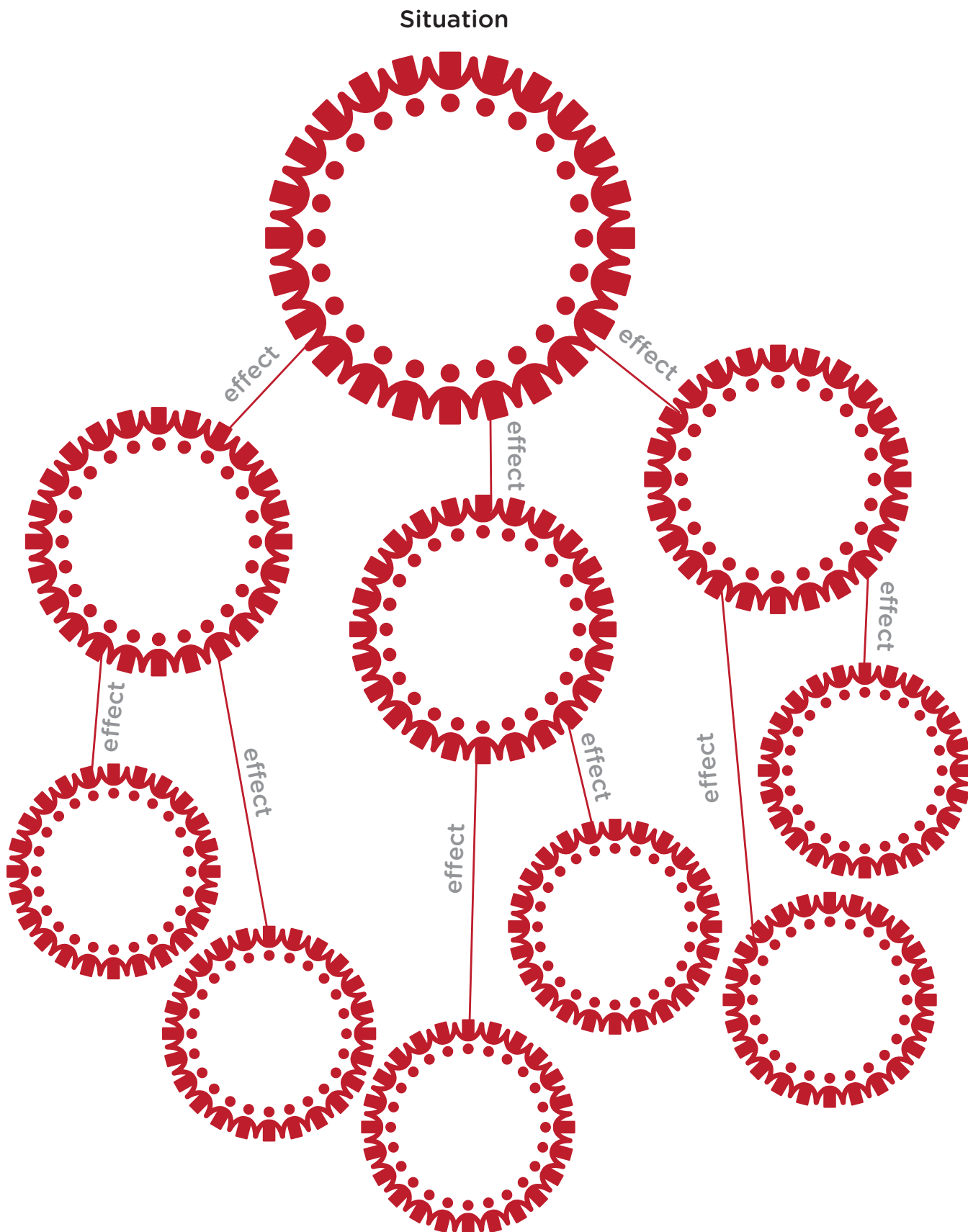
Kad bi škola odlučila da osnuje LGBT - Savet koji bi savetovao LGBT učenike, lobirao za jednakost i nediskriminaciju, i koji bi posredovao u slučajevima maltretiranja na bazi roda i seksualnosti.

Šta bi bilo...

Kad bi časovi rodno-inkluzivnog fizičkog vaspitanja bili pridodati časovima rodno-podeljenog fizičkog vaspitanju u školama.
Koji bi bili neposredni efekti ove situacije? A u narednim godinama?

Faza vizije - Faza akcije

Slučaj za studije: 2030 – Kako smo uspeli?!

Ciljevi

- Smišljanje ideja o tome koje akcije su potrebne da bi se postigla vizija jednakog tretmana (za sve);
- Trenirati sposobnost učesnika da misle strategijski;
- Podizanje svesti o dužini i složenosti procesa društvenih promena.

Material / podešavanje

- Stolice postavljene u krug.
- Radni papir (vidi ispod).
- Odštampane slučajeve (vidi ispod).
- Olovke.

Procedura

Podelite učesnike u manje grupe i dodajte svakoj grupi slučaj i po kopiju radnog papira, i (opciono) olovke. Zamolite ih da rade zajedno kako bi pripremili prezentaciju koja će se kasnije razmatrati plenarno.

Objasnite učesnicima sledeći zadatak:

Vi ste pozvani na međunarodnu konferenciju na kojoj predstavljate uspešnu priču sa Kosova u vezi implementacije mera koje će garantovati jednakost u svim školama, i u kojima će biti uključene LGBT osobe. Naslov vaše prezentacije će biti “Kako smo uspeli”! Upotrebite radni papir (vidi ispod) da bi ste strukturali opis procesa promene, uključujući glavne ciljeve i mere. Proces promene da edukativnom nivou je počeo 2013 na osnovu sledećih podsećanja na događaje, o kojima su tada izveštavali mediji na Kosovu.

Slučaj za studiranje: “Jetliri je sloboda uskraćena”

GLAVNE VESTI/DNEVNIK/DRUŠTVO,

KAJTAZ GECAJ

OBAJVLJENO: 26.07.2013 – 10:14

Njeno ime je Jetlira (slobodan život), ali njen život nije slobodan. Pravo na obrazovanje i pravo na slobodan život, koje imaju njeni vršnjaci, nije ostvareno u slučaju učenice izbačene iz Srednje Tehničke Škole “Anton Četa” u Srbici, jer se ponašala i oblačila kao dečak. Jetlira Gaši, koja samo što je napunila 19 godina, nije ni sanjala da će njeni prijatelji i devojke biti “ispred nje” jednu godinu, samo zato što je neko tako hteo.

Svi protiv Jetlire

Jetlira je izbačena iz Srednje Tehničke Škole “Anton Ćeta” u Srbici 2011, dok je pohađala 10-i razred. Godinu dana kasnije (31.01.2012) Vrhovni sud je poništio odluku donetu od strane Ministarstva Obrazovanja, Nauke i Tehnike i sertifikat izdat od strane Srednje Tehničke Škole “Anton Ćeta”. Bilo kako bilo, ministarstvo obrazovanja ne izvršava odluku suda.

“Izbačena sam zato što sam želela da živim život kakav ja želim. Volim sportsku garderobu, nosila bih Puma patike, kratku kosu, ali ovo se nije sviđalo mom razrednom starešini. Bila sam vrlo disciplinovan đak. Jednog dana moj razredni starešina mi je rekao da dovedem oca u školu, ali je došao moj stric pošto njegov sin, moj rođak, pohađa istu školu i stric je došao da se raspita za oboje. U svakom slučaju, moja razredna je insistirala da dođe moj otac. Čim bih ušla u učionicu, nastavnici bi mi naredili da izađem i zapisali bi me u dnevnik kao da sam odsutna sa časa. Išla sam redovno u školu. Na ovaj način su mi upisivali neopravdane dok nisam došla do preko 32, što je, po školskim propisima, bilo dovoljno da me izbace. Moj razredni starešina je jednog dana ponovila da želi da razgovara sa mojim ocem i zapretila je da će me izbaciti ukoliko ne dođe. Umorila sam se od svega i kratko joj rekla: “Ja ne znam šta da uradim osim da donesem krevet u školu i ostavim mog oca tu kako bi bio tu na krevetu i vama dostupan kad god ga pozovete da dođe.” U tom trenutku je nastavnica postala veoma ljuta pošto je to shvatila kao uvredu. Žalbe koje sam slala direktoru škole i direktoru obrazovanja su se pokazale kao neefikasne. Odlučili su da me izbace, i ova odluka je odobrena od Skupštine Opštine, i što je najčudnije, ova je odluka odobrena od Ministarstva Obrazovanja Republike Kosovo,” priseća se Jetlira najtežih momenata, kako kaže, svoga života. Sada je zabrinuta jer zaostaje jednu godinu.

Direktori, iznad suda i iznad zakona

Jetlira nije imala drugu opciju osim da traži pravo na sudu. 10 avgusta 2011 ona je podnela tužbu protiv Ministra Obrazovanja, Nauke i Tehnologije Kosovskom Vrhovnom Sudu. 31. 05. 2012. veće Vrhovnog Suda, sa predsedavajućim sudijom Nebojšom Đuričićem, je donelo odluku u korist tužbe podnesene od strane Jetlire Gaši, i obavezlo Ministarstvo, tačnije odeljenje u Srbici i kancelariju direktora Srednje Tehničke Škole “Anton Četa” da dozvole Jetliri da polaže predmete i završi razred. Međutim, ni direktor obrazovanja u Srbici, Jašar Ljuštaku, niti direktor Srednje Tehničke Škole “Anton Četa”, Bekim Ljatifi, nisu izvršili ovu odluku.

“Poslao sam odluku obojici, Jašaru i Bekimu, ali oni nisu hteli da je izvrše, zato što misle da su iznad sudova i iznad zakona. Sada ispada sa su stvarno iznad suda i zakona, zato što kada neko tvrdoglavo odbija da izvrši sudsku odluku, to znači da su oni jači od sudova,” rekao je Jetlirin otac, Abdulah.

Videći da direktor škole i direktor obrazovanja odbijaju da izvrše odluku Vrhovnog Suda, Jetlira i njen otac su podneli krivične prijave Osnovnom Javnom Tužilaštvu, protiv obojice – ali odvojeno, direktora škole i direktora obrazovanja – za neizvršavanje odluke Vrhovnog Suda, čime su “oni učinili krivično delo neizvršavanja sudske odluke predviđeno članom 402, stav 2, Kosovskog Krivičnog Zakonika.”

Halimi: Jetlirino dostojanstvo je povređeno

Direktor QG “Prehja” (“Uteha”), Ajnišahe Haljimi, je istupila i tvrdi da su opštinske institucije odgovorne, posebno departman obrazovanja, za kršenje ljudskih prava u Jetlirinom slučaju. QG “Prehja” je podnela zahtev Skupštini Opštine Srbica da poništi odluku škole i departmana da izbací Jetliru, ali taj zahtev nikada nije razmotren.

“Najveća greška je učinjena od strane Ministarstva obrazovanja kada je odobrilo odluku Skupštine Opštine Srbica. Druga greška, naravno namerna, je neizvršavanje odluke Vrhovnog Suda. Mi smo ekstremno zabrinuti ponašanjem i delima odgovornih u opštinskim institucijama i departmanu obrazovanja, koji su negirajući Jetliri pravo na obrazovanje, čak i pošto je pravda progovorila, prekršili ljudska prava. Mi smo odlučili da podnesemo zahtev tokom naredne sednice Skupštine Opštine, radi navedenog da bi preduzeli mere protiv direktora obrazovanja zbog neizvršavanja sudske odluke.

Sve akcije koje su preduzete protiv Jetlire su protivne ljudskim pravima, i nažalost namerne, i ne mogu se kompenzirati zato što je njeno dostojanstvo povređeno i njen fizički i moralni integritet ugrožen od strane obrazovnih institucija i Skupštine Opštine, nazivajući je “nekulturnom”, rekla je direktor Haljimi. Ona je dodala da opštinski savetnici sada imaju priliku da isprave svoju grešku.

“Naša zabrinutost je utoliko veća jer Jetlira traži pravdu odn. traži izvršenje pravde koja joj je usrkaćena od njihove strane. Oni nikad, nisu odgovorili napismeno niti su je pozvali da pričaju sa njom. Naravno, oni se plaše svojih akcija koje su preduzeli ranije, ali takođe je moguće da smatraju Jetliru “opasnom osobom”. Ove akcije nisu u skladu ni sa pravdom ni sa pedagoškim normama. Mi smo uvereni da odgovorne osobe postavljene u ovim institucijama uopšte ne razumeju reč Integracija,” zaključila je direktor Haljimi.

Diskusija

- Šta se doživeli tokom ove aktivnosti?
- Šta je ostavilo utisak na Vas?
- Šta Vam se svidelo a šta ne u ovu aktivnost?
- Kako je ova aktivnost vezana sa našim životom?
- Šta učimo iz ove aktivnosti za promenu?
- Kako nam ova aktivnost pomaže da promenimo situaciju LGBT osoba na Kosovu?
- Šta možemo da uradimo da poboljšamo diskriminatornu situaciju LGBT osoba?
- Da li možemo da nešto uradimo za mehanizam diskriminacije?
Šta je sledeće?

Naučene lekcije: sprovođenje preventivnih mera do 2030

<p>Nastavnici (obučavanje)</p> <p>-----</p> <p>-----</p> <p>-----</p> <p>-----</p>	<p>Ministarstvo prosvete</p> <p>-----</p> <p>-----</p> <p>-----</p> <p>-----</p> <p>-----</p>
<p>Društvo, Media, NVO</p> <p>-----</p> <p>-----</p> <p>-----</p> <p>-----</p> <p>-----</p>	<p>Savet roditelja</p> <p>-----</p> <p>-----</p> <p>-----</p>
<p>Porodice</p> <p>-----</p> <p>-----</p> <p>-----</p>	<p>Direktori škole</p> <p>-----</p> <p>-----</p> <p>-----</p> <p>-----</p> <p>-----</p>
<p>-----</p> <p>-----</p> <p>-----</p>	<p>Studenti</p> <p>-----</p> <p>-----</p> <p>-----</p>

Faza Vizije - Faza Akcije

Upitnik: LGBT-prijateljski škole

Ciljevi

- Procenjivanje politike škole, i okoline u vezi sa “LGBT-prijateljstvom”
- Procenjivanje dostignuća na putu ka LGBT-prijateljskoj školi
- Procenjivanje raskoraka na putu ka LGBT-prijateljskoj školi
- Prikupljanje ideja šta treba da se uradi da bi se osigurala ne-diskriminatorna, sigurna, i sredina puna poštovanja za sve učenike, a posebno LGBT učenike
- (Opciono) Nacrt ideja koje akcije treba preduzeti da bi postigli viziju jednakog tretmana (za sve) u školama
- Trening za sposobnost učesnika da razmišljaju strategijski;
- Podizanje svesti o dužini i složenosti procesa društvene promene

Materiali / Vendi

- Stolice postavljene u krug
- Upitnik (vidi ispod)

Procedura

Podelite upitnik sastavljen od serije izjava. Ukoliko vi formirate radne grupe, dozvolite učesnicima iz iste škole da rade zajedno. Zamolite učesnike da pročitaju upitnik i (opciono) pripreme prezentaciju. Zadatak je da procene svaku izjavu bez obzira da li je istinita (zeleno tačka), delimično istinita (žuta tačka), ili nije istinita (crvena tačka).

Zavisno od broja zelenih, žutih i crvenih tačaka, učesnici će se ohrabiti da razmišljaju o relevantnim sledećim koracima ka poboljšanju. Prodiskutujte rezultate procene plenarno.

Dodatni zadatak

- Izaberite tri crveno obeležene izjave i smislite zadatke za poboljšanje?
- Zatim, prođite kroz listu izjava obeleženih žuto i izaberite 3 koje vredi popraviti. Uradite brejnstorming, koje dalje mere su potrebne za poboljšanje?
- U pravcu procesa promene različiti akteri treba da rade zajedno, i poekad različite mere su potrebne. Zapitajte se, kako vi lično možete doprineti realizaciji vizije LGBT-prijateljske škole

Diskusija

- Kakvo je vaše iskustvo stečeno tokom aktivnosti?
- Koja izjava vas je najviše pogodila?
- Gde je vaša škola dobila zelene poene? U kojim poljima je vašoj školi potrebno poboljšanje na putu ka LGBT-prijateljskoj školi?
- Koja je proporcija zeleno, žuto, i crveno obeleženih izjava? Šta to u stvari znači za vašu školu?
- Koje zaključke ste izvukli iz toga? Koji su sledeći relevantni koraci da poboljšanje situacije u vašoj školi?
- Šta se shvatili iz izjava o mogućim merama koje mogu da se upotrebe radi poboljšanja situacije?
- Na koji način je aktivnost povezana sa našim životima?
- Šta smo naučili iz ove aktivnosti o promeni?
- Kako nam aktivnost pomaže u menjaju situacije u vezi sa LGBT osobama u kosovskim školama?

Upitnik: LGBT-prijateljski škole

Zadatak: Pročitajte svaku izjavu i obeležite crveno (ukoliko nije tačna), žuto (ukoliko je delimično tačna), ili zeleno (ukoliko je tačna)!

- Škola ima viziju/politiku o različitosti i anti-diskriminaciji; školsko osoblje je svesno ovoga i promoviše je.
- Svi članovi škole se tretiraju jednako bez obzira na njihov lični (životni) stil (način na koji se on/ona oblači, njene/njegove prijatelje, aktivnosti za koje su zainteresovani).
- Škola pruža lekcije, radionice, dnevne projekte (ili slično) o jednakom tretmanu muškaraca i žena i pokušava da ublaži stereotipne rodne uloge.
- Školsko osoblje je svesno moći jezika i pokušava da izbegava stereotipni govor i otvoreno je za razmišljanje.
- Škola ima posvećenost (viziju/politiku) ka prevenciji i reagovanju na negativno, nasilno ponašanje, zlostavljanje i maltretiranje uopšte; osoblje je ovoga svesno i promoviše ga.
- U slučaju problema sve odgovorne i/ili umešane osobe će pokušati da to reše zajednički na nenasilan i način pun poštovanja. U slučaju konflikta postoje predviđene procedure kako da se rukovodi u datom slučaju i Nastavnici, učenici i drugi koji su umešani će znati kako da potraže podršku i pomoć.
- Nastavnici objašnjavaju pravila škole i služe kao modeli ponašanja.
- Učenici se ohrabruju da iskažu svoje mišljenje bez straha od ikakvih prepreka.
- Nastavnici ne zloupotrebljavaju ocenjivanje akademskih dostignuća kao sredstvo moći.
- Procedura ocenjivanja je transparentna.
- Nastavnici mogu da pohađaju obrazovne programe o temama kao što su podizanje svesti o jednakosti polova, anti-diskriminacija i/ili jednak tretman LGBT učenika.

Nastavnicima je dozvoljeno da kontaktiraju NVO i/ili grupe za samoosnaživanje da bi dobili podršku za određene društvene izazove sa kojima se suočavaju na časovima.

Stav prema LGBT učenicima/kolegama je opušten, pun poštovanja i podrške.

Kolege ne moraju da se plaše bilo kakvih prepreka ako bi se izjasnili kao homoseksualci.

Nastavnici informišu i diskutuju sa svojim učenicima precizno o različitim formama rodnog izražavanja, rodnog identiteta i seksualne orijentacije kao i o različitim formama porodice.

Škola je jasno stavila do znanja da negativno ponašanje prema LGBT osobama nije prihvatljivo, posebno kada učenici ili nastavnici diskriminišu, maltretiraju, daju nadimke ili na drugi način ih marginalizuju. Nije dovoljno samo kazniti negativno ponašanje nego je potrebno i objasniti efekte namera iz mržnje.

Školska biblioteka nudi knjige, časopise, brošure koje na neki način obrađuju teme rodne ravnopravnosti i LGBT problem.

Različite forme seksualne orijentacije su deo seksualnog obrazovanja u školi.

Škola nudi podršku LGBT učenicima i njihovim roditeljima. .

Faza feedbacka

Check out-Ceremonije (ceremonije završavanja treninga)

Ciljevi

- Da ima vreme za sumiranje treninga;
- Da se ceni trud za održavanje treninga;
- Da se shvati kako su učesnici doživeli trening ili delove treninga;
- Da se dobije jedna ocena naše performance u treningu;
- Da se dobiju informacije on oblastima koje zahtevaju poboljšanje;
- Osiguranje održivog učenja i razvoja.

Procedura

Oralni feedback je vaša ceremonija završavanje treninga. Učesnicima treba da se da malo vreme kako bi mogli da sumiraju ono što su naučili tokom treninga. Kaži im da pokušaju da se sete početka treninga, koje su bile njihova početna očekivanja, i podseti ih na mnoge flipchart papire/radne listove koje su popunili tokom treninga. Traži od učesnika da Vam daju jedan feedback (ocenu) o glavnim tačkama treniga, šta se nije ispunilo i koje teme zahtevaju dodatnu obuku. Imaj na umu i podseti učesnike o pravilima feedbacka (vidi „Deo A: Osnovna pravila feedbacka“).

Savet: Postoje mnogo načina kako da strukturirate feedback. Dole imate nekoliko ideje. Može biti korisno za učesnike ako ih napišite na flipchart.

Klasična feedback pitanja

- Šta Vam se svidelo / šta se učili / cenite?
- Šta Vam se nije svidelo / šta je nedostajalo / šta treba da se poboljša?

Feedback 5 prstiju

- Palac:
Šta mi se svidelo na ovom treningu?
- Indeks prst:
Šta mi je ovaj trening pokazao?
- Srednji prst:
Šta može da se poboljša?
- Prst prstena:
Koje znanje uzimam sa sobom?
- Mali prst:
Šta bi moglo da se više elaboriše?

Feedbacku slučaju da nemate vreme

- Traži samo 3 reči, koje sumiraju celokupno iskustvo treninga.
- Tihi feedback: učesnici stoje u krugu, zatvaraju svoje oči, pruže desnu ruku i trener broji do tri. Na tri, svi učesnici svojim palcem daju feedback kako im se sveideo trening (palac gore: „odlično” - palac dole: “ima prostora za poboljšanje”).